

ZAGADNIENIA EKONOMIKI ROLNEJ

*Organ Komitetu Ekonomiki Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk
Instytutu Ekonomiki Rolnej i Sekcji Ekonomiki Rolnictwa PTE*

KOSZTY I OPŁACALNOŚĆ PRODUKCJI ROLNEJ W POLSCE

Dodatek do numeru 5-6/1972

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO ROLNICZE i LEŚNE

KOMITET REDAKCYJNY

*J. Górecki, Z. Grochowski (sekr. red.), F. Kolbusz, T. Marszałkiewicz
T. Rychlik (red. nacz.),*

Cena prenumeraty krajowej: półrocznie zł 45,- rocznie zł 90,-. Cena numeru pojedynczego zł 18,-.

Prenumeratę na kraj dla czytelników indywidualnych a ponadto dla instytucji i urzędów mających swą siedzibę na wsi – przyjmują urzędy pocztowe i listonosze w terminie do dnia 15 miesiąca poprzedzającego okres zgłoszonej prenumeraty.

Urzędy i instytucje z siedzibą w miastach i osiedlach, w których funkcjonują miejskie rady narodowe mogą wpłacać prenumeratę wyłącznie w Oddziałach i Delegaturach „Ruch” w terminie do dnia 10 miesiąca poprzedzającego okres zgłoszonej prenumeraty. Można również zamawiać prenumeratę dokonując wpłat na konto PKO Nr 7-6-579 – Przedsiębiorstwo Upowszechniania Prasy i Książki „Ruch” w Łodzi, ul. Kopernika 53, w terminie do dnia 10 miesiąca poprzedzającego okres zgłoszonej prenumeraty.

Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę, która jest o 40% droższa od prenumeraty krajowej, przyjmuje Biuro Kolportażu Wydawnictw Zagranicznych „Ruch”, Warszawa, ul. Wronia 23, konto PKO Nr 1-6-100024.

Sprzedaż egzemplarzy numerów zdezaktualizowanych, na uprzednie pisemne zamówienia, prowadzi Przedsiębiorstwo Upowszechniania Prasy i Książki „Ruch” w Łodzi, ul. Kopernika 53.

Adres Redakcji: Warszawa 10, ul. Koszykowa 6, bl. C. tel. 216-271

Warunki prenumeraty: rocznie 90,- zł, półrocznie 45,-. Cena egzemplarza 18,- zł

Prenumeratę przyjmują urzędy pocztowe oraz Centrala Kolportażu Prasy i Wydawnictw, Warszawa, ul. Towarowa 28, Konto PKO nr 1-6-100020

ZDZISŁAW GROCHOWSKI

KOSZTY, OPLACALNOŚĆ I DOCHODOWOŚĆ PRODUKCJI W GOSPODARCE INDYWIDUALNEJ W 1970 I 1971 ROKU

UWAGI WSTĘPNE

W prezentowanym rachunku kosztów w gospodarce indywidualnej wprowadzono – w stosunku do rachunku przedstawionego w poprzednich publikacjach – pewne zmiany metodyczne, dotyczące zwłaszcza podziału produkcji czystej na akumulację i spożycie, co oczywiście spowodowało również zmianę w opłacie pracy.

Podział wytworzonej w gospodarce indywidualnej produkcji czystej przyjęto obecnie w zasadzie według propozycji Komitetu Ekonomiki Rolnictwa Wydziału V Polskiej Akademii Nauk, przedstawionych w „Zagadnieniach Ekonomiki Rolnej” nr 4, 1970. Podział ten różni się od stosowanego przez nas dotychczas tym, że wydatki pieniężne na inwestycje nieprodukcyjne (mieszkaniowe) oraz przyrost wkładów pieniężnych w SOP zalicza do funduszu spożycia. W naszym poprzednim rachunku wydatki na inwestycje nieprodukcyjne zaliczane były do akumulacji, natomiast o przyrost wkładów pieniężnych w SOP pomniejszano przyrost zadłużenia. Obecnie zaliczenie obu tych pozycji do funduszu spożycia zwiększa oczywiście opłatę jednego dnia pracy.

Ze względu na przyjęcie zasady, że zarówno wydatki inwestycyjne na budownictwo mieszkaniowe, jak i koszty utrzymania mieszkań powinny być finansowane z funduszu spożycia, wyłączono z nakładów na produkcję rolną koszty remontów, amortyzację i ubezpieczenia budynków mieszkalnych.

Oprócz zmian metodycznych, wprowadzono również w obecnym rachunku korektę w nakładach pracy żywej. Nakłady pracy żywej na 1 ha użytków rolnych określono w 1965 roku w wysokości 69 dni. Opierając się na tendencjach występujących w gospodarstwach prowadzących rachunkowość rolną, nakłady te stopniowo zmniejszano – do 67 dni w roku 1970. Ostatnie dane spisu powszechnego z grudnia 1970 roku nie potwierdziły jednak takiej tendencji spadku. Zatrudnienie w gospodarce indywidualnej w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych zmniejszyło się w latach 1960–1970 z 34,4 do 33,2 osób. Przyjmując, że spadek zatrudnienia był równomierny w całym okresie i że liczba dni pracy na jedną osobę pracującą w gospodarstwie rolnym nie uległa zmianie, nakłady pracy na 1 ha w latach 1965–1970 obniżyły się nie o 2 dni, jak poprzednio ustaliliśmy, lecz o 1,2 dnia tzn. wynosiły w 1970 roku 67,8 dni na 1 ha użytków rolnych.

Wprowadzenie wyżej wymienionych zmian w rachunku kosztów spowodowało,

że obecne wyniki nie są bezpośrednio porównywalne z poprzednimi. W celu więc umożliwienia porównywania dynamiki zmian w kosztach i opłacalności poszczególnych produktów zamieszczamy w niniejszej publikacji, dane obliczone według skorygowanej metody, dla roku 1971, 1970 i 1965.

I. METODA OBLICZANIA KOSZTÓW JEDNOSTKOWYCH, OPŁACALNOŚCI I DOCHODOWOŚCI PRODUKCJI

Zastosowana metoda liczenia kosztów przyjmuje za podstawę dane statystyczne GUS. Dane rachunkowości rolnej IER wykorzystywane są jako dane pomocnicze, głównie w postaci kluczy podziałowych. Z gospodarstw prowadzących rachunkowość rolną wykorzystane są w rachunku kosztów następujące parametry:

- 1) nakłady pracy żywej i siły pociągowej (odpowiednio skorygowane i dostosowane do innej wielkości gospodarstwa, innej struktury i wielkości produkcji);
- 2) normy zużycia pasz (korygowane przez bilans pasz sporządzony na podstawie danych statystycznych);
- 3) klucze podziałowe niektórych nakładów pieniężnych na poszczególne grupy zwierząt (ubezpieczenie, opał, wydatki weterynaryjne).

Wszystkie inne parametry niezbędne do przeprowadzenia rachunku kosztów i opłacalności produkcji przyjmowane są na podstawie danych GUS, a mianowicie:

- 1) wielkość obszaru użytków rolnych gospodarstwa;
- 2) struktura zasiewów i struktura użytkowania gruntów;
- 3) obsada inwentarzem żywym;
- 4) plony i wydajności jednostkowe zwierząt;
- 5) bilans produkcji roślinnej i zwierzęcej;
- 6) wysokość i struktura nakładów pieniężnych;
- 7) porcje w nawożeniu mineralnym poszczególnych roślin.

Na podstawie wymienionych wyżej danych skonstruowano przeciętny dla Polski model gospodarstwa statystycznego, w którym koszty produkcji liczone są podobnie, jak w konkretnym gospodarstwie.

Przy określaniu obszaru gospodarstwa statystycznego przyjęto za podstawę tylko gospodarstwa powyżej 2 ha obszaru ogólnego, pominięto natomiast gospodarstwa do 2 ha, które nie są w pełni tego słowa znaczeniu gospodarstwami rolnymi, lecz raczej działkami pracowniczymi. Przeciętny obszar gospodarstwa statystycznego w Polsce wynosi 6,7 ha użytków rolnych.

1. Uwagi na temat obliczenia niektórych pozycji kosztów jednostkowych.

Nakłady pracy na jednostkę powierzchni w gospodarstwach statystycznych określono w oparciu o odpowiednie dane z gospodarstw prowadzących rachunkowość. Ponieważ gospodarstwa prowadzące rachunkowość różnią się od gospodarstw statystycznych wielkością obszaru, ustalono najpierw wielkość nakładów pracy na 1 ha przy tej samej wielkości obszaru. W tym celu wykreślono krzywą obrazującą kształtowanie się nakładów pracy w zależności od wielkości obszaru w gospodarstwach prowadzących rachunkowość. Na podstawie tej krzywej wyznaczono liczbę dni pracy na 1 ha, odpowiadającą danej wielkości gospodarstwa statystycznego, tzn. 6,7 ha użytków rolnych. Biorąc za podstawę ogólną, znaną liczbę

dni pracy w gospodarstwie prowadzącym rachunkowość, rozdzielono je na poszczególne rośliny i grupy zwierząt według określonych norm. Następnie normy te skorygowano tak, aby zbilansować nakłady pracy w całym gospodarstwie. Nie wydzielano przy tym ogólnogospodarczych nakładów pracy, lecz całą ilość dni pracy rozdzielono na poszczególne produkty. W ten sposób skorygowane i powiększone o nakłady ogólnogospodarcze normy pracy przeniesiono na gospodarstwo statystyczne. Normy te na 1 ha i na 1 sztukę inwentarza oraz zestawienie nakładów pracy w całym gospodarstwie zawiera tabela 1.

Tabela 1

Nakłady pracy na produkcję rolną w gospodarstwie indywidualnym
o powierzchni 6,7 ha użytków rolnych w 1970 r.

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Liczba jednostek	Nakłady pracy w dniach	
			na jednost.	ogółem w gospod.
Pszenvica	ha	0,639	21,3	13,6
Żyto	"	1,264	18,2	23,1
Jęczmień	"	0,295	19,2	5,7
Owies	"	0,563	17,7	10,0
Mieszanki zbożowe	"	0,163	18,1	3,0
Inne zboża	"	0,035	24,1	0,9
Ziemniaki	"	1,029	55,0	56,6
Buraki cukrowe	"	1,145	75,0	10,8
Okopowe pastewne	"	0,094	64,0	6,0
Warzywa	"	0,108	110,0	11,9
Owoce (sad)	"	0,045	140,0	6,3
Oleiste	"	0,083	24,7	2,1
Len	"	0,039	36,4	1,4
Inne przemysłowe	"	0,056	88,4	5,0
Strączkowe jadalne	"	0,013	35,4	0,5
Strączkowe pastewne	"	0,070	25,0	1,8
Koniczyna-siano	"	0,272	12,2	3,3
Koniczyna-nasienna	"	00,36	70,6	2,6
Seradela	"	0,169	12,8	2,2
Zielonki	"	0,073	8,1	0,6
Poplony	"	0,386	4,4	1,7
Łąka	"	0,864	12,7	11,0
Pastwisko	"	0,555	2,4	1,4
Razem produkcja roślinna	—	×	×	181,2
Trzoda	1 q	5,76	10,4	60,0
Bydło	1 krowa	2,24	60,9	136,5
Drób	10 szt.	3,58	7,5	26,9
Owce	1 szt.	1,10	5,1	5,6
Konie	1 szt.	1,02	39,0	39,8
Pozostałe	100 zł	8,76	0,5	4,4
Razem zwierzęta	—	×	×	273,1
Ogółem gospod.	ha	6,7	67,8	454,3

U w a g a: przedstawione wyżej nakłady pracy obejmują zarówno nakłady bezpośrednie, jak i pośrednie. W tabelach nakładów na 1 ha i na 1 szt. inwentarza nakłady te powiększone są jeszcze o nakłady pracy przy obsłudze koni — proporcjonalnie do ilości dni pracy koni.

Ze względu na małe powierzchnie poszczególnych upraw i możliwość błędów z powodu zaokrągleń, za podstawę przy obliczaniu kosztów przyjęto 10 gospodarstw (obszar 67 ha użytków rolnych).

Koszt pracy w gospodarstwach chłopskich równa się wartości funduszu spożycia z dochodu rolniczego, przypadającej na 1 dzień pracy w produkcji rolnej. Sposób obliczenia funduszu spożycia i opłaty pracy przedstawiono dalej w tabeli 3.

Produkty obrotu wewnętrznego liczone są według kosztów własnych badanego roku. Produkty te liczone są zarówno w jednym mierniku pieniężnym – co ma zastosowanie przy obliczaniu struktury nakładów na 1 ha, na 1 sztukę inwentarza lub na jednostkę produkcji, jak i w dwóch miernikach – co ma zastosowanie przy obliczaniu produkcji czystej z jednostki produkcji finalnej. Oprócz liczenia obrotu wewnętrznego według kosztów własnych, przeprowadzono dla produktów zwierzęcych dodatkowy rachunek kosztów alternatywnych, w których zboże (własnej produkcji) policzono według cen wolnorynkowych.

Wycena produktów ubocznych. Produkty uboczne (słoma, obornik, liście buraczane) liczone są według cen zaliczeniowych, które są wyrazem normatywnych kosztów własnych tych produktów. Ceny zaliczeniowe tych produktów dla roku 1970 i 1971 przyjęto w następującej wysokości: słoma 30, obornik 25, liście buraczane 14, koniczyna ściernianka 10 zł za 1 q.

Nawożenie organiczne. Koszt nawożenia obornikiem rozdzielany jest równomiernie na całą powierzchnię z tym, że 1 ha użytków zielonych obciążany jest w wysokości 1/4 kosztu przypadającego na 1 ha gruntów ornych.

Koszt stanowiska. Koszty uprawy 1 ha roślin motylkowych i strączkowych pomniejszone są o wartość stanowiska w wysokości 500 zł. Koszt stanowiska po koniczynie obciąża w całości koszty uprawy pszenicy, po seradeli – w całości koszty uprawy żyta, po strączkowych – koszty uprawy pszenicy i żyta proporcjonalnie do ich powierzchni, z tym, że koszt stanowiska przy uprawie pszenicy nie może przekroczyć 500 zł na 1 ha.

Nakłady ogólnogospodarcze. Całość nakładów pracy w gospodarstwie rozdzielana jest bezpośrednio na poszczególne produkty, nie wydzielano więc ogólnogospodarczych nakładów pracy. Ogólnogospodarcze nakłady pieniężne rozdzielano na produkcję roślinną i zwierzęcą proporcjonalnie do nakładów bezpośrednich, przy czym – aby uniknąć podwójnego obciążenia produkcji zwierzęcej nakładami ogólnogospodarczymi, na skutek liczenia obrotu wewnętrznego według kosztów własnych – w nakładach bezpośrednich na produkcję zwierzęcą nie brano pod uwagę pasz własnych. Ogólnogospodarcze nakłady pieniężne wewnątrz poszczególnych działów produkcji rozdzielane są proporcjonalnie do nakładów pracy.

Koszty produkcji sprzężonej. Przy podziale kosztów mleka i żywca wołowego zastosowano klucz podziałowy oparty na przeciętnej relacji cen mleka i żywca wołowego w dłuższym okresie czasu, a mianowicie jak 1 do 5, a jaj i żywca drobiowego jak 1 do 16,3.

2. Kategorie nakładów i kosztów jednostkowych

W rachunku kosztów i dochodów z produkcji w gospodarce chłopskiej istotnym elementem tego rachunku jest wyliczenie produkcji czystej (dochodu globalnego) z 1 ha i na 1 dzień pracy. Dlatego też technika liczenia jest dostosowana do określenia nakładów na jednostkę produktu w dwóch miernikach: dniach pracy i nakładach pieniężnych. Ażeby suma jednostkowych nakładów pracy i nakładów pieniężnych na produkcję finalną dała sumę nakładów całego gospodarstwa, produkty obrotu wewnętrznego są także liczone w dwóch miernikach. Liczenie ich w jednym mierniku pieniężnym (według kosztów własnych) uniemożliwiałoby

bowiem obliczenie w końcowym rachunku pełnego dochodu globalnego produkcji finalnej. Na dochód globalny, np. z produkcji zwierzęcej, składa się bowiem nie tylko dochód wytworzony bezpośrednio z samej produkcji zwierzęcej, lecz także dochód wytworzony przy produkcji pasz.

Przy obliczaniu natomiast struktury nakładów na 1 ha w produkcji roślinnej lub na 1 sztukę inwentarza nie byłoby celowe podawanie np. nakładu na nasiona lub pasze w dwóch miernikach. Dlatego też w tabelach nakładów na poszczególne produkty, nasiona i pasze liczone są w jednym mierniku – pieniężnym. Niezależnie jednak od kosztu jednostkowego poszczególnych produktów, podajemy w tabelach nakłady jednostkowe w dwóch miernikach, przy czym jednostkowe nakłady pracy na 1 q w produkcji roślinnej obejmują nakłady bezpośrednie i pośrednie, jak również nakłady pracy na nasiona i pasze dla koni.

W tabeli 2 przedstawiono koszty i nakłady jednostkowe w dwóch miernikach na 1 q żywca wieprzowego. Przy czym nakłady jednostkowe podane są tu w dwóch wersjach, a mianowicie: w wersji pierwszej (nakład globalny) nakłady te wynoszą 10,5 dnia oraz 1874 zł, w wersji drugiej (nakład finalny) – 17,4 dni i 1197 zł. W wersji pierwszej nakłady pracy obejmują nakłady bezpośrednie i ogólnogospodarcze (9,0 + 1,5), a wszystkie inne nakłady, włącznie z paszami mieszczą się w nakładach pieniężnych, przy czym pasze wyprodukowane w gospodarstwie liczone są według kosztów własnych. W drugiej wersji zarówno nakłady pracy, jak i nakłady pieniężne odnoszą się do całego cyklu produkcyjnego, tzn. do produkcji pasz i do produkcji żywca.

Ponieważ nakłady jednostkowe w wersji pierwszej odnoszą się do rachunku, w którym wynik produkcyjny gospodarstwa ujmowany jest za pomocą produkcji globalnej, zaś w wersji drugiej – za pomocą produkcji finalnej, to przez analogię do odpowiedniej kategorii produkcji, nakład w wersji pierwszej określamy terminem **nakład globalny**, w drugiej zaś – **nakład finalny**.

Kategorie kosztów jednostkowych. Rozróżniamy dwie kategorie kosztów jednostkowych. Pierwsza kategoria kosztów obejmuje sumę nakładów jednostkowych wyrażoną w jednym mierniku pieniężnym. Przy czym jest sprawą obojętną, czy będzie to suma nakładów globalnych czy finalnych, w obu przypadkach suma ta jest jednakowa. Sumę tych nakładów w wyrażeniu pieniężnym określamy terminem **koszt własny produkcji**.

Druga kategoria kosztu jednostkowego różni się od pierwszej tym, że skarmiane przez inwentarz produkcyjny zboże liczy się nie według kosztów własnych, lecz według cen wolnorynkowych¹. W rachunku tym zakłada się pełną alternatywność wyboru przez rolnika pomiędzy sprzedażą zboża a jego przerobem na produkty zwierzęce. Dlatego też tę kategorię kosztu określamy terminem **koszt alternatywny**.

Sposób obliczania oraz wielkość kosztu alternatywnego, omawianego tu w formie przykładu żywca wieprzowego (tabela 2), przedstawia się następująco: średnioważona cena wolnorynkowa zbóż przeznaczonych w gospodarstwie na pasze wynosiła (w 1971 r.) 355 zł, koszt własny tych zbóż 264 zł; różnica między ceną a kosztem wynosi więc 91 zł za 1 q. Na 100 kg żywca zużyto 1,80 q zboża (nie licząc kupnych pasz treściwych i otrąb własnych z przemiału). Ilość ta pomnożona przez różnicę pomiędzy ceną wolnorynkową a kosztem własnym daje wzrost kosztu o 164 zł na 1 q żywca. W sumie koszt alternatywny żywca wynosi 3068 zł (2904 + 164).

¹ Ceny wolnorynkowe zbóż (według Rocznika Statyst.) obniżamy o 10%, ze względu na koszty transportu i zużywanie na pasze pewnej ilości zboża o niższym standardzie (poślady).

Tabela 2

Oplacalność i dochodowość produkcji żywca wieprzowego w 1971 roku obliczona na podstawie różnych kategorii kosztów i nakładów jednostkowych

Wyszczególnienie	Koszt własny		Koszt alternatywny nakład globalny
	nakład globalny	nakład finalny	
Nakład na 1 q żywca:			
dni	10,5	17,4	10,5
zł	1874	1197	2038
Koszt 1 q żywca zł	2904	2904	3068
Wskaźnik opłacalności % ^a	95,4	95,4	90,3
Dochód globalny z produkcji żywca			
zł/q	897	1574	733
zł/dzień	85,4	90,5	69,8
Dochód globalny z produkcji pasz			
zł/q	677	—	841
zł/dzień ^b	98,1	—	121,8

^a Przeciętna cena żywca wynosi 2771 zł za 1 q.

^b Nakłady pracy przy produkcji pasz na 1 q żywca wynoszą 6,9 dni (17,4 – 10,5).

Dla pierwszej kategorii kosztu, tj. kosztu własnego produkcji, przedstawiono w tabeli 2 dochodowość w dwóch wersjach, a mianowicie obliczoną na podstawie jednostkowego nakładu globalnego i finalnego. Przy zastosowaniu nakładu globalnego pasze liczone są w jednym mierniku – pieniężnym, można więc obliczyć oddzielnie dochód globalny z produkcji żywca i z produkcji paszy. Dochód globalny na 1 dzień pracy z produkcji pasz będzie oczywiście równy opłacie pracy. Przy zastosowaniu nakładu finalnego dochód globalny z produkcji żywca odnosi się do całego cyklu produkcyjnego, łącznie z produkcją pasz. Jak widać z tabeli 2, różny sposób liczenia nakładów jednostkowych (globalnych lub finalnych) nie ma wpływu na wysokość kosztu własnego i opłacalność produkcji. Różny jest tylko dochód globalny na 1 q żywca i na 1 dzień pracy, gdyż w pierwszym przypadku dochód ten obliczony jest oddzielnie dla samej produkcji żywca, w drugim zaś dochód ten odnosi się do całego cyklu produkcyjnego i do łącznych nakładów pracy na produkcję pasz i na produkcję zwierzęcą.

W drugiej kategorii kosztu (koszt alternatywny) zastosowano jednostkowy nakład globalny, gdyż część pasz liczona jest według cen wolnorynkowych. Jak wynika z tabeli, tego rodzaju rachunek wykazuje spadek opłacalności produkcji żywca wieprzowego (z 95,4 do 90,3%). Dochód zaś globalny na 1 dzień pracy z produkcji żywca jest znacznie niższy od dochodu z produkcji pasz zużytych na wytworzenie tego żywca (69,8 i 121,8 zł) i stanowi tylko 71% wysokości kosztu pracy podczas gdy dochód globalny z produkcji pasz 124% kosztu pracy (98,1 zł za 1 dzień).

Z przedstawionych wyżej trzech różnych ujęć nakładów i kosztów jednostkowych najbardziej istotne różnice wykazuje dochód globalny uzyskiwany z produkcji 1 q żywca. Dochód ten przy liczeniu zboża według cen wolnorynkowych i pozostałych pasz według kosztów własnych wynosi 733 zł, przy liczeniu wszystkich pasz według kosztów własnych 897 zł, a przy liczeniu pasz według nakładów pieniężnych na ich wytworzenie 1574 zł. Każda z tych wartości dochodu globalnego jest wyrazem innego aspektu ekonomiki produkcji zwierzęcej. Suma w wysokości 1574 zł wyraża wielkość dochodu globalnego wytworzonego w całym cyklu produkcyjnym,

tn. zarówno w produkcji pasz, jak i w produkcji żywca. Suma 897 zł wyraża wielkość dochodu globalnego wytworzonego w samej tylko produkcji zwierzęcej. Różnica między tymi dwiema sumami (677 zł) stanowi wielkość dochodu wytworzonego w produkcji pasz. Natomiast suma 733 zł oznacza dodatkowy dochód z produkcji żywca w stosunku do dochodu, jaki gospodarstwo mogłoby uzyskać ze sprzedaży pasz.

3. Kryteria oceny opłacalności i dochodowości produkcji

Opłacalność produkcji określamy za pomocą wskaźnika wyrażającego procentowy stosunek ceny do kosztu, **dochodowość** zaś – za pomocą wielkości dochodu odniesionego do innej wielkości, jak np. 1 ha lub 1 dnia pracy.

Wskaźnik opłacalności w odniesieniu do gospodarki chłopskiej jest stosunkowo najmniej miarodajnym kryterium opłacalności produkcji ze względu na cel działalności gospodarstwa chłopskiego, którym jest nie maksymalizacja zysku, lecz maksymalizacja dochodu. Wskaźnik opłacalności nie zawiera w sobie tak istotnego dla gospodarstwa chłopskiego kryterium, jakim jest efektywność wykorzystania podstawowego środka produkcji, a mianowicie ziemi. Niemniej, wskaźnik opłacalności jest miarą pozwalającą w sposób bezpośredni porównywać cenę z łączną sumą nakładów pracy żywej i uprzedmiotowionej poniesionych na wytworzenie jednostki produktu. Wskaźnik ten znajduje zastosowanie zarówno w analizie porównawczej opłacalności produkcji w układzie przestrzennym i czasowym, jak również w analizie relacji opłacalności różnych produktów.

Dochodowość produkcji możemy wyrazić za pomocą dochodu globalnego i czystego w przeliczeniu na różne jednostki odniesienia. Jednostką odniesienia może być jednostka produkcji (1 q, kg, sztuka inwentarza), jednostka powierzchni (1 ha) lub jednostka pracy (1 dzień, 1 godzina).

Mierniki dochodowości w przeliczeniu na jednostkę produkcji mogą mieć zastosowanie przy analizie dochodowości tych samych produktów w różnych gospodarstwach (rejonach) bądź w różnych latach, nie nadają się natomiast do porównywania dochodowości różnych produktów (z wyjątkiem porównywania dochodowości czterech zbóż pomiędzy sobą).

Mierniki dochodowości w przeliczeniu na 1 ha posiadają znacznie większy walor porównawczy, gdyż wskazują na dochodowość powierzchni przeznaczonej pod uprawę różnych produktów. Przy czym inną rolę odgrywa tu miernik dochodu globalnego i inną miernik dochodu czystego. Dochód globalny z 1 ha spełnia rolę kryterium dochodowości przede wszystkim w gospodarstwach mniejszych, w których czynnikiem produkcji znajdującym się w minimum jest obszar gospodarstwa, zaś dochód czysty z 1 ha spełnia tu rolę głównie w gospodarstwach większych, w których czynnikiem produkcji znajdującym się w minimum są zasoby siły roboczej. Dochód globalny z 1 ha daje możliwość oceny dochodowości produkcji z punktu widzenia maksymalizacji dochodu z całej powierzchni będącej w posiadaniu gospodarstwa, niezależnie od ilości zużytej pracy, zaś dochód czysty z 1 ha – z punktu widzenia maksymalizacji tej części dochodu, która pozostaje tylko jako nadwyżka po opłaceniu zastosowanych w produkcji nakładów pracy.

Miernik dochodowości w przeliczeniu na 1 dzień pracy stosujemy tylko w odniesieniu do dochodu globalnego, bowiem dochód czysty na dzień pracy równa się po prostu różnicy pomiędzy dochodem globalnym a opłatą pracy. Dochód globalny na 1 dzień pracy – w przeciwieństwie do dochodu z 1 ha – oprócz oceny dochodo-

wości produkcji daje również pewną orientację co do jej opłacalności. Dochód ten bowiem porównywany z przeciętnym kosztem pracy pozwala stwierdzić, czy i w jakim stopniu produkcja danego artykułu jest opłacalna. Miernik dochodu na 1 dzień pracy odpowiada ocenie dochodowości produkcji z punktu widzenia maksymalizacji dochodu w stosunku do zastosowanych w produkcji nakładów pracy rolnika i jego rodziny, nie odpowiada natomiast ocenie maksymalizacji sumy dochodu z całego gospodarstwa. To ostatnie zadanie spełnia miernik dochodu globalnego z 1 ha. Dlatego też tylko równoczesne rozpatrywanie obu mierników może dać właściwą ocenę nie tylko względnej, lecz i absolutnej dochodowości, jak również opłacalności poszczególnych produktów.

II. SPOSÓB OBLICZANIA NAKŁADÓW, PRZYCHODÓW I DOCHODÓW W GOSPODARCE INDYWIDUALNEJ

Podstawą do określenia wartości produkcji, nakładów pieniężnych i produkcji czystej w gospodarce indywidualnej są dane statystyczne GUS. W stosunku do tych danych wprowadzono jednak pewne niezbędne uzupełnienia i korekty, a także inaczej zaklasyfikowano niektóre pozycje. Dlatego też sposób obliczenia przychodów, wydatków i dochodów wymaga szczegółowego omówienia, ma on bowiem istotny wpływ na rachunek kosztów, opłacalności i dochodowości produkcji.

Sposób obliczania nakładów, przychodów i wyników ekonomicznych w gospodarce chłopskiej przedstawiono w tabeli 3, na przykładzie roku 1970 i 1971.

1. Nakłady pieniężne na produkcję rolną. Oprócz wydatków pieniężnych na zakup obrotowych środków produkcji i usług, przyjmowanych według danych GUS, koszty materialne (pieniężne) produkcji rolnej obciążają jeszcze inne, nie uwzględniane w rachunku makroekonomicznym (np. przy obliczaniu dochodu narodowego) nakłady ponoszone przez gospodarstwa rolne.

a. Ubezpieczenia. Z formalnego punktu widzenia wydatki na ubezpieczenia trwałych środków produkcji, zwierząt i zbiorów nie stanowią nakładu na produkcję, są bowiem częścią składową nowo wytworzonej wartości (produkcji czystej). Z punktu widzenia rolnika składki ubezpieczeniowe stanowią jednak konkretny wydatek związany z działalnością produkcyjną, dlatego też – zgodnie z wieloletnią tradycją rachunku kosztów w IER – włączamy je do wydatków pieniężnych na produkcję rolną.

b. Wartość produktów przetwórstwa rolniczego. Do produktów tych zaliczamy wyśładki, otręby z przemiału własnego zboża, mleko chude pobrane z mleczarni nieodpłatnie oraz mleko chude z własnego przerobu. W przeciwieństwie do produktów ubocznych w obrocie wewnętrznym (słoma, liście buraczane, obornik), których wartość w rachunku kosztów nawzajem się eliminuje (odejmowana jest bowiem od nakładów na jeden produkt i dodawana do nakładów na inny produkt), produkty przetwórstwa rolniczego obciążają tylko jednostronnie koszty produkcji. Ponieważ nie można ich w rachunku kosztów produkcji (zwierzęcej) pominąć, musimy je włączyć do nakładów pieniężnych na produkcję, zwiększając równocześnie o taką samą wartość przychody pieniężne, aby nie obniżyć w ten sposób wyników ekonomicznych całego gospodarstwa.

² Mleko chude zakupione w mleczarni za gotówkę, uwzględnione jest w wydatkach pieniężnych obliczanych przez GUS.

c. Amortyzacja trwałych środków produkcji liczona jest od bieżącej wartości odtworzenia według następującej stopy procentowej: budynki i urządzenia gospodarcze 2,5%, traktory, silniki i środki transportowe 10%, pozostałe maszyny i narzędzia rolnicze 8%.

Stosowane przez nas stawki amortyzacyjne są znacznie wyższe od stawek GUS i zbliżone są do stawek stosowanych w PGR. Na przykład w 1970 roku wartość odpisów amortyzacyjnych w gospodarce indywidualnej wynosiła według GUS 6596 mln zł, zaś według naszego rachunku 12 766 mln zł, tj. prawie dwukrotnie więcej.

2. Produkcja finalna i przychody. Wartość produkcji finalnej według danych GUS powiększamy o następujące pozycje: wartość wysłodków, dodatki do ceny buraków cukrowych oraz wartość mleka chudego pobieranego nieodpłatnie z mleczarni.

Wartość buraków cukrowych w rachunku produkcji finalnej rolnictwa liczona jest według ceny 60 zł za 1 q. Oprócz ceny podstawowej rolnik otrzymuje bezpłatnie wysłodki (przeciętna ich wartość wynosi 6 zł na 1 q buraków) oraz różnego rodzaju dopłaty do ceny – za transport, załadunek, terminową dostawę, kopcowanie w przypadku późniejszej dostawy i ekwiwalent pieniężny za niepobierane wysłodki. Dopłaty te w 1970 roku stanowiły 6,7 zł na 1 q buraków³. Łączna więc finalna cena buraków wynosiła 72,7 zł. Globalna wartość różnicy pomiędzy ceną finalną u podstawową buraków cukrowych wyniosła w 1970 roku 1423 mln zł, z tego 751 mln zł w gotówce i 672 mln zł w postaci wartości wysłodków. Nieuwzględnienie tych sum w wartości produkcji obniżyłoby niesłusznie zarówno opłacalność buraków cukrowych, jak i całego gospodarstwa.

Rolnik oddając mleko do zlewni i pobierając z powrotem mleko chude, otrzymuje niższą cenę za 1 liter. Na przykład, przeciętna cena pełnego mleka wynosiła w 1970 roku 2,64 zł za 1 liter. Rzeczywiście zaś zrealizowana cena (według której GUS liczył mleko w wartości produkcji finalnej) wynosiła 2,55 zł za 1 liter. Globalna wartość tej różnicy cen wynosiła 368 mln zł. Ponieważ sumą tą obciążamy koszty produkcji, musimy ją również dodać do wartości produkcji mleka. Podobnie jak w przypadku buraków cukrowych, suma ta wpływa na opłacalność produkcji mleka.

Oprócz korekty wartości produkcji finalnej uwzględniamy jeszcze w przychodach gospodarstw pozycje będące odpowiednikiem pozycji zaliczonych poprzednio do wydatków pieniężnych.

Do wydatków pieniężnych na produkcję zaliczyliśmy składki ubezpieczeniowe, do przychodów gospodarstw zaliczamy też wypłaty PZU (odszkodowania). Ponieważ saldo składek i odszkodowań jest z reguły dla gospodarstw ujemne, różnica obciąża wynik finansowy (zmniejsza dochód gospodarstw). Podobnie jak do nakładów nie zaliczyliśmy ubezpieczenia budynków mieszkalnych, do przychodów gospodarstw nie zaliczamy odszkodowań za zniszczone budynki mieszkalne.

Do przychodów gospodarstw zaliczamy także wartość otrąb uzyskanych z przemiału własnego zboża i mleka chudego z przerobu mleka pełnego na śmietanę lub masło.

Zboże przeznaczone na samozaopatrzenie rodziny rolnika liczone jest w wartości produkcji finalnej według ceny skupu państwowego. Nie możemy więc wartości otrąb uzyskanych z przemiału tego zboża zaliczyć jeszcze raz do wartości produkcji zboża, zwiększylibyśmy bowiem niesłusznie opłacalność produkcji zboża.

³ Według danych Zjednoczenia Przemysłu Cukrowniczego.

Tabela 3

**Nakłady pieniężne, produkcja, dochody i ich podział w indywidualnej gospodarce
chłopskiej w 1970 i 1971 roku (w cenach bieżących)**

Wyszczególnienie	1970		1971 ^a	
	ogółem w mln zł	na 1 ha uż. rol. w zł	ogółem w mln zł	na 1 ha uż. rol. w zł
Nakłady pieniężne				
Wydatki pieniężne na bieżącą prod. (wg GUS)	40 974	2513	42 405	2 618
Ubezpieczenia	2 827	173	2 876	177
Wartość prod. przetwórstwa rolnicz. wysłodki	672	41	664	41
otręby z przemiału własn. zboża	1 826	112	1 646	102
mleko chude ze zwrotów z mlecz.	368	23	426	26
mleko chude z własnego przerobu	1 023	62	1 436	89
Razem wydatki pieniężne	47 690	2925	49 453	3 053
Amortyzacja	12 766	783	13 200	815
Razem nakłady pieniężne	60 456	3708	62 653	3 868
Produkcja finalna i przychody				
Produkcja finalna (wg GUS)	152 780	9371	176 181	10 877
Wysłodki	672	41	664	41
Dodatki do ceny bur. cukrowych	751	46	742	46
Mleko chude ze zwrotów z mlecz.	368	23	426	26
Razem produkcja finalna	154 571	9481	178 013	10 990
Odszkodowania PZU	2 296	141	2 177	134
Otręby z przemiału własn. zboża	1 826	112	1 646	102
Mleko chude z własnego przerobu	1 023	62	1 436	89
Razem przychody	159 716	9796	183 272	11 315
Produkcja czysta brutto i jej podział				
Produkcja czysta brutto	112 026	6871	133 819	8 262
Świadczenia w obow. dostawach	5 150	316	4 987	308
Podatki i opłaty	6 713	411	6 661	410
Wpłaty na PFZ	405	25	402	25
Inne obciążenia	1 480	91	1 490	92
Razem akumulacja społeczna	13 748	843	13 540	836
Wydatki pieniężne na inwest. prod.	9 409	577	11 190	691
Opłata za melior. i elektryfikację	676	42	680	42
Przyrost wartości: stada	-3 288	-202	4 448	275
zapasów	129	8	-390	-24
upraw wieloletn.	258	16	250	15
Przyrost zadłużenia	-5 556	-341	-3 387	-209
Razem akumulacja wewnątrz-gospod.	1 628	100	12 791	790
Ogółem akumulacja brutto	15 376	943	26 331	1 626
Akumulacja netto (dochód czysty)	2 610	160	13 131	811
Fundusz spożycia	96 650	5928	107 488	6 636
Nakłady pracy dni/ha	-	67,8	-	67,6
Opłata pracy zł/dzień	-	87,4	-	98,16

^a Dane niedostateczne.

^b Realna, porównywalna z rokiem 1970, opłata pracy wynosi 93,5 zł; 4,6 zł przyrostu opłaty pracy ma charakter nominalny, wynikający z podwyższenia cen produktów samozaopatrzenia: mleka, żywca wieprzowego, wołowego i ziemniaków (o 312 zł na 1 ha użytków rolnych).

Ponieważ jednak wartość tych otrąb obciąża koszty produkcji zwierzęcej musimy również o taką samą wartość zwiększyć przychody, w przeciwnym bowiem przypadku zmniejszylibyśmy dochody gospodarstwa.

Podobnie przedstawia się sprawa z mlekiem chudym (zużytym na spasanie) z przerobu mleka pełnego przeznaczonego na samozaopatrzenie rodziny i sprzedaż wolnorynkową (w postaci śmietany lub masła).

W przeciwieństwie do wartości wyśrodków, sumy dopłat do ceny podstawowej buraków cukrowych oraz wartości mleka chudego pobranego nieodpłatnie z mleczarni, które zwiększają wartość, a tym samym i opłacalność produkcji buraków i mleka, ostatnie trzy pozycje (odszkodowania PZU, wartość otrąb z przemiału własnego zboża i mleka chudego z własnego przerobu) nie zwiększają opłacalności żadnego konkretnego produktu. Wartość tych pozycji obciąża wprawdzie koszty poszczególnych produktów, nie ma jednak wpływu – ze względu na uwzględnienie ich w przychodach – na opłacalność i dochodowość całego gospodarstwa.

3. Produkcja czysta brutto i jej podział. Produkcja czysta brutto stanowi różnicę pomiędzy przychodami i wydatkami pieniężnymi (bez amortyzacji). Po wydzieleniu z produkcji czystej brutto akumulacji społecznej i wewnątrzgospodarczej uzyskuje się wartość funduszu spożycia. W funduszu tym mieści się wartość produktów samozaopatrzenia (liczonych według cen skupu państwowego), wydatki pieniężne na konsumpcję, wydatki pieniężne na inwestycje nieprodukcyjne (mieszkaniowe), koszty utrzymania budynków mieszkalnych (remonty, ubezpieczenia) oraz przyrost zasobów gotówkowych. Fundusz spożycia odniesiony do nakładów pracy zużytej w produkcji rolnej stanowi opłatę (koszt) jednego dnia pracy.

Podział produkcji czystej brutto nie byłby pełny bez uwzględnienia amortyzacji. Wielkość amortyzacji nie ma wprawdzie wpływu na podział tej produkcji pomiędzy akumulację i spożycie, ma jednak wpływ na wyniki finansowe gospodarstwa w postaci dochodu czystego. Ten ostatni stanowi bowiem różnicę pomiędzy akumulacją i amortyzacją.

Jeśli przy ocenie wyników całego gospodarstwa możemy się ograniczyć do kategorii produkcji czystej brutto, to przy ocenie wyników poszczególnych działalności produkcyjnych posługiwać się będziemy kategorią produkcji czystej netto (inaczej dochodem globalnym), tzn. produkcją czystą brutto pomniejszoną o amortyzację. Amortyzacja stanowi bowiem integralną część nakładów materialnych na konkretny produkt i nie jest nawet technicznie możliwe wydzielenie jej jako odrębnej pozycji w nakładach na jednostkę produkcji.

III. ANALIZA ZMIAN W KOSZTACH, OPLACALNOŚCI I DOCHODOWOŚCI PRODUKCJI W 1971 ROKU

W 1971 roku nastąpiły istotne zmiany w ekonomice gospodarstw chłopskich. Przy niewielkim wzroście nakładów pieniężnych nastąpił poważny wzrost wartości produkcji finalnej i czystej. Nakłady pieniężne w cenach bieżących wzrosły z 3708 do 3868 zł na 1 ha użytków rolnych, tj. o 4,3%. W cenach stałych przyrost nakładów wynosił zaledwie 2,8% (wzrosły ceny pasz treściwych, mleka chudego, opału, zmalały natomiast ceny nawozów mineralnych – na skutek bonifikaty).

W porównaniu z przyrostem nakładów pieniężnych w latach 1965–1970, który wynosił przeciętnie 6,8% rocznie (w cenach stałych), przyrost nakładów w 1971 roku

był wyjątkowo niski. Oprócz ograniczenia przyrostu niektórych podstawowych pozycji nakładów (nawozy mineralne, usługi mechanizacyjne, zakup nasion), na niski przyrost nakładów ogółem wpłynęło zmniejszenie zakupu pasz treściwych o 13%, tj. o 63 zł na 1 ha. – w poprzednim pięcioleciu zakup ten wzrastał przeciętnie o 40 zł rocznie na 1 ha. Na zmniejszenie zakupu pasz treściwych wpłynął zarówno czynnik psychologiczny (podwyżka cen pasz o około 70 zł za 1 q), jak również wzrost plonów i zbiorów zbóż.

Zmiany w produkcji finalnej na 1 ha użytków rolnych w 1971 roku w stosunku do roku 1970 przedstawia tabela 4. W tabeli tej wartość produkcji finalnej w 1971 roku obliczono zarówno w cenach bieżących, jak i cenach 1970 roku. W ten sposób możemy określić przyrost wartości produkcji z tytułu wzrostu rozmiarów produkcji i z tytułu wzrostu cen.

Tabela 4

Ilość i wartość produkcji finalnej w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych
w roku 1970 i 1971

Wyszczególnienie	1970			1971			
	ilość (kg, 1, szt.)	cena jednost- kowa zł ^a	wartość zł	ilość (kg, 1, szt.)	cena jednost- kowa zł ^a	wartość w zł według cen	
						bieżą- cych	1970 r.
Pszenica	130	3,98	518	155	4,06	628	615
Zyto	54	3,06	166	193	3,06	589	589
Jęczmień	38	3,39	130	34	3,82	130	116
Owies	28	2,88	80	19	2,97	58	56
Inne zboża	4,4	8,14	36	3,7	8,05	29	30
Ziemniaki	687	0,85	585	255	1,25	318	217
Buraki cukrowe	687	0,668	459	682	0,671	458	456
Warzywa	–	–	541	–	–	581	581
Owoce	–	–	301	–	–	304	304
Oleiste	19,0	8,08	154	22,5	8,25	185	181
Len	17,6	3,61	64	21,9	3,99	87	79
Strączkowe jadalne	2,6	12,18	32	3,2	12,42	40	39
Strączkowe pastewne	1,4	8,73	13	2,4	8,47	20	21
Siano łąkowe	91	0,80	73	–54	0,80	–43	–43
Słoma ^b	12,2	0,76	9	14,5	0,76	11	11
Pozostałe	–	–	315	–	–	222	222
Razem prod. roślinna	–	–	3478	–	–	3 617	3474
Trzoda	86,0	23,04	1980	102,7	27,75	2 895	2365
Żywiec wołowy	49,1	14,33	703	52,7	15,76	831	756
Mleko	713,5	2,73	1946	722,3	3,11	2 246	1972
Drób	10,0	27,41	274	10,3	28,41	293	283
Jaja	399,2	1,81	721	411,0	1,81	745	745
Żywiec barani	2,9	14,94	43	2,7	15,74	43	41
Wetna	0,5	189,10	86	0,5	187,40	87	87
Pozostałe	–	–	209	–	–	192	187
Razem prod. zwierzęca	–	–	5962	–	–	7 332	6436
Ogółem produkcja	–	–	9440	–	–	10 949	9910

^a Średnia ważona cena skupu państwowego, wolnego rynku i samozaopatrzenia (ta ostatnia zbliżona jest do ceny skupu państwowego).

Tylko o produkcja towarowa (zmian w stanie zapasów słomy nie uwzględnia się w rachunku produkcji finalnej).

Wzrost cen produktów rolnych obrazuje następujące zestawienie wartości produkcji finalnej w 1971 roku w cenach bieżących i cenach 1971 roku:

	Wartość produkcji w zł/ha		Wskaźnik wzrostu cen
	w cenach 1970 r.	w cenach 1971 r.	
Produkcja roślinna	3474	3617	104,1
Produkcja zwierzęca	6436	7332	113,9
Ogółem produkcja finalna	9910	10949	110,5

Jak wynika z powyższego zestawienia ceny produktów rolnych w 1971 roku wzrosły o 10,5%. Jest to wzrost nie spotykany dotychczas w naszym rolnictwie, bowiem w całym poprzednim dziesięcioleciu ceny te wzrosły o 15,7%, tzn. wzrastały przeciętnie o 1,5% rocznie.

Jeśli wziąć pod uwagę, że cena mleka w 1972 roku będzie wyższa o 0,30 zł za litr w stosunku do średniej ceny z 1971 roku, a cena żywca wołowego o około 1,5 zł za kg, to w sumie wskaźnik wzrostu cen w 1972 roku w stosunku do roku 1970 wyniesie około 12,5%.

Przyrost wartości produkcji w 1971 roku wyniósł 1509 zł na 1 ha użytków rolnych (10949-9440), w tym z tytułu wzrostu rozmiarów produkcji 470 zł (9910-9440), a z tytułu wzrostu cen 1039 zł (1509-470).

Przyrost wartości produkcji z tytułu wzrostu cen ma w pewnej części charakter czysto nominalny, wynika bowiem z podwyższenia cen produktów samozaopatrzenia. Według podwyższonych cen liczymy bowiem nie tylko wartość produkcji towarowej, lecz całej produkcji finalnej, która obejmuje także produkty samozaopatrzenia oraz przyrost stada i zapasów. Przyrost wartości produktów samozaopatrzenia w 1971 roku wynosi 312 zł na 1 ha użytków rolnych.

Podwyższenie cen produktów samozaopatrzenia ma oczywiście wpływ na wartość funduszu spożycia i opłatę jednego dnia pracy. Realny i nominalny przyrost funduszu spożycia i opłaty jednego dnia pracy w 1971 roku w stosunku do roku 1970 przedstawia się następująco:

	Fundusz spożycia zł/ha	Opłata pracy zł/dzień
1970	5928	87,4
1971: wartość realna	6324	93,5
„ nominalna	6636	98,1
Przyrost: wartości realnej	396	6,1
„ nominalnej	708	10,7

Nominalna opłata jednego dnia pracy wzrosła w 1971 roku o 12,2%, realna natomiast o 6,9%. Oczywiście przy obliczaniu kosztów produkcji nakłady pracy żywej wyceniamy według nominalnej opłaty pracy.

Oceniając zmiany w ekonomice produkcji w gospodarce chłopskiej w 1971 roku należy podkreślić zmiany w podziale dochodu, zwłaszcza zaś wzrost akumulacji

⁴ Ponieważ ceny warzyw i owoców ulegają z roku na rok wahaniom (zwłaszcza owoców) w zależności od zmienności plonów – niższym plonom towarzyszy wyższa cena, i na odwrót – nie uwzględniamy ewentualnych zmian w tych cenach przy obliczaniu wskaźników wzrostu cen produktów rolnych.

wewnątrz-gospodarczej. Akumulacja ta ze 100 zł na 1 ha w roku 1970 wzrosła do 790 zł w roku 1971, tj. o 690 zł (tabela 3).

Przyrost akumulacji był więc prawie równy przyrostowi nominalnej wartości funduszu spożycia (o 708 zł) i prawie o 300 zł wyższy od przyrostu realnej wartości funduszu spożycia. Na podkreślenie zasługuje tu również fakt, iż po raz pierwszy od wielu lat zmniejszył się przyrost zadłużenia – przyrost ten w 1970 roku wynosił 341 zł, a w 1971 roku tylko 209 zł na 1 ha użytków rolnych.

W wyniku zmian proporcji w podziale produkcji czystej na korzyść akumulacji, dochód czysty gospodarstw chłopskich wzrósł ze 160 zł na 1 ha w roku 1970 do 811 zł w roku 1971. Mimo więc wzrostu opłaty pracy nastąpiła poprawa nie tylko dochodowości, lecz i opłacalności produkcji. W 1970 roku wskaźnik opłacalności całej produkcji rolnej wynosił zaledwie 101,7, natomiast w 1971 roku 107,7. Znajduje to oczywiście swoje odbicie w dochodowości i opłacalności poszczególnych produktów rolnych.

Zmiany w nakładach, kosztach jednostkowych, dochodowości i opłacalności podstawowych, towarowych produktów roślinnych przedstawia tabela 5.

W wyniku wzrostu plonów zbóż, średnio o 20%, nakłady pracy na 1 q obniżyły się o 21%, a nakłady pieniężne netto o 18%. Mimo wzrostu opłaty pracy o 12%, przeciętny koszt produkcji 1 q zbóż obniżył się o 16% – z 318 do 268 zł, tj. o 50 zł. Przy wzroście ceny o 2%, dochód na 1 q zboża wzrósł o 29%, a na 1 dzień pracy aż o 64%. Opłacalność produkcji towarowej zboża wzrosła o 23 punkty.

W 1971 roku miał miejsce spadek plonów ziemniaków o 34q/ha, tj. o 19%. W wyniku tego wzrosły nakłady pracy i nakłady pieniężne na 1 q, a koszt produkcji wzrósł o 25 zł, tj. o 31%. Równocześnie wzrosła cena produkcji towarowej o 23 zł na 1 q. W wyniku tego dochód globalny na 1 q wzrósł o 13 zł (nakłady pieniężne wzrosły bowiem o 10 zł), a na 1 dzień pracy obniżył się zaledwie o 1 zł. Ze względu jednak na wzrost opłaty pracy o 15 zł na 1 q, opłacalność produkcji towarowej obniżyła się o 9 punktów.

Również na skutek spadku plonów wzrosły koszty produkcji buraków cukrowych i rzepaku (o 11 i 10%). Przy niezmienionej cenie opłacalność produkcji buraków cukrowych obniżyła się o 18 punktów, a rzepaku o 15 punktów.

Z tabeli 6 wynika, że w 1971 roku uległy obniżce nakłady pracy na jednostkę produkcji zwierzęcej – od 3% przy trzodzie do 7% przy drobiu (wskaźniki zmian w nakładach i kosztach żywca drobiowego i jaj są identyczne, podobnie jak żywca wołowego i mleka – są to bowiem produkty sprzężone i nakłady dzielone są według określonego klucza). Spadek nakładów pracy wynika zarówno ze wzrostu rozmiarów produkcji, zwłaszcza trzody, jak i spadku nakładów na produkcję pasz, w tym przypadku zbóż. Dzięki spadkowi nakładów materialnych na produkcję zbóż (o 18% na 1 q) zmalały również nakłady pieniężne na jednostkę produkcji trzody chlewnej i drobiu. Nakłady te wzrosły natomiast na jednostkę produkcji bydłowej (o 4%) na skutek wzrostu nakładów pieniężnych na 1 q pasz objętościowych i so-czystych.

W wyniku spadku nakładów pracy i nakładów pieniężnych o 7% na jednostkę produkcji drobiarskiej koszty produkcji – mimo wzrostu opłaty pracy – obniżyły się o 2%. Koszty produkcji trzody wzrosły natomiast o 4%, a produkcji bydłowej o 6%. Przy wzroście ceny żywca wieprzowego o 21%, dochód na 1 q żywca wieprzowego wzrósł o 49% (o 516 zł), na 1 dzień pracy o 54% (o prawie 22 zł), a wskaźnik opłacalności wzrósł o 13,8 punkta.

Nieco mniej korzystnie przedstawia się przyrost dochodowości i opłacalności produkcji bydłowej, produkty te bowiem nie osiągnęły jeszcze w 1971 roku pełnej,

Tabela 5

**Zmiany w nakładach, kosztach jednostkowych, dochodowości i opłacalności
produkcji roślinnej w latach 1970-1971**

Rok	Plon q/ha	Nakład finalny			Koszt produk- cji zł/g	Cena skupu zł/q	Dochód global.		Wskaźnik opłacal- ności w %
		nakład pracy dni/q	opłata pracy zł/q	nakład pienię- żny netto zł/q			zł/q	zł/ dzień	
Pszenica									
1970	23,5	1,28	112	183	295	396	213	167	134
1971	26,4	1,09	107	160	267	406	246	225	125
Wskaźnik	112	85	95	88	91	102	115	135	+18
Żyto									
1970	15,8	1,69	148	241	389	299	58	34	77
1971	21,0	1,18	116	170	286	304	134	114	107
Wskaźnik	133	70	78	71	73	102	237	335	+30
Jęczmień									
1970	23,0	1,15	101	167	268	361	194	168	135
1971	26,7	0,94	92	144	236	386	242	258	164
Wskaźnik	116	81	92	86	88	107	125	154	+29
Owies									
1970	21,0	1,11	97	161	258	284	123	111	119
1971	23,7	0,97	95	153	248	292	139	144	118
Wskaźnik	113	87	98	95	96	103	113	130	+8
4 zboża									
1970	19,4	1,38	121	197	318	346	149	108	109
1971	23,3	1,09	107	161	268	354	193	177	132
Wskaźnik	120	79	89	82	84	102	129	164	+23
Ziemniaki									
1970	184	0,47	41,1	37,4	78,5	102	65	137	130
1971	150	0,57	55,9	47,3	103,2	125	78	136	121
Wskaźnik	81	121	136	126	131	122	120	99	-9
Buraki cukrowe									
1970	318	0,31	27,1	10,9	38,0	72,8	62	200	191
1971	305	0,31	30,4	11,8	42,2	73,1	61	198	173
Wskaźnik	96	100	108	108	111	101	98	99	-18
Rzepak									
1970	16,8	1,91	167	313	480	793	480	252	165
1871	15,8	1,94	190	339	529	793	454	234	150
Wskaźnik	94	102	114	108	110	100	95	93	-15

Tabela 6

**Zmiany w nakładach, kosztach jednostkowych, dochodowości i opłacalności
produkcji zwierzęcej w latach 1970-1971**

Rok	Nakład finalny			Koszt produkcji zł/q	Cena skupu zł/q	Dochód global.		Wskaźnik opłacalności, %
	nakład pracy dni/q	opłata pracy zł/q	nakład pieniężny netto zł/q			zł/q	zł/dzień	
Żywiec wieprzowy								
1970	18,0	1573	1229	2802	2287	1058	58,8	81,6
1971	17,4	1707	1197	2904	2771	1574	90,5	95,4
Wskaźnik	97	109	97	104	121	149	154	+13,8
Żywiec wołowy								
1970	14,8	1308	382	1690	1506	1124	75,9	89,1
1971	14,2	1390	395	1785	1670	1275	89,8	93,6
Wskaźnik	96	106	104	106	111	113	118	+4,5
Mleko (100 l)								
1970	2,96	262	76	338	264	188	63,5	78,1
1971	2,83	278	79	357	306	227	80,2	85,7
Wskaźnik	96	106	104	106	116	121	126	+7,6
Jaja (100 szt.)								
1970	1,13	100	86	186	170	84	74,3	91,3
1971	1,05	103	80	183	170	90	85,7	92,9
Wskaźnik	93	103	93	98	100	107	115	+1,6
Drób								
1970	18,5	1617	1425	3042	2532	1107	59,8	83,2
1971	17,2	1687	1304	2991	2530	1226	71,3	84,4
Wskaźnik	93	104	92	98	100	111	119	+1,4

ustalonej dla nich ceny. Przy pełnej cenie mleka (3,36 zł za 1 litr) dochód globalny na 1 dzień pracy wyniósłby nie 80,2, lecz 90,8 zł, tzn. wzrósłby w stosunku do roku 1970 nie o 26, lecz o 43%, a wskaźnik opłacalności zamiast 85,7, wyniósłby 94,1%. Przyrost opłacalności w stosunku do roku 1970 wyniósłby wtedy 14 punktów, tj. podobnie jak w przypadku trzody.

W tabeli 7 przedstawiono zmiany w wielkości dochodu globalnego w roku 1971 w stosunku do roku 1970 w przeliczeniu na 1 ha i na 1 dzień pracy dla poszczególnych produktów, gałęzi i działów produkcji oraz gospodarstwa ogółem. W przeciwieństwie do danych z tabeli 6 i 7 dochód globalny obliczony jest nie na podstawie ceny skupu państwowego, lecz na podstawie wartości całej produkcji finalnej. Dochód ten przeliczony jest nie na 1 ha powierzchni efektywnej, lecz całkowitej, tzn. powiększonej o powierzchnię reprodukcji wewnętrznej (nasiona własne, pasze dla koni, nawozy zielone). Obszar reprodukcji wewnętrznej zmienia się z roku na rok w zależności od plonów. I tak np. w roku 1970 w przeciętnym gospodarstwie statystycznym (6,7 ha użytków rolnych) obszar reprodukcji wewnętrznej obejmował 1,79 ha, tj. 26,7%, natomiast w 1971 roku zmniejszył się do 1,61 ha, tj. do 24,0%.

Tabela 7

Dochód globalny z 1 ha i na 1 dzień pracy

Wyszczególnienie	Dochód globalny zł/ha			Dochód globalny zł/dzień		
	1970	1971	wskaźnik	1970	1971	wskaźnik
Pszenica	3 712	4 924	133	168	227	135
Żyto	750	2 166	289	38	115	303
Jęczmień	2 875	4 823	168	146	248	170
Owies	1 777	2 597	146	98	114	147
Ziemniaki	6 469	8 814	136	102	136	133
Buraki cukrowe	14 454	14 284	99	199	198	100
Oleiste	5 376	5 840	109	262	252	96
Len	5 857	8 369	143	164	257	157
Inne rośliny	10 406	12 252	118	135	154	114
Razem produkcja roślinna	6 530	6 712	103	145	175	120
Bydło	5 117	6 516	127	67	82	122
Trzoda	5 492	8 981	164	60	91	152
Drób	5 801	7 557	130	79	95	120
Razem produkcja zwierzęca	5 616	7 672	137	70	90	128
Ogółem gospodarstwo	6 088	7 447	122	90	110	123

Dochód globalny z 1 ha użytków rolnych w gospodarstwie chłopskim wzrósł w 1971 roku o około 22%. Niższy od przeciętnego przyrost dochodu globalnego wykazały tylko buraki cukrowe (spadek o 1%), oleiste (wzrost o 9%) oraz „inne rośliny” (o 18%), które obejmują warzywa, owoce, inne przemysłowe oraz nasiona strączkowych, koniczyny, seradeli, traw oraz inne drobne uprawy. Przeciętnie dochód globalny z 1 ha przeznaczonego pod finalną produkcję roślinną wzrósł zaledwie o 3%. Tak niski przyrost dochodu globalnego wynika z absolutnego wzrostu tej powierzchni (z 2,36 do 2,51 ha), zwiększenia w niej udziału roślin dających niski dochód z 1 ha i zmniejszenia udziału roślin dających wysoki dochód z 1 ha. Na przykład, udział zbóż w tej powierzchni wzrósł z 46 do 60%, w tym żyta (najniższy dochód z 1 ha) z 13 do 32%, zaś udział ziemniaków obniżył się z 14 do 10%.

Wysoki wzrost dochodu globalnego (o 37%) z 1 ha powierzchni przeznaczonej pod produkcję zwierzęcą (tzw. powierzchni paszowej) wynika, po pierwsze – ze wzrostu plonów z 1 ha, w wyniku czego powierzchnia paszowa w gospodarstwie zmalała z 4,36 do 4,19 ha, co przy wzroście produkcji zwierzęcej o 8,0%, oznacza wzrost produkcji z jednostki powierzchni paszowej o 11,5%, po drugie zaś – ze wzrostu cen produkcji zwierzęcej, przeciętnie o 13,9%.

Nieco inaczej przedstawia się sprawa wzrostu dochodu globalnego na 1 dzień pracy w produkcji roślinnej i zwierzęcej, w mianowicie w produkcji roślinnej wzrasta on w znacznie większym stopniu (o 20%) niż z 1 ha (o 3%), w produkcji zwierzęcej natomiast odwrotnie – z 1 ha o 37%, a na 1 dzień pracy o 28%. Wynika to z tego, że nakłady pracy na 1 ha powierzchni finalnej produkcji roślinnej, obniżyły się z 45,1 do 38,5 dni, tj. o 14,7% (jest to wynikiem wymienionych poprzednio zmian w strukturze tej powierzchni na rzecz małopracochłonnych zbóż), natomiast nakłady pracy na 1 ha powierzchni paszowej wzrosły z 80,2 do 85,0 dni, tj. o 6%. W sumie jednak dochód globalny na 1 dzień pracy po raz pierwszy od 1960 roku (tj. od chwili liczenia przez nas kosztów produkcji) wzrósł w większym stopniu w produkcji zwierzęcej (o 28%) niż w produkcji roślinnej (o 20%).

Mimo znacznej poprawy dochodowości i opłacalności produkcji zwierzęcej (wskaźnik opłacalności wzrósł z 87,0 do 94,6%), kształtuje się ona nadal na znacznie niższym poziomie w porównaniu z produkcją roślinną. Jak już niejednokrotnie podkreślaliśmy w poprzednich publikacjach, fakt zróżnicowania tych wskaźników na niekorzyść produkcji zwierzęcej w gospodarce chłopskiej, nie daje żadnych podstaw do wyciągania wniosków zarówno w odniesieniu do organizacji produkcji w gospodarstwie, jak i w odniesieniu do polityki cen. Za podstawę do tych celów może jedynie służyć analiza dynamiki zmian opłacalności i dochodowości poszczególnych produktów.

IV. KOSZTY, OPLACALNOŚĆ I DOCHODOWOŚĆ PRODUKCJI W GOSPODARSTWACH INDYWIDUALNYCH WEDŁUG WIELKOŚCI OBSZARU

W publikacji niniejszej przedstawiamy po raz pierwszy **próbę** rachunku kosztów, opłacalności i dochodowości produkcji rolnej w grupach gospodarstw indywidualnych według wielkości obszaru, na przykładzie 1970 roku.

W odniesieniu do poszczególnych grup gospodarstw zastosowano wprawdzie taką samą metodę obliczania przychodów, wydatków i wyników ekonomicznych, jak i dla gospodarki indywidualnej ogółem, to jednak – z braku pełnych danych statystycznych – zastosowano odrębny sposób ustalania danych wyjściowych i dochodzenia do wyników końcowych.

Przeprowadzenie rachunku kosztów, opłacalności i dochodowości rolnej w poszczególnych grupach obszarowych gospodarstw indywidualnych musiało być poprzedzone skonstruowaniem modelu gospodarstwa każdej z wydzielonych grup. Model taki musi zawierać pełne dane o strukturze zasiewów, plonach, zbiorach, obsadzie zwierząt, ich wydajności i produkcji zwierzęcej, rozdysponowaniu ilościowym i wartościowym wszystkich produktów (łącznie 44 produkty, w tym niektóre zagregowane, jak np. warzywa i owoce), o wartości środków produkcji (29 pozycji) i o wydatkach pieniężnych (37 pozycji), przy czym w tych ostatnich niektóre wydatki, np. na nasiona, wymagały dalszego rozbicia na poszczególne rośliny (24 pozycje).

Skonstruowanie modeli dla poszczególnych grup gospodarstw było możliwe dzięki coraz większej ilości informacji GUS w tym zakresie. Informacje te zawierają wprawdzie podstawowe dane (struktura zasiewów, plony, obsada zwierząt, wydajność zwierząt, dane o wydatkach na usługi) nie zawierają jednak wszystkich danych, niezbędnych dla rachunku kosztów. Dlatego też przy konstruowaniu modeli dla poszczególnych grup gospodarstw posłużono się również wynikami rachunkowości rolnej IER. Oczywiście nie można tu było zastosować bezpośrednio konkretnych parametrów rachunkowości rolnej, lecz należało opierać się tylko na tendencjach ich zróżnicowania w różnych grupach gospodarstw. Na przykład, przyjmując za podstawę ilość produktu przeznaczonego na samozaopatrzenie w przeliczeniu na 1 osobę w poszczególnych grupach gospodarstw według rachunkowości rolnej **wykreślono** na wykresie krzywą, na podstawie której wyznaczano odpowiednią wielkość zużycia danego produktu w gospodarstwach modelowych (ze względu na różne przedziały poszczególnych grup). Następnie bilansowano globalne zużycie danego produktu w poszczególnych grupach i w przypadku różnic ze zużyciem w całej gospodarce indywidualnej według danych GUS wprowadzono odpowiednie korekty. W podobny sposób różnicowano również zużycie pasz o charakterze towarowym (zboż, ziemniaków) oraz pasz treściwych z zakupu. Po okre-

śleniu samozaopatrzenia i zużycia produkcyjnego sporządzono bilanse poszczególnych produktów w ramach grup, określając wielkość produkcji towarowej i zapasów, które również bilansowano dla całej gospodarki indywidualnej.

Do sporządzenia bilansów całej produkcji rolniczej określano wartość produkcji finalnej na 1 ha użytków rolnych w poszczególnych grupach i po naniesieniu na wykres wprowadzono jeszcze – na ogół drobne – korekty w celu wyrównania krzywej zróżnicowania poziomu produkcji.

Podobny sposób zastosowano również do podziału nakładów pieniężnych, świadczeń w obowiązkowych dostawach, podatków, wydatków na inwestycje, przyrostu stada i zapasów oraz przyrostu zadłużenia na 1 ha użytków rolnych w poszczególnych grupach gospodarstw.

Końcowe wyniki tego rachunku, w postaci zróżnicowania nakładów pieniężnych, wartości produkcji i dochodów w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w poszczególnych grupach gospodarstw zawiera tabela 8. W tabeli tej przedstawiono również zróżnicowanie wartości produkcji finalnej i czystej, akumulacji i funduszu spożycia w przeliczeniu na 1 ha i na 1 dzień pracy.

Prezentowany rachunek kosztów, opłacalności produkcji w poszczególnych grupach gospodarstw indywidualnych **należy traktować jako rachunek próbny**. Zbyt wiele bowiem parametrów tego rachunku opartych jest tylko na szacunkach, które z natury rzeczy mają mniej lub bardziej subiektywny charakter. Nie można więc przedstawionych wyników traktować jako bezwzględnie ścisłych. Niemniej jednak zdecydowaliśmy się na ich publikację, uważamy bowiem, że dają one przybliżony obraz zróżnicowania ekonomiki produkcji w poszczególnych grupach gospodarstw indywidualnych i raczej prawidłowo wyrażają tendencje zmian w nakładach, kosztach i dochodowości produkcji w poszczególnych grupach gospodarstw indywidualnych.

Jak wynika z tabeli 8, opłata jednego dnia pracy w poszczególnych grupach gospodarstw jest zróżnicowana i waha się od 70,4 zł w grupie gospodarstw 2 do 5 ha⁵ do 101,6 zł w grupie gospodarstw powyżej 10 ha. W pierwszej grupie opłata jednego dnia pracy kształtuje się więc zaledwie na poziomie 81% przeciętnej opłaty pracy (87,4 zł za 1 dzień), w ostatniej zaś na poziomie 116%, przy czym zróżnicowanie w opłacie pracy jest znacznie mniejsze niż w produkcji czystej na 1 dzień pracy (odpowiednio 76 i 126%), zarówno w wyniku zróżnicowania obciążeń (akumulacji społecznej), jak i akumulacji wewnątrzgospodarczej.

Wobec różnej opłaty pracy w poszczególnych grupach gospodarstw, zdecydowaliśmy się przedstawić koszty pracy w dwóch wersjach, a mianowicie według rzeczywistej i według przeciętnej opłaty pracy. Koszty jednostkowe obliczone na podstawie rzeczywistej opłaty pracy w poszczególnych grupach gospodarstw odpowiadają oczywiście rzeczywistemu, społecznemu zróżnicowaniu kosztów, nie odpowiadają jednak społecznemu zróżnicowaniu nakładów na jednostkę produkcji. Dlatego też obok jednostkowych kosztów produkcji w poszczególnych grupach gospodarstw, przedstawiamy również wartość nakładów na jednostkę produkcji, przy przyjęciu jednolitej wyceny nakładów pracy żywej we wszystkich grupach, równej przeciętnej opłacie jednego dnia pracy w całej gospodarce chłopskiej.

W tabeli 9 przedstawiono zróżnicowanie nakładów i kosztów w poszczególnych grupach gospodarstw w przeliczeniu na przeciętną jednostkę produkcji rolnej, tj. 100 zł wartości produkcji finalnej. Przy czym, ażeby wynik tego rachunku (do-

⁵ W tabeli 8 przedstawiamy wprowadzić wyniki ekonomiczne również gospodarstw do 2 ha powierzchni ogólnej, konieczne to bowiem było do zbilansowania poszczególnych pozycji w całej gospodarce indywidualnej, lecz nie obliczamy dla tej grupy jednostkowych kosztów produkcji.

Tabela 8

Nakłady pieniężne, produkcja, dochody i ich podział w grupach obszarowych gospodarstw indywidualnych w 1970 roku

Wyszczególnienie	Ogółem	Grupy obszarowe w ha pow. ogólnej				
		do 2	2-5	5-7	7-10	pow. 10
Przeciętny obszar gospodarstwa w ha uż. roln.	6,7 ^a	0,95	3,4	6,1	8,4	14,1
Nakłady pieniężne zł/ha						
Wydatki pieniężne	2513	3 530	2 931	2 551	2393	2127
Ubezpieczenia	173	221	184	177	169	159
Wartość prod. przetwórstwa rolnego	239	549	297	250	210	147
Razem wydatki pieniężne	2925	4 300	3 412	2 978	2772	2433
Amortyzacja	783	1 239	998	829	700	598
Razem nakłady pieniężne	3708	5 539	4 410	3 807	3472	3031
Produkcja finalna i przychody						
Produkcja finalna	9481	13 100	10 979	9 759	9037	8039
Odszkodowania PZU	141	170	150	144	138	130
Wartość prod. z własnego przetwórstwa	174	490	235	183	137	89
Razem przychody	9796	13 760	11 364	10 086	9312	8258
Produkcja czysta brutto i jej podział						
Produkcja czysta brutto	6871	9 460	7 952	7 108	6540	5825
Świadczenia w obowiązkowych dostawach	316	127	247	304	336	386
Podatki i inne obciążenia	527	354	417	472	530	653
Razem akumulacja społeczna	843	481	664	776	866	1039
Wydatki na inwestycje i opłaty za melior. i elektryfikację	621	805	715	665	610	495
Przyrost stada i zapasów	-180	-324	-220	-177	-164	-134
Przyrost zadłużenia	-341	-620	-518	-371	-289	-200
Razem akumulacja wewnątrzgospodarcza	100	-139	-3	117	157	161
Ogółem akumulacja brutto	943	342	661	893	1023	1200
Akumulacja netto (dochód czysty)	160	-897	-337	64	323	602
Fundusz spożycia	5928	9 118	7 291	6 215	5517	4625
Nakłady pracy dni/ha	67,8 ^b	140,0	103,5	75,8	61,0	45,5
Na 1 dzień pracy w zł						
Produkcja finalna	139,8	93,6	106,1	128,7	148,1	176,7
Produkcja czysta	101,3	67,6	76,8	93,8	107,2	128,0
Akumulacja społeczna	12,4	3,4	6,4	10,3	14,2	22,8
Akumulacja wewnątrzgospod.	1,5	-1,0	0,0	1,5	2,6	3,6
Ogółem akumulacja	13,9	-2,4	6,4	11,8	16,8	26,4
Fundusz spożycia (opłata pracy)	87,4	65,1	70,4	82,0	90,4	101,6

^a Przy ustalaniu obrzaru przeciętnego gospodarstwa nie uwzględniono gosp. do 2 ha.

^b Przeciętne nakłady pracy na 1 ha odpowiadają przeciętnym nakładom w gospodarstwach powyżej 2 ha.

Tabela 9

Nakłady i koszty w przeliczeniu na 100 zł przychodów w grupach gospodarstw według wielkości obszaru w 1970 roku

Wyszczególnienie	Grupy gospodarstw w ha pow. ogólnej				Ogółem
	2-5	5-7	7-10	powyżej 10	
Nakłady pieniężne w zł	38,8	37,7	37,3	36,7	37,9
w tym: amortyzacja	8,8	8,2	7,5	7,2	8,0
wydatki pieniężne	30,0	29,5	29,8	29,5	29,9
Nakłady pracy w dniach	0,91	0,75	0,66	0,55	0,69
Oплата pracy zł/dzień	70,4	82,0	90,4	101,6	87,4
Nakłady pracy w zł					
wg оплаты przeciętnej	79,5	65,6	57,7	48,1	60,3
wg оплаты rzeczywistej	64,1	61,5	59,7	55,9	60,3
Razem nakłady w zł ^a	118,3	103,3	95,0	84,8	98,2
Koszty produkcji w zł ^b	102,9	99,2	97,0	92,6	98,2
Różnica pomiędzy kosztem prod. a nakładem zł	-15,4	-4,1	+2,0	+7,8	0,0
Dochód czysty zł	-2,9	0,8	3,0	7,4	1,8
Dochód globalny zł/dzień	67,3	82,9	95,0	115,1	90,0

^a Według przeciętnej dla kraju оплаты pracy.

^b Według rzeczywistej оплаты pracy w danej grupie gospodarstw.

chód czysty) był zgodny z wynikiem przedstawionym w tabeli 8, wartość produkcji finalnej powiększono o pozostałe przychody. Z danych zawartych w tabeli 9 wynika, że czynnikiem różnicującym koszty, opłacalność i dochodowość produkcji w poszczególnych grupach gospodarstw są nakłady pracy żywej. Wydatki pieniężne na 100 zł wartości produkcji (przychodów) są we wszystkich grupach prawie identyczne (wahania od 29,5 do 30,0 zł), w nieco większym stopniu zróżnicowana jest jednak amortyzacja (od 7,2 do 8,8 zł). W sumie nakłady pieniężne na jednostkę produkcji są w ostatniej grupie gospodarstw największych (powyżej 10 ha) o 2,1 zł niższe od nakładów w grupie pierwszej gospodarstw najmniejszych (2-5 ha). Nakłady pracy natomiast w ostatniej grupie są o 0,36 dnia, tj. o 40% niższe od nakładów w grupie pierwszej. Mimo wyższej o 31% оплаты pracy, оплата ta w przeliczeniu na jednostkę produkcji jest w ostatniej grupie gospodarstw o prawie 9% niższa od оплаты w grupie pierwszej. W rezultacie rzeczywisty koszt przeciętnej jednostki produkcji jest w gospodarstwach powyżej 10 ha o 10,3 zł niższy niż w grupie od 2 do 5 ha. O tyle też różni się dochód czysty pomiędzy tymi grupami, z tym, że w ostatniej grupie jest dodatni (+7,4 zł) w pierwszej zaś ujemny (-2,9 zł na 100 zł wartości produkcji).

Jeśli zastosujemy jednakową wycenę nakładów pracy we wszystkich grupach, to suma porównywalnych społecznie nakładów pracy żywej i uprzedmiotowionej na 100 zł wartości produkcji wynosi w grupie gospodarstw najmniejszych 118,3 zł, zaś w grupie gospodarstw największych tylko 84,8 zł, tzn. jest o 28,4% niższa. Zróżnicowanie to jest również miarą zróżnicowania społecznej efektywności nakładów pracy żywej i uprzedmiotowionej w poszczególnych grupach wielkości gospodarstw indywidualnych. Skutkiem niższej efektywności nakładów w gospodarstwach mniejszych jest nie tylko wyższy społeczny koszt produkcji, ale i niższa od przeciętnej оплата pracy żywej.

Zróżnicowanie nakładów i kosztów konkretnych produktów rolnych w poszczególnych grupach gospodarstw przedstawimy dla produktów roślinnych na przykładzie pszenicy (tabela 10), a dla produktów zwierzęcych na przykładzie bydła (tabela 11).

Tabela 10

Zróżnicowanie nakładów, kosztów jednostkowych i dochodowości produkcji roślinnej w grupach gospodarstw według wielkości na przykładzie pszenicy (1970 rok)

Wyszczególnienie		Grupy gospodarstw w ha pow. ogólnej				Ogółem
		2-5	5-7	7-10	powyżej 10	
Obszar uprawy pszenicy	ha	0,354	0,589	0,829	1,175	0,639
Plon	q/ha	23,5	23,2	23,8	23,1	23,5
Nakłady pracy	dni/q	1,66	1,44	1,26	1,12	1,28
Nakłady pieniężne netto	zł/q	201	194	178	174	183
Razem nakłady	zł/q ^a	346	320	288	272	295
Koszt produkcji	zł/q ^b	318	312	293	288	295
Różnica pomiędzy kosztem prod. a nakładem	zł/q	-28	-8	+5	+16	0

^a Według przeciętnej dla kraju opłaty 1 dnia pracy.

^b Według rzeczywistej opłaty pracy w danej grupie gospodarstw.

Tabela 11

Zróżnicowanie nakładów, kosztów jednostkowych i dochodowości produkcji zwierzęcej w grupach gospodarstw według wielkości obszaru na przykładzie bydła (1970 rok)

Wyszczególnienie		Grupy gospodarstw w ha pow. globalnej				Ogółem
		2-5	5-7	7-10	powyżej 10	
Liczba krów w gospodar.	szt.	1,46	2,05	2,51	3,48	2,24
Liczba jałowizny w gosp.	szt.	0,66	1,27	1,92	3,31	1,46
Produkcja na 1 krowę						
mleko	litrów	2265	2316	2408	2455	2347
żywiec	kg	126,4	153,8	175,1	195,1	146,8
razem litrów przelicz.		2897	3085	3284	3433	3081
Nakłady pracy w dniach na 1 krowę						
przy obsłudze bydła		82,7	68,8	61,1	52,0	62,8
przy produkcji pasz		35,5	33,0	27,6	26,9	28,4
razem		117,9	101,8	88,7	78,9	91,2
Nakłady pracy dni/100 l		4,07	3,30	2,70	2,30	2,96
Nakłady pieniężne netto	zł/l	0,81	0,79	0,75	0,77	0,79
Razem nakłady	zł/l ^a	4,37	3,67	3,11	2,78	3,38
Koszt produkcji	zł/l ^b	3,68	3,50	3,19	3,11	3,38
Różnica pomiędzy kosztem produkcji a nakładem	zł/l	-0,69	-0,17	+0,08	+0,33	0,00

^a Według przeciętnej dla kraju opłaty pracy

^b Według rzeczywistej opłaty pracy w danej grupie gospodarstw.

Zróżnicowanie nakładów i kosztów na jednostkę produkcji roślinnej i zwierzęcej wykazuje podobny, jak dla całej produkcji rolnej, kierunek zmian, występuje jednak nieco odmienne nasilenie tych zmian w produkcji roślinnej i zwierzęcej.

Nakłady ogółem na jednostkę produkcji zwierzęcej w skrajnych grupach gospodarstw są bardziej zróżnicowane niż na jednostkę produkcji roślinnej. Na przykład, przy przejściu od pierwszej do ostatniej grupy gospodarstw nakłady opółem na 1 q pszenicy obniżają się o około 21% (z 364 do 272 zł) natomiast na 1 litr mleka o 36% (z 4,37 do 2,78 zł). Jest to przede wszystkim wynikiem większego wpływu skali produkcji zwierzęcej niż wielkości uprawianej działki w gospodarstwie na nakłady pracy żywej. Charakterystyczne pod tym względem jest zróżnicowanie nakładów pracy przy obsłudze krów i przy produkcji pasz dla krów w skrajnych grupach gospodarstw, a mianowicie nakłady pracy przy obsłudze bydła obniżają się w przeliczeniu na 1 krowę z 82,7 do 52,0 dni, tj. o 37%, natomiast przy produkcji pasz z 35,5 do 26,9 dni, tj. tylko o 24%.

W związku ze wzrostem opłaty pracy w miarę wzrostu obszaru gospodarstwa, koszty produkcji są znacznie mniej zróżnicowane niż nakłady, i tak koszt produkcji 1 litra mleka w gospodarstwach największych jest o 15% niższy od kosztu w gospodarstwach najmniejszych, zaś koszt produkcji 1 q pszenicy o 9% niższy.

Zróżnicowanie nakładów i kosztów jednostkowych w poszczególnych grupach gospodarstw znajduje swoje odbicie w wielkości dochodu globalnego uzyskiwanego na 1 dzień pracy. Dochód w odniesieniu do wszystkich produktów, gałęzi i działów produkcji wykazuje systematyczny wzrost w miarę wzrostu obszaru gospodarstwa (tabela 12). Przy przejściu od pierwszej do ostatniej grupy gospodarstw

Tabela 12

**Dochód globalny w zł na 1 dzień pracy w grupach gospodarstw
według wielkości obszaru w 1970 roku**

Wyszczególnienie	2-5 ha	5-7 ha	7-10 ha	powyżej 10 ha	Ogółem
Pszenica	118	142	174	200	168
Zyto	4	21	51	75	38
Jęczmień	91	113	145	211	146
Owies	68	93	108	144	98
Ziemniaki	57	85	105	144	102
Buraki cukrowe	160	180	198	222	199
Oleiste	191	220	249	297	262
Len	124	142	172	203	164
Pozostałe rośliny	127	131	134	204	135
Razem produkcja roślinna	124	134	147	194	145
Bydło	48	63	75	88	67
Trzoda	44	57	64	69	60
Drób	60	72	83	88	79
Razem produkcja zwierzęca	53	65	76	85	70
Ogółem gospodarstwo	68	83	96	115	90

dochód globalny na 1 dzień pracy z produkcji roślinnej wzrasta ze 124 do 194 zł, tj. o 56%, z produkcji zwierzęcej z 53 do 85 zł, tj. o 61%, z całej zaś produkcji z 68 do 115 zł, tj. o 69%. Większy przyrost dochodu globalnego na 1 dzień pracy z całej produkcji rolnej niż z jednego i drugiego działu wynika ze zmniejszenia się udziału produkcji zwierzęcej w produkcji ogółem w miarę wzrostu obszaru gospodarstwa, a tym samym udziału nakładów pracy i dochodu z produkcji zwierzęcej. I tak, w porównaniu z grupą gospodarstw od 2 do 5 ha w grupie gospodarstw powyżej

10 ha udział produkcji zwierzęcej w produkcji ogółem zmniejsza się z 65,3 do 56,5%, udział dochodu globalnego z produkcji zwierzęcej z 63,0 do 55,0%, a udział nakładów pracy na produkcję zwierzęcą (łącznie z nakładami na produkcję pasz) z 80,4 do 74,8%.

Przedstawione w tabeli 12 dane świadczą o bardzo niskiej dochodowości produkcji zwierzęcej, zwłaszcza trzody i bydła, w gospodarstwach drobnych. W gospodarstwach od 2 do 5 ha dochód na 1 dzień pracy z produkcji bydłowej wynosił zaledwie 48 zł, a w produkcji trzody jeszcze mniej, bo 44 zł. W gospodarstwach do 2 ha dochód ten był o 13% niższy i wynosił w produkcji bydłowej 42 zł, a w produkcji trzody 38 zł. Nic więc dziwnego, że w takich warunkach gospodarstwa drobne bądź zmniejszały produkcję zwierzęcą, bądź ograniczały dalszy jej wzrost. Świadczą o tym następujące wskaźniki⁷ stanu pogłowia zwierząt w poszczególnych grupach gospodarstw w czerwcu 1971 roku, przy przyjęciu stanu z czerwca 1965 roku za 100:

Grupy gospodarstw	Bydło ogółem	Krowy	Trzoda
do 2 ha	88,0	85,4	83,1
2-5 ha	96,9	93,7	101,6
5-7 ha	105,4	101,4	104,3
7-10 ha	109,9	104,6	113,7
pow. 10 ha	124,1	116,7	129,7

Wymowa tych wskaźników, zwłaszcza w porównaniu ze wskaźnikami dochodowości na 1 dzień pracy z produkcji trzody i bydła w poszczególnych grupach gospodarstw, jest jednoznaczna. Mimo relatywnego, lub nawet absolutnego spadku dochodowości produkcji zwierzęcej, gospodarstwa większe nie zmniejszały, lecz przeciwnie – zwiększały produkcję. Gospodarstwa te utrzymują się bowiem prawie wyłącznie z dochodu rolniczego, jedyną więc drogą zwiększenia tego dochodu było dla nich zwiększenie rozmiarów produkcji.

Natomiast w gospodarstwach drobnych, głównie dwuzawodowych, niska opłata pracy w produkcji zwierzęcej, zwłaszcza w konfrontacji ze znacznie wyższą opłatą pracy poza gospodarstwem, nie zachęcała do zwiększania produkcji.

W przeciwieństwie do gospodarstw drobnych, gospodarstwa większe są również mniej podatne na wahania koniunkturalne, jak i na wahania w zbiorach pasz, mają bowiem znacznie większe pole manewru kształtowania bilansu paszowego w ramach gospodarstwa.

Ostatnie podwyżki cen produktów zwierzęcych wpłynęły na znaczne podwyższenie dochodowości produkcji. Jak bowiem wynika z poprzednio przytoczonych danych dla Polski ogółem (tabela 7), dochód globalny na 1 dzień pracy w produkcji żywca wieprzowego wzrósł o 52%, a bydła o 22%. Jeśli weźmiemy pod uwagę docelową cenę tych produktów, przewidzianą na rok 1972, to dochód globalny na 1 dzień pracy w produkcji żywca wieprzowego powinien wzrosnąć w stosunku do roku 1970 o około 56%, zaś w produkcji bydłowej o około 36% (na wzrost tego

⁶ Dochód globalny na 1 dzień pracy w całej produkcji rolnej wynosił w gospodarstwach od 2 do 5 ha 68 zł, a w gospodarstwach do 2 ha 59 zł, był więc o 13% niższy. Przyjmujemy, że w takim samym stopniu był również niższy dochód na 1 dzień pracy w produkcji zwierzęcej.

⁷ Niektóre dane o indywidualnych gospodarstwach rolnych według grup obszarowych, GUS, Warszawa listopad 1971.

⁸ Dochód na 1 dzień pracy w produkcji bydłowej wynosił w 1965 roku w całej gospodarce indywidualnej 65 zł, a w 1970 roku 67 zł, w produkcji trzody zaś odpowiednio 66 i 60 zł.

dochodu ma oczywiście wpływ nie tylko sama podwyżka ceny, lecz obniżka nakładów pracy na jednostkę wytwarzanej w gospodarstwie paszy w wyniku wzrostu plonów, a także obniżka nakładów pracy przy obsłudze jednej sztuki w wyniku wzrostu produkcji zwierzęcej).

Przyjmując, oczywiście w uproszczeniu, że dochód globalny na 1 dzień pracy wzrośnie w jednakowym stopniu we wszystkich grupach gospodarstw, porównanie dochodu w produkcji trzody i bydła w roku 1970 i 1972 przedstawia się następująco:

Grupa gospodarstw w ha	Dochód globalny na 1 dzień pracy w zł					
	T r z o d a			B y d ł o		
	1970	1972	przyrost	1970	1972	przyrost
do 2	38	59	21	42	57	15
2-5	44	69	25	48	65	17
5-7	57	89	32	61	83	22
7-10	64	100	36	75	102	27
pow. 10	69	108	39	88	120	32

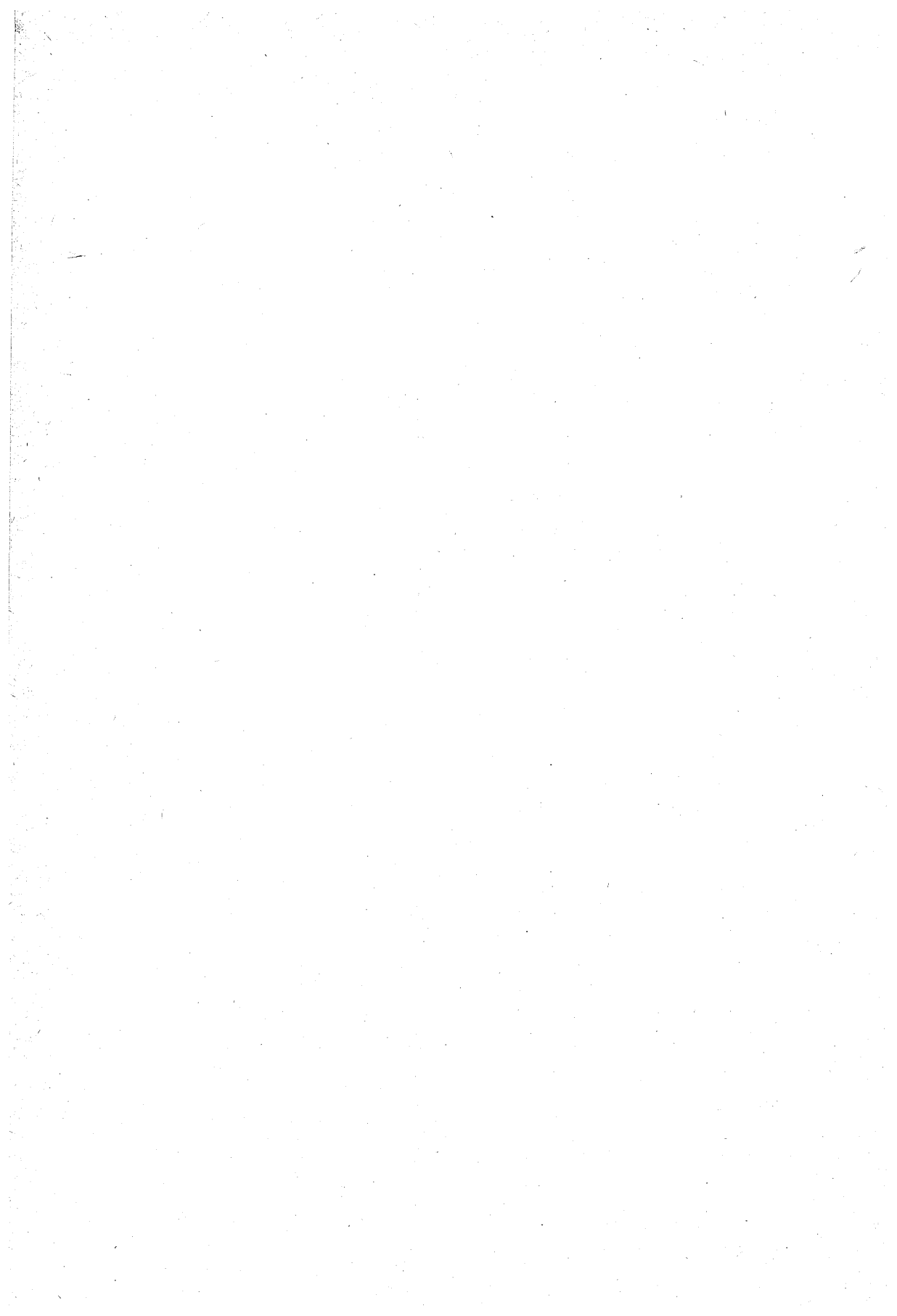
Przy jednakowym procentowo wzroście dochodu globalnego na 1 dzień pracy we wszystkich grupach gospodarstw, następuje powiększenie absolutnej różnicy w wielkości tego dochodu na korzyść gospodarstw większych. W rzeczywistości rozpiętość w dochodach na 1 dzień pracy prawdopodobnie jeszcze bardziej wzrośnie ze względu na większe możliwości wzrostu skali produkcji w gospodarstwach większych.

W 1971 roku przeciętna opłata jednego dnia pracy w całej gospodarce indywidualnej wynosiła 98 zł. W 1972 roku opłata ta, powinna wynieść co najmniej 102 zł na 1 dzień. Taką właśnie opłatę zapewnia dochód globalny z produkcji bydła i trzody w gospodarstwach od 7 do 10 ha, w gospodarstwach powyżej 10 ha dochód ten zapewnia nawet środki na akumulację. Tak więc obecny poziom cen produkcji zwierzęcej stwarza warunki do pełnej opłacalności produkcji w gospodarstwach o obszarze powyżej 7 ha. Przy czym gospodarstwa te mają poważne szanse dalszej poprawy opłacalności w wyniku zwiększenia skali produkcji i obniżenia tym samym nakładów pracy na jednostkę produkcji. Szansę poprawy opłacalności – chociaż znacznie mniejszą – mają również gospodarstwa o obszarze od 5 do 7 ha.

Natomiast gospodarstwa od 2 do 5 ha, w których dochód globalny na 1 dzień jest o 20 zł niższy niż w grupie gospodarstw od 5 do 7 ha, nie mają – na skutek ograniczonych możliwości wzrostu skali produkcji zwierzęcej⁹ – szans (jako całość) na uzyskanie z produkcji zwierzęcej dochodu, zapewniającego społecznie niezbędny poziom opłaty za pracę.

Warszawa, lipiec 1972.

⁹ O potencjalnych możliwościach wzrostu skali produkcji zwierzęcej w poszczególnych grupach gospodarstw świadczy obecny poziom produkcji z 1 ha. Wartość finalnej produkcji zwierzęcej na 1 ha użytków rolnych (w cenach 1970 roku) kształtowała się w poszczególnych grupach następująco: 2-5 ha – 7440 zł, 5-7 ha – 6190 zł, 7 do 10 ha – 5570 zł i powyżej 10 ha – 4670 zł.

ROZALIA BACHAŃSKA¹

przy współudziale:

Lecha Goraja i Barbary Kujawy

KOSZTY, OPLACALNOŚĆ I DOCHODOWOŚĆ PRODUKCJI W GOSPODARCE CHŁOPSKIEJ W ROKU 1965, 1970 i 1971

Poniżej podajemy w skrócie najważniejsze informacje metodyczne niezbędne do właściwego odczytania i interpretacji danych zawartych w tabelach wynikowych. Informacje te są uzupełnieniem uwag na temat metody i techniki liczenia kosztów jednostkowych zawartych w opracowaniu Z. Grochowskiego.

W tabelach nakładów na 1 ha i na 1 sztukę inwentarza w jednostkach naturalnych podane są tylko nakłady pracy. Ze względu na brak miejsca w tabelach nakładów, ilości pasz skarmianych przez poszczególne gatunki inwentarza żywego zestawione są w oddzielnych tabelach. Nakłady pracy na poszczególne produkty zawierają w sobie nie tylko nakłady bezpośrednie, lecz również pośrednie, włącznie z nakładami pracy przy obsłudze koni. Wszystkie inne nakłady podane są tylko wartościowo. Wartość produktów ubocznych liczona jest tu według cen zaliczeniowych, koszty amortyzacji i remontów budynków i maszyn według kosztów własnych badanego roku, wszystkie inne nakłady według faktycznie poniesionych wydatków.

W wyniku liczenia pasz i nasion według kosztów własnych występują pewne wahania wartości tych nakładów w różnych latach. Koszt nasion własnych na 1 ha tych samych roślin w różnych latach zmienia się nie tylko na skutek zmian w ilości wysiewanych nasion – różnice są tu bowiem niewielkie – ile na skutek zmian ich kosztów własnych. Ogólnie możemy stwierdzić, że po odliczeniu zakupionych nasion i sadzeniaków zmiany w kosztach nasion własnych na 1 ha są proporcjonalne do zmian kosztu jednostkowego danego produktu.

Wartość pasz w przeliczeniu na 1 sztukę inwentarza zmienia się w zależności od ilości, struktury i kosztów własnych skarmianych pasz. Zmiany w pozostałych nakładach pieniężnych na 1 ha lub na 1 sztukę, jakie obserwujemy pomiędzy rokiem 1965, 1970 i 1971 wynikają bezpośrednio ze zmian w ilości lub wartości tych nakładów.

Zmiany wartościowe przy niewielkich stosunkowo zmianach ilościowych mają miejsce głównie w kosztach utrzymania budynków. Mimo ogólnego wzrostu kosztów utrzymania budynków, w wielu przypadkach obserwujemy spadek tych kosztów na 1 ha lub na 1 sztukę inwentarza. Jest to wynikiem nierównomiernych zmian w plonach poszczególnych roślin lub w ilości różnych gatunków inwentarza.

¹ Kierownictwo naukowe – Prof. dr habil. Zdzisław Grochowski

W produkcji roślinnej koszty utrzymania budynków (stodoły) obciążają tylko zboża i siano. Koszty te dzielone są proporcjonalnie do zbiorów słomy i siana. W produkcji zwierzęcej koszt utrzymania wszystkich budynków inwentarskich dzielony jest w każdym roku w stosunku do aktualnego stanu inwentarza według klucza opartego na normatywnych kosztach jednego stanowiska.

Oddzielnego wyjaśnienia wymagają zmiany w nakładach pracy na 1 ha lub na 1 sztukę inwentarza. W badanym okresie nastąpił wzrost wydatków na usługi maszynowe. Wydatki te wpływały oczywiście na obniżkę nakładów pracy na 1 ha. W produkcji zwierzęcej natomiast normy na 1 sztukę zmieniały się wraz ze zmianą ilości sztuk w gospodarstwie. Ponieważ w badanym okresie następował wzrost pogłowia, normy nakładów na 1 sztukę uległy również obniżce. Zmiany w nakładach pracy na 1 ha w całym gospodarstwie były w rozpatrywanym okresie minimalne, mimo bowiem obniżki nakładów na 1 ha poszczególnych upraw, następował równoczesny wzrost nakładów w innych gałęziach produkcji, spowodowany zmianami w strukturze zasiewów i wzrostem pogłowia zwierząt. W skali całego kraju w latach 1960–1965 nakłady pracy na 1 ha użytków rolnych nie uległy zmianie i wynosiły 69 dni, natomiast w latach 1966–1971 w wyniku dalszego wzrostu usług mechanizacyjnych i niewielkich zmian w rozmiarach bardziej pracochłonnych gałęzi produkcji, ogólna suma nakładów na 1 ha uległa zmniejszeniu. W 1970 r. nakłady te ustalono w wysokości 67,8, zaś w 1971 r. w wysokości 67,6 dnia na 1 ha użytków rolnych.

Jednostkowy nakład globalny, podany w tabelach wynikowych, jest rezultatem podzielenia nakładów pracy i nakładów materiałowo-pieniężnych netto na 1 ha lub na 1 sztukę przez plon lub ilość produkcji od sztuki. Jednostkowy nakład finansowy nie wynika tu z liczb zawartych w tabelach, lecz z rachunku wyjściowego, w którym nasiona i pasze liczone były w dwóch miernikach. Jednostkowy nakład finalny różni się od globalnego większymi nakładami pracy i mniejszymi nakładami pieniężnymi. Suma tych nakładów wyrażona w jednym mierniku pieniężnym jest oczywiście w obu wypadkach identyczna, równa jednostkowemu kosztowi produkcji.

W obecnym opracowaniu, w odróżnieniu od lat poprzednich, **do obliczenia jednostkowych kosztów produkcji w zbożach i ziemniakach przyjęto plon netto** – po odliczeniu strat w produkcji. Wysokość strat ustalono na poziomie przyjmowanym do obliczeń przez GUS: dla zbóż 3,5%, a dla ziemniaków 10%.

W tabelach opłacalności i dochodowości produkcji finalnej zastosowano kryteria dochodowości w postaci dochodu globalnego i czystego z 1 ha oraz dochodu globalnego na 1 dzień pracy. Kryterium opłacalności jest wskaźnik wyrażający procentowy stosunek wartości produkcji do wartości nakładów. Zarówno wartość produkcji, jak i nakładów wyrażone są w cenach bieżących danego roku.

W tabelach opłacalności i dochodowości produkcji odrębnego wyjaśnienia wymaga sprawa wielkości obszaru przypadającego na poszczególne produkty finalne. Zarówno w produkcji roślinnej, jak i zwierzęcej, obszar uwidoczniiony w tabelach obejmuje nie tylko obszar efektywny, wynikający z podzielenia ilości produktu finalnego przez plon (w produkcji zwierzęcej ilości zużytych pasz własnych przez ich plony), lecz również obszar reprodukcji wewnętrznej gospodarstwa, tzn. obszar przeznaczony na produkcję finalne i został rozdzielony proporcjonalnie do obszaru efektywnego. Poniżej podajemy zestawienie konkretnych danych dla przeciętnego gospodarstwa statystycznego w latach 1965, 1970 i 1971:

Powierzchnia przeznaczona na:	1965	1970	1971
bezpośrednią produkcję	4,959	4,912	6,089
pasze dla koni	0,868	1,011	0,901
nasiona	0,750	0,689	0,620
nawozy zielone			
i ziemię nieobsianą	0,123	0,088	0,090
Ogółem w gospodarstwie	6,700	6,700	6,700

Ujmowanie jednostkowych nakładów finalnych w dwóch miernikach umożliwiło bezpośrednie badanie nakładów pracy i nakładów pieniężnych, poniesionych na obszar reprodukcji wewnętrznej do nakładów pracy i nakładów pieniężnych poniesionych na obszar efektywny. W rezultacie tak prowadzonego rachunku uzyskano całkowitą zgodność bilansu nakładów gospodarstwa. Nakłady pracy i nakłady pieniężne na 1 ha poszczególnych produktów pomnożone przez liczbę hektarów odpowiadających ilości produktu finalnego, dają sumę nakładów całego gospodarstwa. Suma nakładów całego gospodarstwa obejmuje tylko nakłady pracy i nakłady pieniężne, nie obejmuje natomiast nakładów materiałowych w postaci produktów obrotu wewnętrznego, które – mimo że wchodzi do nakładów pieniężnych na poszczególne produkty – w całości nakładów gospodarstwa nawzajem się eliminują. Nakłady pracy i nakłady pieniężne na wytworzenie produktów obrotu wewnętrznego zaliczone są w końcowym rachunku do nakładów obciążających produkty finalne.

W tabelach dochodowości i opłacalności do wartości produkcji finalnej doliczono inne przychody gospodarstwa, omawiane poprzednio w opracowaniu Z. Grochowskiego (tabela 3). Do wartości produkcji roślinnej dodano wartość otrąb z przemiału własnego zboża, do zwierzęcej wartość mleka chudego z własnego przerobu, zaś do wartości produkcji całego gospodarstwa – odszkodowania z PZU. Ponieważ wszystkie trzy wymienione pozycje obciążają koszty produkcji, słusznym jest więc o taką samą wartość zwiększenie przychodów z produkcji rolnej, w przeciwnym przypadku zmniejszone zostałyby dochody gospodarstwa.

T A B E L E
KOSZTÓW, OPLACALNOŚCI I DOCHODOWOŚCI PRODUKCJI
W GOSPODARCE CHŁOPSKIEJ W LATACH 1965, 1970, 1971.

1. Gospodarka indywidualna ogółem: tabele 1-10
2. Grupy gospodarstw według obszaru: tabele 11-22

Nakłady na 1 ha, koszty jednostkowe

Lp.	Wyszczególnienie	Pszenica			Żyto		
		1965	1970	1971 ^a	1965	1970	1971 ^a
1	Nawozy mineralne	415	685	698	207	476	486
2	Obornik	1831	2072	2170	1831	2072	2170
3	Środki chemiczne	32	35	38	4	4	5
4	Nasiona kupne	129	284	309	52	118	128
5	Nasiona własne	666	392	342	468	625	451
6	Utrzymanie maszyn	342	413	437	269	323	342
7	Utrzymanie budynków	205	259	286	206	196	256
8	Siła pociągowa	354	525	458	280	415	362
9	Usługi maszynowe	133	227	229	126	200	213
10	Ubezpieczenie	37	53	53	37	53	53
11	Stanowisko	303	282	268	85	108	85
12	Nakłady ogólnogospod.	254	357	355	227	308	314
13	Nakłady mat.-pien. brutto	4701	5584	5643	3792	4898	4865
14	Słoma	1039	1089	1223	1044	823	1094
15	Nakłady mat.-pien. netto	3662	4495	4420	2748	4075	3771
16	Nakłady pracy dni	27,3	25,0	24,4	23,0	21,2	20,6
17	Opłata pracy zł/dzień	79,2	87,4	98,1	79,2	87,4	98,1
18	zł/ha	2162	2188	2392	1818	1850	2022
19	Nakłady netto	5824	6683	6812	4566	5925	5793
20	Plon q/ha	20,5	23,5	26,4	18,5	15,8	21,0
21	Nakład glob. dni/q	1,38	1,10	0,96	1,29	1,39	1,02
22	zł/q	185,1	198,6	173,2	153,5	267,1	185,7
23	Nakład final. dni/q	1,68	1,28	1,09	1,54	1,69	1,18
24	zł/q	161,3	182,8	160,5	133,7	240,9	170,0
25	Koszt prod. zł/q	294,4	294,7	267,4	255,7	388,6	285,8
26	Cena skupu zł/q	379	396	406	282	299	304
27	Nakład fin. na 1 ha pracy dni	33,3	29,1	27,8	27,6	25,7	24,0
28	„ pieniąż. zł	3187	4140	4085	2380	3679	3439
29	Wartość prod. zł/ha	7504	8989	10353	5048	4545	6171
30	Dochód glob. zł/ha	4317	4849	6268	2668	866	2732
31	zł/q	218	213	246	149	58	155
32	zł/dzień	129,6	166,7	225,5	96,7	33,7	113,8
33	Wskaźnik opłacalności	128,7	134,4	151,8	110,3	76,9	106,4

^a Dane nieostateczne.

Tabela 1

dochodowość i opłacalność produkcji

Lp.	Jęczmień			Owies			4 zboża		
	1965	1970	1971 ^a	1965	1970	1971 ^a	1965	1970	1971 ^a
1	298	575	587	252	497	507	259	536	547
2	1831	2072	2170	1831	2072	2170	1831	2072	2170
3	40	44	47	40	44	47	17	22	23
4	295	342	372	80	183	241	86	183	204
5	287	244	195	442	365	303	488	485	381
6	298	359	381	270	324	343	284	347	368
7	180	221	253	160	202	225	195	213	255
8	306	456	396	235	349	304	287	430	376
9	134	226	230	127	219	221	128	213	220
10	37	53	53	37	53	53	37	53	53
11	—	—	—	—	—	—	101	108	100
12	232	325	326	213	299	300	230	318	322
13	3938	4917	5010	3687	4607	4714	3943	4980	5019
14	912	932	1082	812	851	961	987	895	1092
15	3026	3985	3928	2875	3756	3753	2956	4085	3927
16	24,3	22,5	21,9	21,6	20,2	19,6	23,6	22,0	21,4
17	79,2	87,4	98,1	79,2	87,4	98,1	79,2	87,4	98,1
18	1925	1962	2145	1711	1763	1927	1869	1917	2100
19	4951	5947	6073	4586	5519	5680	4825	6002	6027
20	21,0	23,0	26,7	18,7	21,0	23,7	19,0	19,4	23,3
21	1,20	1,01	0,85	1,20	1,00	0,86	1,24	1,13	0,92
22	149,3	179,6	152,3	159,1	184,5	164,0	164,3	221,8	177,8
23	1,37	1,15	0,94	1,41	1,16	0,97	1,53	1,39	1,09
24	135,8	167,4	143,5	142,4	170,5	153,2	141,3	199,1	161,2
25	244,3	267,9	235,7	254,1	271,9	248,4	262,5	320,6	268,1
26	374	361	386	268	284	292	323	346	354
27	27,8	25,5	24,3	25,4	23,5	22,2	28,0	26,0	24,5
28	2749	3718	3689	2574	3465	3501	2607	3730	3624
29	7592	8014	9959	4824	5765	6687	5911	6470	7965
30	4843	4296	6270	2250	2300	3186	3304	2740	4341
31	239	194	243	125	113	139	181	147	193
32	174,2	168,5	258,0	88,5	97,9	143,5	118,0	105,4	177,2
33	153,1	134,8	163,8	105,5	104,5	117,6	123,0	107,9	132,0

Nakłady na 1 ha, koszty jednostkowe

Lp.	Wyszczególnienie	Ziemniaki			Buraki cukrowe		
		1965	1970	1971 ^a	1965	1970	1971 ^a
1	Nawozy mineralne	261	516	526	1836	1896	1933
2	Obornik	1831	2072	2170	1831	2072	2170
3	Środki chemiczne	128	141	152	112	123	133
4	Nasiona kupne	499	787	856	150	150	150
5	Nasiona własne	1513	1322	1690	—	—	—
6	Utrzymanie maszyn	308	369	391	361	434	460
7	Siła pociągowa	863	1283	1115	1272	1898	1651
8	Usługi maszynowe	51	117	122	51	125	122
9	Ubezpieczenie	37	53	53	37	53	53
10	Nakłady ogólnogospod.	491	695	684	648	949	931
11	Nakł. mat.-pien. brutto	5982	7355	7759	6298	7700	7603
12	Liście, stanowisko	—	—	—	2554	3562	3416
13	Nakł. mat.-pien. netto	5982	7355	7759	3744	4138	4187
14	Nakłady pracy dni	69,5	64,7	63,0	94,8	90,9	88,5
15	Oплата pracy zł/dzień	79,2	87,4	98,1	79,2	87,4	98,1
16	zł/ha	5508	5653	6179	7508	7946	8684
17	Nakłady netto	11490	13008	13938	11252	12084	12871
18	Plony q/ha	154	184	150	266	318	305
19	Nakład glob. dni/q	0,50	0,39	0,47	0,36	0,29	0,29
20	zł/q	43,3	44,4	57,1	13,8	12,7	13,8
21	Nakład fin. dni/q	0,62	0,47	0,57	0,39	0,31	0,31
22	zł/q	33,8	37,4	47,3	11,4	10,9	11,8
23	Koszt prod. zł/q	82,9	78,5	103,2	42,3	38,0	42,2
24	Cena skupu zł/q	101	102	125	71,6	72,7	73,1
25	Nakład fin. na 1 ha pracy dni	85,9	77,8	77,0	103,7	98,6	94,6
26	Nakłady pieniężne zł	4687	6208	6384	3039	3466	3591
27	Wartość prod. zł/ha	13999	16891	16875	19046	23119	22296
28	Dochód glob. zł/ha	9312	10683	10491	16007	19653	18705
29	zł/q	67	65	78	60	62	61
30	zł/dzień	108,4	137,3	136,2	154,4	199,3	197,7
31	Wskaźnik opłacalności	121,8	129,9	121,1	169,3	191,3	173,2

^a Dane nieostateczne.

Tabela 2

dochodowość i opłacalność produkcji

Lp.	Oleiste,			Len nieodziarniony			Strączkowe jadalne		
	1965	1970	1971 ^a	1965	1970	1971 ^a	1965	1970	1971 ^a
1	671	1438	1466	429	699	712	717	372	379
2	1831	2071	2170	1831	2072	2170	1831	2072	2170
3	181	198	213	150	181	190	12	13	14
4	97	160	174	494	1264	1370	1388	2055	2236
5	41	46	46	1439	805	609	743	416	310
6	274	331	351	129	161	170	204	251	266
7	415	626	535	433	656	561	414	627	546
8	125	206	199	51	117	122	99	168	171
9	37	53	53	37	53	53	—	—	—
10	271	392	385	326	465	463	316	460	454
11	3943	5521	5592	5319	6473	6420	5724	6434	6546
12	—	—	—	—	—	—	500	500	500
13	3943	5521	5592	5319	6473	6420	5224	5934	6046
14	30,2	29,0	28,2	42,6	41,1	40,0	41,3	40,5	39,4
15	79,2	87,4	98,1	79,2	87,4	98,1	79,2	87,4	98,1
16	2391	2536	2771	3375	3594	3929	3269	3537	3861
17	6334	8057	8363	8694	10067	10349	8493	9471	9907
18	17,6	16,8	15,8	36,5	38,5	43,3	13,6	14,3	16,0
19	1,72	1,73	1,79	1,17	1,07	0,93	3,03	2,82	2,46
20	223,7	328,4	353,7	145,5	168,0	147,8	384,5	414,4	377,9
21	1,87	1,91	1,94	1,49	1,24	1,04	3,53	3,16	2,68
22	211,8	312,7	339,0	120,2	153,1	137,0	344,9	384,7	356,3
23	359,9	479,6	529,3	238,2	261,5	239,0	624,5	660,9	619,2
24	794	793	793	335	361	399	1134	1252	1280
25	32,9	32,1	30,7	54,4	47,7	45,0	48,0	45,2	42,9
26	3728	5251	5351	4386	5898	5934	4691	5321	5699
27	13974	13322	12529	12228	13899	17277	15422	17904	20480
28	10246	8071	7178	7842	8001	11343	10731	12383	14781
29	582	480	454	215	208	262	789	866	924
30	311,4	251,4	233,8	144,2	167,7	252,1	223,6	274,0	344,5
31	220,6	165,3	149,8	140,6	138,0	166,9	181,6	189,4	206,7

Nakłady na 1 ha

Lp.	Wyszczególnienie	Okopowe pastewne			Strączkowe pastewne		
		1965	1970	1971 ^a	1965	1970	1971 ^a
1	Nawozy mineralne	618	915	933	490	163	166
2	Obornik	1831	2072	2170	1831	2072	2170
3	Środki chemiczne	8	9	9	—	—	—
4	Nasiona kupne	451	450	450	443	518	563
5	Nasiona własne	—	—	—	587	577	530
6	Utrzymanie maszyn	272	328	348	221	269	285
7	Utrzymanie budynków	—	—	—	—	—	—
8	Siła pociągowa	1002	1475	1277	303	456	397
9	Usługi maszynowe	51	117	122	102	178	180
10	Nakł. ogólnogospod.	548	789	775	253	341	339
11	Nakł. mat.-pien. brutto	4781	6155	6084	4230	4574	4630
12	Liście	1315	1658	1489	—	—	—
13	Stanowisko	—	—	—	500	500	500
14	Nakł. mat.-pien. netto	3466	4497	4595	3730	4074	4130
15	Nakłady pracy dni	78,7	74,4	72,5	30,8	28,1	27,4
16	Opłata pracy zł/dzień	79,2	87,4	98,1	79,2	87,4	98,1
17	zł/ha	6233	6504	7109	2437	2458	2685
18	Nakłady netto	9699	11001	11704	6167	6532	6815
19	Plon q/ha	274	296	266	12,9	13,2	14,2
20	Nakł. glob. dni/q	0,29	0,25	0,27	2,38	2,13	1,93
21	zł/q	12,4	15,3	17,5	289,6	308,6	290,6
22	Nakład final. dni/q	0,31	0,27	0,29	2,79	2,51	2,21
23	zł/q	10,8	13,6	15,5	257,1	275,4	263,1
24	Koszt prod. zł/q	35,4	37,2	44,0	478,1	494,8	479,9

^a Dane nieostateczne.

Tabela 3

i koszty jednostkowe

Lp.	Siano koniczyny			Siano łąkowe			Zielonki		
	1965	1970	1971 _a	1965	1970	1971 _a	1965	1970	1971 _a
1	95	299	304	184	445	454	50	283	289
2	1831	2072	2170	458	518	543	1831	2072	2170
3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	219	341	359	16	24	26	129	287	313
5	301	393	416	—	—	—	789	713	676
6	140	169	179	133	161	170	98	118	125
7	416	511	480	258	402	346	—	—	—
8	220	331	285	205	307	265	155	234	193
9	75	173	180	25	57	58	55	126	131
10	158	210	212	160	213	214	127	162	165
11	3455	4499	4585	1439	2127	2076	3234	3995	4062
12	268	332	336	—	—	—	—	—	—
13	500	500	500	—	—	—	500	500	500
14	2687	3667	3749	1439	2127	2076	2734	3495	3562
15	15,4	14,6	14,2	15,7	14,9	14,5	10,4	9,7	9,5
16	79,2	87,4	98,1	79,2	87,4	98,1	79,2	87,2	98,1
17	1223	1276	1395	1245	1302	1423	825	851	931
18	3910	4943	5144	2684	3429	3499	3559	4346	4493
19	70,2	71,6	68,4	43,5	56,4	49,3	146,5	159,2	165,8
20	0,22	0,20	0,21	0,36	0,26	0,29	0,07	0,06	0,06
21	38,3	51,5	54,6	33,2	38,1	42,6	18,8	22,1	21,2
22	0,28	0,26	0,26	0,39	0,29	0,32	0,11	0,09	0,08
23	33,5	46,3	49,7	30,8	35,5	39,6	15,6	19,4	19,3
24	55,7	69,0	75,2	61,7	60,8	71,0	24,3	27,3	27,1

Tabela 4

Nakłady na bydło i drób oraz koszty jednostkowe

Lp.	Wyszczególnienie	Na 1 krowę			Na 10 sztuk drobiu		
		1965	1970	1971 ^a	1965	1970	1971 ^a
1	Treściwe	672	1119	999	621	909	811
2	Okopowe	1686	1835	2076	206	223	256
3	Siano	1110	1449	1712	13	21	25
4	Zielonki	505	622	522	13	16	13
5	Pastwisko	201	265	273	-	-	-
6	Mleko	471	569	632	46	53	61
7	Inne pasze	132	116	114	1	1	1
8	Razem pasze	4777	5975	6328	900	1223	1167
9	Słoma	838	731	884	12	9	11
10	Utrzymanie budynków	520	627	654	44	52	53
11	Weterynaria	38	59	56	7	11	10
12	Siła pociągowa	178	266	230	3	4	4
13	Ubezpieczenia	121	163	170	-	-	-
14	Pozostałe nakłady	41	58	60	84	114	115
15	Nakłady ogólnogospod.	251	400	388	30	49	47
16	Nakł. mat.-pienięż. brutto	6764	8279	8770	1080	1462	1407
17	Obornik	3093	3353	3411	86	125	125
18	Pierze	-	-	-	28	46	50
19	Nakł. mat.-pieniężn. netto	3671	4926	5359	966	1291	1232
20	Nakłady pracy dni	63,3	62,8	61,2	7,6	7,7	7,5
21	Oплата pracy zł/dzień	79,2	87,4	98,1	79,2	87,4	98,1
22	zł/szt.	5011	5488	5999	603	668	731
23	Nakłady netto	8682	10414	11358	1569	1959	1963
24	Produkcja żywca kg	124,2	146,8	157,7	15,2	18,7	19,1
25	Produkcja mleka, jaj	2150	2347	2392	698,8	754,0	768,7
Żywiec - 1 kg							
26	Nakład glob. dni	0,121	0,108	0,102	0,133	0,119	0,114
27	zł	6,07	7,46	7,84	16,81	20,02	18,73
28	Nakład finalny dni	0,169	0,148	0,142	0,206	0,185	0,172
29	zł	2,27	3,96	3,92	11,02	14,25	13,04
30	Koszt prod. zł/kg	15,65	16,90	17,85	27,34	30,42	29,91
Mleko, Jaja							
31	Nakł. glob. dni/100 ltr., 100 szt.	2,41	2,15	2,03	0,81	0,73	0,69
32	zł/litr	1,22	1,50	1,58	1,03	1,22	1,15
33	Nakł. final. dni/100 ltr., 100 szt.	3,38	2,96	2,83	1,26	1,13	1,05
34	zł/ltr.	0,45	0,79	0,79	0,67	0,87	0,80
35	Koszt prod. zł/ltr., szt.	3,13	3,38	3,57	1,67	1,86	1,83

^a Dane nieostateczne.

Tabela 5

Dochodowość i opłacalność produkcji bydła i drobiu

Lp.	Wyszczególnienie	Bydło			Drób		
		1965	1970	1971 ^a	1965	1970	1971 ^a
Nakład finalny:		Mleko			Jaja		
1	dni/100 ltr. szt.	3,38	2,96	2,83	126,	1,13	1,05
2	zł/ltr, szt.	0,45	0,79	0,79	0,67	0,87	0,80
3	Koszt produkcji w zł/ltr, szt.	3,13	3,38	3,57	1,67	1,86	1,83
4	Cena skupu zł/ltr, szt.	2,60	2,64	3,06	1,48	1,70	1,70
5	Dochód glob. w zł/ltr, szt.	2,15	1,85	2,27	0,81	0,83	0,90
6	Dochód glob. w zł/dzień	63,6	62,5	80,2	64,3	73,5	85,7
7	Wskaźnik opłacalności	83,1	78,1	85,7	88,6	91,4	92,9
Nakład finalny:		Żywiec			Żywiec		
8	dni/kg	0,169	0,148	0,142	0,206	0,185	0,172
9	zł/kg	2,27	3,96	3,92	11,02	14,25	13,04
10	Koszt prod zł/kg	15,65	16,90	17,85	27,34	30,42	29,91
11	Cena skupu zł/kg	14,69	15,06	16,70	23,42	25,32	25,35
12	Dochód glob. zł/kg	12,42	11,10	12,78	12,40	11,07	12,31
13	Dochód glob. zł/dzień	73,5	75,0	90,0	60,2	59,8	71,6
14	Wskaźnik opłacalności	93,9	89,1	93,6	85,7	83,2	84,8
		Razem bydło			Razem drób		
		W przeliczeniu na 1 krowę			W przeliczeniu na 10 szt.		
15	Nakład pracy dni ^b	93,8	91,6	90,2	11,8	11,9	11,2
16	Nakłady pien. netto	1253	2408	2510	634	919	864
17	Koszt prod. w zł	8682	10414	11358	1569	1959	1963
18	Wartość prod. zł	7403	8407	9954	1390	1755	1791
19	Dochód glob. zł	6150	5999	7444	756	836	927
20	Dochód czysty zł	-1279	-2007	-1404	-179	-204	-172
21	Dochód glob. zł/dzień	65,6	65,5	82,5	64,1	70,3	82,8
22	Wskaźnik opłacalności	85,3	80,7	87,6	88,6	89,6	91,2

^a Dane nieostateczne.^b Nakłady pracy na obsługę inwentarza i na produkcję pasz.

Tabela 6

**Nakłady na trzodę i owce, koszty jednostkowe, dochodowość
i opłacalność produkcji**

Lp.	Wyszczególnienie	Na 100 kg żywca wieprz.			Na 1 owcę		
		1965	1970	1971 ^a	1965	1970	1971 ^a
1	Treściwe	563	850	759	32	57	45
2	Okopowe	647	699	803	72	107	121
3	Siano	—	—	—	99	139	165
4	Zielonki	15	18	15	44	58	49
5	Pastwisko	—	—	—	18	26	27
6	Mleko	121	140	161	—	—	—
7	Inne pasze	6	8	7	11	13	12
8	Razem pasze	1352	1715	1745	276	400	419
9	Słoma	77	65	79	83	71	86
10	Utrzymanie budynków	65	76	79	67	78	80
11	Opał	98	117	105	—	—	—
12	Weterynaria	13	20	19	2	3	3
13	Siła pociągowa	30	44	39	6	9	8
14	Przemiał pasz treściwych	11	8	7	1	1	1
15	Ubezpieczenie	7	10	10	2	3	3
16	Pozostałe nakłady	17	29	30	30	52	54
17	Nakłady ogólnogospod.	44	68	66	20	33	32
18	Nakłady mat.-pien. brutto	1714	2152	2179	487	650	686
19	Obornik	257	288	300	172	225	225
20	Mleko	—	—	—	12	12	13
21	Nakłady mat.-pien. netto	1457	1864	1879	303	413	448
22	Nakłady pracy dni	11,2	10,7	10,5	4,9	5,2	5,0
23	Opłata pracy zł/dzień	79,2	87,4	98,1	79,2	87,4	98,1
24	zł/szt.	886	938	1025	390	452	493
25	Nakłady netto	2343	2802	2904	693	865	941
26	Produkcja żywca kg	—	—	—	14,57	17,55	16,88
27	Produkcja wełny kg	—	—	—	2,41	2,76	2,84
	Żywiec — 1 kg						
28	Nakład globalny — dni	0,112	0,107	0,105	0,091	0,098	0,099
29	zł	14,56	18,67	18,74	5,58	7,88	8,85
30	Nakład finalny — dni	0,188	0,180	0,174	0,120	0,133	0,134
31	zł	8,54	12,29	11,97	3,29	4,83	5,41
32	Koszt produkcji zł/kg	23,43	28,02	29,04	12,79	16,45	18,56
	Wełna — 1 kg						
33	Nakład globalny — dni	—	—	—	1,49	1,25	1,18
34	zł	—	—	—	92,5	99,0	105,1
35	Nakład finalny — dni	—	—	—	1,97	1,68	1,59
36	zł	—	—	—	54,5	61,5	64,9
37	Koszt produkcji zł/kg	—	—	—	210,5	208,3	220,9
38	Cena skupu zł/kg	21,81	22,87	27,71	—	—	—
39	Dochód globalny zł/kg	13,27	10,58	15,74	—	—	—
40	Dochód globalny zł/dzień	70,6	58,8	90,5	—	—	—
41	Wskaźnik opłacalności	93,1	81,6	95,4	—	—	—

^a Dane nieostateczne.

Tabela 7

Zużycie pasz przez inwentarz żywy
(Mleko w litrach, pozostałe pasze w kwintalach)

Lp.	Wyszczególnienie	1965	1970	1971 ^a
Bydło w przeliczeniu na 1 krowę				
1	Treściwe	2,56	3,68	3,45
2	Ziemniaki	16,3	18,2	16,1
3	Okopowe pastewne	9,5	11,2	9,5
4	Wysłodki	6,5	6,3	6,1
5	Siano	18,1	21,4	22,7
6	Zielonki	34,7	41,5	33,3
7	Pastwisko	24,3	31,7	27,7
8	Mleko pełne	144,9	162,8	171,0
9	Mleko chude	27,7	31,2	27,4
Trzoda na 100 kg żywca				
1	Treściwe	2,13	2,79	2,62
2	Ziemniaki	7,8	8,9	7,8
3	Zielonki	1,1	1,3	1,0
4	Mleko pełne	13,5	15,1	15,8
5	Mleko chude	131,2	147,9	129,9
Drób na 10 sztuk dorosłych				
1	Treściwe	2,37	2,99	2,80
2	Ziemniaki	2,5	2,9	2,5
3	Siano	0,2	0,3	0,3
4	Zielonki	0,9	1,0	0,8
5	Mleko pełne	6,2	7,0	7,4
6	Mleko chude	44,2	49,6	43,6
Konie na 1 sztukę efektywną				
1	Treściwe	9,72	11,98	11,25
2	Ziemniaki	2,9	3,4	3,0
3	Okopowe pastewne	1,7	2,1	1,8
4	Siano	12,9	15,4	16,3
5	Zielonki	5,2	6,3	5,1
6	Pastwisko	7,7	11,0	9,6

^a Dane nieostateczne.

Opłacalność i dochodowość

Lp.	Wyszczególnienie	Pro- dukcja roślinna	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies
1	2	3	4	5	6	7
1	Obszar efektywny	2,038	0,342	0,676	0,090	0,048
2	„ reprodukcji wewnętrznej	0,716	0,120	0,238	0,032	0,017
3	„ całkowity	2,754	0,462	0,914	0,122	0,065
	Ilość produkcji finalnej^a					
4	Ogółem w gospodarstwie	22,8	7,0	12,5	1,9	0,9
5	z 1 ha pow. efektywnej	11,2	20,5	18,5	21,0	18,7
6	z 1 ha pow. całkowitej	8,3	15,2	13,7	15,6	13,8
	Na gospodarstwo					
7	Nakłady pracy	111,0	11,8	19,3	2,6	1,3
8	Nakłady pieniężne	7045	1129	1673	256	127
9	Koszty własne produkcji	15836	2064	3202	462	230
10	Wartość produkcji	22821	2639	3383	637	234
11	Dochód globalny	15776	1510	1710	381	107
12	„ czysty	6985	575	181	175	4
	Na 1 ha pow. całkowitej					
13	Nakłady pracy	40,3	25,5	21,1	21,3	20,0
14	Nakłady pieniężne	2558	2444	1830	2098	1954
15	Koszty własne produkcji	5750	4464	3501	3785	3538
16	Wartość produkcji	8286	5712	3701	5221	3600
17	Dochód globalny	5728	3268	1871	3123	1646
18	Dochód czysty	2536	1248	200	1436	62
	Na 1 dzień pracy					
19	Wartość produkcji	205,6	223,6	175,3	245,0	180,0
20	Dochód globalny	142,1	128,0	88,6	146,5	82,3
21	Wskaźnik opłacalności	144,1	127,9	105,7	137,9	101,7
	Udział produkcji finalnej w:					
22	Powierzchni	41,1	6,9	13,6	1,8	1,0
23	Nakładach pracy	24,0	2,6	4,2	0,6	0,3
24	Nakładach pieniężnych	40,1	6,4	9,5	1,5	0,7
25	Kosztach własnych produkcji	29,2	3,8	5,9	0,9	0,4
26	Wartości produkcji	39,2	4,5	5,8	1,1	0,4
27	Dochodzie globalnym	38,8	3,7	4,2	0,9	0,3

^a Ilość produkcji finalnej w kolumnach 4–12 i 16 w kwintalach, w pozostałych w tys. zł.

Tabela 8

produkcji finalnej w 1965 roku

Lp.	Ziemi- niaki	Buraki cukr.	Oleiste	Len	Inne rośl.	Pro- dukcja zwierz.	Bydło	Trzoda	Drób	Ogółem
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	0,183	0,163	0,063	0,035	0,438	2,921	1,699	0,798	0,356	4,959
2	0,065	0,057	0,022	0,012	0,153	1,025	0,596	0,280	0,125	1,741
3	0,248	0,220	0,085	0,047	0,591	3,946	2,295	1,078	0,481	6,700
4	28,2	44,4	1,1	1,3	8,2	34,7	14,6	6,2	5,4	58,4
5	154,0	266,0	17,6	36,5	18,7	11,9	8,6	7,8	15,2	11,8
6	113,7	202,0	12,9	27,7	13,9	8,8	6,4	5,8	11,2	8,7
7	17,5	16,9	2,1	1,9	37,6	351,3	187,2	116,1	40,5	462,3
8	950	510	235	155	2010	10531	2531	5253	2255	17576
9	2336	1848	401	305	4988	38354	17357	14448	5463	54190
10	2692	3124	910	430	8183	34712	14631	12852	5391	58283
11	1742	2614	675	275	6173	24181	12100	7599	3136	40707
12	356	1276	509	125	3195	-3642	-2726	-1596	-72	4093
13	70,6	76,8	24,7	40,4	63,6	89,0	81,6	107,7	84,2	69,0
14	3831	2318	2765	3298	3401	2669	1103	4873	4688	2623
15	9423	8401	4721	6498	8438	9718	7566	13403	11357	8088
16	10855	14200	10706	9149	13846	8797	6375	11922	11208	8699
17	7024	11882	7941	5851	10445	6128	5272	7049	6520	6076
18	1432	5799	5985	2651	5408	-921	-1191	-1481	-149	611
19	153,8	184,5	433,3	226,3	217,6	98,8	78,2	110,7	133,1	126,1
20	99,5	154,5	321,4	144,7	164,2	68,8	64,6	65,5	77,4	88,1
21	115,2	169,1	226,9	141,0	164,1	90,5	84,3	89,0	98,7	107,6
22	3,7	3,3	1,3	0,7	8,8	58,9	34,3	16,1	7,2	100,0
23	3,8	3,7	0,5	0,4	8,1	76,0	40,5	25,1	8,8	100,0
24	5,4	2,9	1,3	0,9	11,4	59,9	14,4	29,9	12,8	100,0
25	4,3	3,4	0,7	0,6	9,2	70,8	32,0	26,7	10,1	100,0
26	4,6	5,4	1,6	0,7	14,0	59,6	25,1	22,1	9,3	100,0
27	4,3	6,2	1,7	0,7	15,2	59,4	29,7	18,7	7,7	100,0

Opłacalność i dochodowość

Lp.	Wyszczególnienie	Pro- dukcja roślinna	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies
1	2	3	4	5	6	7
1	Obszar efektywny	1,734	0,371	0,231	0,111	0,089
2	Obszar reprodukcji wewnętrznej	0,631	0,135	0,084	0,041	0,032
3	Obszar całkowity	2,365	0,506	0,315	0,152	0,121
	Ilość produkcji finalnej^a					
4	Ogółem w gospodarstwie	24,3	8,7	3,6	2,6	1,9
5	z 1 ha powierzchni efektywnej	14,0	23,5	15,8	23,0	21,0
6	z 1 ha powierzchni całkowitej	10,3	17,2	11,4	17,1	15,7
	Na gospodarstwo					
7	Nakłady pracy	106,7	11,2	6,2	3,0	2,2
8	„ pieniężne	8826	1592	879	429	324
9	Koszty własne produkcji	18152	2571	1421	691	516
10	Wartość produkcji	24270	3470	1115	866	539
11	Dochód globalny	15444	1878	236	437	215
12	Dochód czysty	6118	899	-306	175	23
	Na 1 ha powierzchni całkowitej					
13	Nakłady pracy	45,1	22,1	19,7	19,7	18,2
14	„ pieniężne	3732	3146	2790	2822	2678
15	Koszty własne produkcji	7674	5078	4512	4544	4269
16	Wartość produkcji	10262	6858	3540	5697	4455
17	Dochód globalny	6530	3712	750	2875	1777
18	„ czysty	2588	1780	-972	1153	186
	Na 1 dzień pracy					
19	Wartość produkcji	227,5	309,8	179,8	288,7	245,0
20	Dochód globalny	144,7	167,7	38,1	145,7	97,7
21	Wskaźnik opłacalności	133,7	135,0	78,5	125,3	104,5
	Udział produkcji finalnej w:					
22	powierzchni	35,3	7,6	4,7	2,3	1,8
23	nakładach pracy	23,5	2,5	1,4	0,7	0,5
24	„ pieniężnych	35,5	6,4	3,5	1,7	1,3
25	kosztach własnych produkcji	28,1	4,0	2,2	1,1	0,8
26	wartości produkcji	37,0	5,3	1,7	1,3	0,8
27	dochodzie globalnym	37,9	4,6	0,6	1,1	0,5

^a Ilość produkcji finalnej w kolumnach 4-12 i 16 w kwintalach, w pozostałych w tys. zł.

Tabela 9

produkcji finalnej w 1970 roku

Lp.	Ziemi- niaki	Buraki cukrowe	Oleiste	Len	Inne rośliny	Pro- dukcja zwierz.	Bydło	Trzoda	Drób	Ogółem
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	0,250	0,145	0,086	0,031	0,420	3,178	1,840	0,828	0,427	4,912
2	0,091	0,053	0,031	0,011	0,153	1,157	0,670	0,301	0,156	1,788
3	0,341	0,198	0,117	0,042	0,573	4,335	2,510	1,129	0,583	6,700
4	46,1	46,1	1,3	1,2	8,8	40,4	17,8	5,8	6,8	65,6
5	184,0	318,0	16,8	38,4	21,0	12,7	9,7	7,0	15,9	13,4
6	135,0	233,0	11,1	28,6	15,4	9,3	7,1	5,1	11,7	9,8
7	21,7	14,3	2,4	1,5	14,2	347,6	192,3	103,8	42,6	454,3
8	1712	490	399	180	2821	16020	4909	7069	3452	24846
9	3609	1740	609	311	6684	46400	21716	16141	7175	64552
10	3918	3332	1028	426	8826	40369	17752	13269	6834	65634
11	2206	2842	629	246	6005	24349	12843	6200	3382	40788
12	309	1592	419	115	2142	-6031	-3964	-2872	-341	1082
13	63,6	72,2	20,5	35,7	77,1	80,2	76,6	91,9	73,1	67,8
14	5021	2475	3410	4286	4923	3696	1956	6261	5921	3708
15	10580	8785	5202	7406	11662	10705	8651	14293	12310	9634
16	11490	16829	8786	10143	15403	9312	7073	11753	11722	9796
17	6469	14353	5376	5857	10480	5616	5117	5492	5801	6088
18	910	8043	3584	2737	3741	-1393	-1578	-2540	-588	162
19	180,6	233,0	428,3	284,0	199,7	116,1	92,3	127,8	160,4	144,5
20	101,7	198,7	262,1	164,0	135,9	70,0	66,8	59,7	79,4	89,8
21	108,6	191,5	168,8	137,0	132,0	87,0	81,7	82,2	95,2	101,7
22	5,1	3,0	1,7	0,6	8,6	64,7	37,5	16,9	8,7	100,0
23	4,8	3,1	0,5	0,3	9,7	76,5	42,3	22,8	9,4	100,0
24	6,9	2,0	1,6	0,7	11,4	64,5	19,8	28,5	13,9	100,0
25	5,6	2,7	0,9	0,5	10,4	71,9	33,6	25,0	11,1	100,0
26	6,0	5,1	1,6	0,6	13,4	61,5	27,0	20,2	10,4	100,0
27	5,4	7,0	1,5	0,6	14,7	59,7	31,5	15,2	8,3	100,0

Opłacalność i dochodowość

Lp.	Wyszczególnienie	Pro- dukcja roślinna	Pszenvica	Żyto	Jęczmień	Owies
1	2	3	4	5	6	7
1	Obszar efektywny	1,759	0,392	0,615	0,086	0,055
2	„ reprodukcji wewnętrznej	0,750	0,124	0,195	0,027	0,017
3	„ całkowity	2,509	0,516	0,810	0,113	0,072
4	Ilość produkcji finalnej ^a ogółem w gospodarstwie	25,5	10,4	12,9	2,3	1,3
5	z 1 ha pow. efektywnej	14,5	26,4	21,0	26,7	23,7
6	z 1 ha pow. całkowitej	10,2	20,2	15,9	20,4	18,1
7	Na gospodarstwo nakłady pracy	96,5	11,2	15,2	2,2	1,3
8	„ pieniężne	8658	1666	2194	328	200
9	koszty własne produkcji	18125	2765	3685	544	328
10	wartość produkcji	25499	4207	3949	873	387
11	dochód globalny	16841	2541	1755	545	187
12	„ czysty	7374	1442	264	329	59
13	Na 1 ha powierzchni całkowitej nakłady pracy	38,5	21,7	18,8	19,5	18,1
14	„ pieniężne	3451	3229	2709	2903	2778
15	koszty własne produkcji	7228	5358	4553	4816	4554
16	wartość produkcji	10163	8153	4875	7726	5375
17	dochód globalny	6712	4924	2166	4823	2597
18	„ czysty	2935	2795	322	2910	821
19	Na 1 dzień pracy wartość produkcji	264,2	375,6	259,8	396,8	297,7
20	dochód globalny	174,5	226,9	115,5	247,7	143,8
21	Wskaźnik opłacalności	140,7	152,2	107,2	160,5	118,0
22	Udział produkcji finalnej w: powierzchni	37,4	7,7	12,1	1,7	1,1
23	nakładach pracy	21,3	2,5	3,4	0,5	0,3
24	„ pieniężnych	33,4	6,4	8,5	1,3	0,8
25	kosztach własnych produkcji	25,8	3,9	5,2	0,8	0,5
26	wartości produkcji	33,6	5,5	5,2	1,2	0,5
27	dochodzie globalnym	33,8	5,1	3,5	1,1	0,4

^a Ilość produkcji finalnej w kolumnach 4-12 i 16 w kwintalach, w pozostałych w tys. zł.

Tabela 10

produkcji finalnej w 1971 roku

Lp.	Ziemi- niaki	Buraki cukrowe	Oleiste	Len	Inne rośliny	Pro- dukcja zwierz.	Bydło	Trzoda	Drób	Ogółem
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	0,114	0,150	0,103	0,034	0,210	3,330	1,935	0,921	0,387	5,089
2	0,036	0,047	0,022	0,012	0,270	0,861	0,425	0,291	0,123	1,611
3	0,150	0,197	0,125	0,046	0,480	4,191	2,360	1,212	0,510	6,700
4	17,1	45,7	1,5	1,5	8,0	49,4	20,6	6,9	7,1	75,8
5	150,0	305,0	15,8	43,3	38,1	14,8	10,6	7,5	18,3	14,9
6	114,0	232,0	12,0	32,6	16,7	11,8	8,7	5,7	13,9	11,3
7	9,7	14,2	2,9	1,5	38,3	356,4	187,1	120,0	40,8	452,9
8	809	528	511	201	2221	17257	5238	8206	3284	25915
9	1761	1921	795	348	5978	52220	23593	19978	7286	70344
10	2131	3332	1241	586	8112	49413	20615	19091	7138	75810
11	1322	2804	730	385	5891	32156	15377	10885	3854	49895
12	370	1411	446	238	2134	-2807	-2978	-887	-148	5466
13	64,7	72,1	23,2	32,6	79,8	85,0	79,3	99,0	80,0	67,6
14	5393	2680	4088	4370	4627	4118	2219	6771	6439	3868
15	11740	9753	6364	7568	12455	12457	9998	16483	14287	10500
16	14207	16914	9928	12739	16900	11790	8735	15752	13996	11315
17	8814	14234	5840	8369	12273	7672	6516	8981	7557	7447
18	2467	7161	3564	5171	4445	-667	-1263	-731	-291	815
19	219,7	234,6	427,9	390,7	211,8	138,6	110,2	159,1	175,0	167,4
20	136,3	197,5	251,7	256,7	153,8	90,2	82,2	90,7	94,5	110,2
21	121,0	173,5	156,1	168,4	135,7	94,6	87,4	95,6	98,0	107,8
22	2,2	2,9	1,9	0,7	7,2	62,6	35,2	18,1	7,6	100,0
23	2,1	3,1	0,6	0,3	8,5	78,7	41,3	26,5	9,0	100,0
24	3,1	2,0	2,0	0,8	8,6	66,6	20,2	31,7	12,7	100,0
25	2,5	2,7	1,1	0,5	8,5	74,2	33,5	28,4	10,4	100,0
26	2,8	4,4	1,6	0,8	10,7	65,2	27,2	25,2	9,4	100,0
27	2,6	5,6	1,5	0,8	11,8	64,4	30,8	21,8	7,7	100,0

Nakłady, koszty jednostkowe, w grupach gospodarstw

Lp.	Wyszczególnienie	Pszemica				
		Polska	2-5	5-7	7-10	pow. 10
1	Nawozy mineralne	685	657	676	708	725
2	Obornik	2072	2353	2092	1999	1789
3	Środki chemiczne	35	41	35	34	32
4	Nasiona kupne	284	286	263	231	224
5	Nasiona własne	392	421	431	425	423
6	Utrzymanie maszyn	413	402	485	474	403
7	Utrzymanie budynków	259	402	261	205	145
8	Siła pociągowa	525	472	616	659	677
9	Usługi maszynowe	227	231	257	228	213
10	Ubezpieczenie	53	52	52	53	56
11	Stanowisko	282	300	290	255	306
12	Nakłady ogólnogospod.	357	357	360	350	397
13	Nakłady mat.-pienięż. brutto	5584	5974	5818	5621	5390
14	Śloma	1089	1089	1075	1102	1070
15	Nakłady mat.-pienięż. netto	4495	4885	4743	4519	4320
16	Nakłady pracy dni	25,0	33,0	27,4	24,4	20,7
17	Oплата pracy zł/dzień	87,4	70,4	82,0	90,4	101,6
18	zł/ha	2188	2321	2248	2203	2104
19	Nakłady netto	6683	7206	6991	6722	6424
20	Plon q/ha	23,5	23,5	23,2	23,8	23,1
21	Nakład globalny dni/q	1,10	1,45	1,22	1,06	0,93
22	zł/q	198,6	215,7	212,3	196,9	193,7
23	Nakład finalny dni/q	1,28	1,66	1,44	1,26	1,12
24	zł/q	182,8	200,9	194,2	178,8	174,4
25	razem w zł/q ^a	294,7	346,0	320,1	288,9	272,3
26	Koszt produkcji zł/q ^b	294,7	317,8	312,3	292,7	288,2
27	Cena skupu zł/q	396	396	396	396	396
	Nakłady finalne na 1 ha					
28	pracy dni	29,1	37,7	32,3	29,0	25,0
29	pieniężne zł	4140	4552	4342	4100	3884
30	Wartość prod. zł/ha	8989	8989	8870	9108	8831
31	Dochód global. zł/ha	4849	4437	4525	5008	4947
32	zł/q	213	195	202	217	222
33	zł/dzień	166,7	117,7	140,2	172,7	197,9
34	Wskaźnik opłacalności	134,4	124,6	126,8	135,3	137,4

^a Przy przyjęciu przeciętnej dla Polski wycenie nakładów pracy w wysokości 87,4 zł. za dzień.

^b Przy przyjęciu rzeczywistej opłaty pracy w grupach gospodarstw

Tabela 11

dochodowość i opłacalność produkcji według obszaru ogólnego w 1970 roku

Lp.	Żyto					Jęczmień				
	Polska	2-5	5-7	7-10	pow. 10	Polska	2-5	5-7	7-10	pow. 10
1	476	457	471	492	504	575	552	569	595	609
2	2072	2353	2092	1999	1789	2072	2353	2092	1999	1789
3	4	5	4	4	4	44	52	43	42	40
4	118	120	110	98	94	342	346	317	281	271
5	625	744	697	622	581	244	265	283	300	269
6	323	314	379	371	315	359	350	422	413	351
7	196	279	191	160	118	221	337	220	169	131
8	415	373	487	521	535	456	409	533	571	586
9	200	202	221	202	193	226	228	254	223	215
10	53	52	52	53	56	53	52	52	53	56
11	108	85	99	109	134	-	-	-	-	-
12	308	303	309	304	344	325	323	327	319	364
13	4898	5287	5112	4935	4667	4917	5267	5112	4965	4681
14	823	756	787	860	870	932	912	904	912	969
15	4075	4531	4325	4075	3797	3985	4355	4208	4053	3712
16	21,2	27,9	23,2	20,6	17,5	22,5	29,6	24,6	21,9	18,6
17	87,4	70,4	82,0	90,4	101,6	87,4	70,4	82,0	90,4	101,6
18	1850	1962	1900	1862	1779	1962	2082	2016	1976	1888
19	5925	6493	6225	5937	5576	5947	6437	6224	6029	5600
20	15,8	14,5	15,1	16,5	16,7	23,0	22,5	22,3	22,5	23,9
21	1,39	2,00	1,59	1,29	1,09	1,01	1,36	1,14	1,01	0,81
22	267,1	323,3	296,8	256,3	235,3	179,6	200,7	195,7	186,4	160,5
23	1,69	2,41	1,97	1,60	1,36	1,15	1,52	1,32	1,18	0,95
24	240,9	294,4	265,7	228,3	207,8	167,4	189,4	181,0	171,0	146,3
25	388,6	505,0	437,9	368,1	326,7	267,9	322,2	296,4	274,1	229,3
26	388,6	464,1	427,2	372,9	346,0	267,9	296,4	289,2	277,7	242,8
27	299	299	299	299	299	361	361	361	361	361
28	25,7	33,7	28,8	25,4	21,9	25,5	33,0	28,4	25,6	21,9
29	3679	4121	3863	3641	3351	3718	4114	3895	3715	3375
30	4545	4186	4365	4754	4814	8014	7834	7762	7834	8339
31	866	65	502	1113	1463	4296	3720	3867	4119	4964
32	58	5	33	71	91	194	172	180	190	215
33	33,7	1,9	17,4	43,8	66,8	168,5	112,7	136,2	160,9	226,7
34	76,9	64,4	70,0	80,2	86,4	134,8	121,8	124,8	130,0	148,7

Nakłady, koszty jednostkowe w grupach gospodarstw

Lp.	Wyszczególnienie	O w i e s				
		Polska	2-5	5-7	7-10	pow. 10
1	Nawozy mineralne	497	477	492	514	527
2	Obornik	2072	2353	2092	1999	1789
3	Środki chemiczne	44	52	43	42	40
4	Nasiona kupne	183	224	205	182	175
5	Nasiona własne	365	379	364	378	373
6	Utrzymanie maszyn	324	315	380	373	317
7	Utrzymanie budynków	202	313	214	161	114
8	Siła pociągowa	349	313	409	437	449
9	Usługi maszynowe	219	224	252	219	205
10	Ubezpieczenie	53	52	52	53	56
11	Stanowisko	—	—	—	—	—
12	Nakłady ogólnogospod.	299	299	303	295	332
13	Nakłady mat.-pienięż. brutto	4607	5001	4806	4653	4377
14	Stoma	851	847	879	867	839
15	Nakłady mat.-pienięż. netto	3756	4154	3927	3786	3538
16	Nakłady pracy dni	20,2	26,6	22,1	19,6	16,7
17	Oплата pracy zł/dzień	87,4	70,4	82,0	90,4	101,6
18	zł/ha	1763	1870	1811	1775	1695
19	Nakłady netto	5519	6024	5738	5561	5233
20	Plon q/ha	21,0	20,9	21,7	21,4	20,7
21	Nakład globalny dni/q	1,00	1,32	1,05	0,95	0,84
22	zł/q	184,5	205,7	187,9	183,4	176,7
23	Nakład finalny dni/q	1,16	1,49	1,22	1,12	0,99
24	zł/q	170,5	193,7	174,0	168,1	161,4
25	razem w zł/q ^a	271,9	323,9	280,6	266,0	247,9
26	Koszt produkcji zł/q ^b	271,9	298,6	274,0	269,3	262,0
27	Cena skupu zł/q	284	284	284	284	284
	Nakłady finalne na 1 ha					
28	pracy dni	23,5	30,1	25,5	23,2	19,8
29	pieniężne zł	3465	3905	3647	3464	3221
30	Wartość produk. zł/ha	5765	5737	5936	5879	5680
31	Dochód global. zł/ha	2300	1832	2289	2415	2459
32	zł/q	113	90	110	116	123
33	zł/dzień	97,9	60,9	89,8	104,1	124,2
34	Wskaźnik opłacalności	104,5	95,1	103,6	105,5	108,4

^a Przy przyjęciu przeciętnej dla Polski wycenie nakładów pracy w wysokości 87,4 zł. za dzień.

^b Przy przyjęciu rzeczywistej оплаты pracy w grupach gospodarstw

Tabela 12

dochodowość i opłacalność produkcji według obszaru ogólnego w 1970 roku

Lp.	4 z b o ż a					Oleiste				
	Polska	2-5	5-7	7-10	pow. 10	Polska	2-5	5-7	7-10	pow. 10
1	536	517	529	554	564	1438	1380	1422	1488	1524
2	2072	2353	2092	1996	1789	2071	2353	2092	1999	1789
3	22	26	22	22	20	198	232	195	191	182
4	183	193	176	156	150	160	161	159	158	158
5	485	552	514	497	473	46	42	48	43	42
6	347	339	407	398	337	331	322	389	381	323
7	213	320	214	170	125	-	-	-	-	-
8	430	388	503	538	550	626	560	726	774	797
9	213	216	239	215	202	206	210	229	204	197
10	53	52	52	53	56	53	52	52	53	56
11	108	108	107	104	116	-	-	-	-	-
12	318	317	321	313	354	392	388	393	384	441
13	4980	5381	5176	5016	4736	5521	5700	5705	5675	5509
14	895	867	879	915	907	-	-	-	-	-
15	4085	4514	4297	4101	3829	5521	5700	5705	5675	5509
16	22,0	29,0	24,2	21,3	18,1	29,0	38,2	31,8	28,2	24,0
17	87,4	70,4	82,0	90,4	101,6	87,4	70,4	82,0	90,4	101,6
18	1917	2039	1982	1928	1837	2536	2690	2605	2553	2439
19	6002	6553	6279	6029	5666	8057	8390	8310	8228	7948
20	19,4	18,8	18,7	19,8	19,7	16,8	16,4	16,2	16,4	17,3
21	1,13	1,60	1,34	1,12	0,95	1,73	2,33	1,96	1,72	1,39
22	221,8	249,2	239,0	215,0	201,3	328,4	347,6	352,3	346,2	318,2
23	1,39	1,85	1,60	1,35	1,14	2,91	2,52	2,18	1,94	1,58
24	199,1	231,6	217,7	194,2	182,0	312,7	334,2	334,2	326,3	298,9
25	320,6	393,3	357,5	312,2	281,6	479,6	554,4	524,7	495,9	437,0
26	320,6	361,8	348,9	316,2	297,8	479,6	511,6	513,0	501,7	459,4
27	346	346	346	346	345	793	793	793	793	793
28	26,0	33,5	28,8	25,8	21,7	32,1	41,3	35,3	31,8	27,3
29	3730	4195	3917	3697	3461	5251	5482	5415	5353	5174
30	6470	6263	6228	6609	6574	13322	13005	12847	13005	13719
31	2740	2068	2311	2912	3113	8071	7523	7432	7652	8545
32	147	114	128	152	164	480	459	459	467	494
33	105,4	61,7	80,2	112,9	143,5	251,4	182,2	210,5	240,6	313,0
34	107,9	95,6	99,2	109,4	116,2	165,3	155,0	154,6	158,1	172,6

Nakłady, koszty jednostkowe w grupach gospodarstw

Lp.	Wyszczególnienie	Ziemniaki				
		Polska	2-5	5-7	7-10	pow. 10
1	Nawozy mineralne	516	495	504	534	546
2	Obornik	2072	2353	2092	1999	1789
3	Środki chemiczne	141	165	138	136	129
4	Nasiona kupne	787	882	820	734	708
5	Nasiona własne	1322	1431	1364	1374	1289
6	Utrzymanie maszyn	369	359	433	424	361
7	Siła pociągowa	1283	1150	1503	1606	1650
8	Usługi maszynowe	117	123	123	116	115
9	Ubezpieczenie	53	52	52	53	56
10	Nakłady ogólnogospod.	695	661	694	687	822
11	Nakłady mat.-pienięż. brutto	7355	7671	7723	7663	7465
12	Liście	-	-	-	-	-
13	Nakłady mat.-pienięż. netto	7355	7671	7723	7663	7465
14	Nakłady pracy dni	64,7	85,2	70,8	63,0	53,5
15	Oплата pracy zł/dzień	87,4	70,4	82,0	90,4	101,6
16	Oплата pracy zł/ha	5653	5996	5807	5692	5437
17	Nakłady netto	13008	13667	13530	13355	12902
18	Plon q/ha	184	172	183	192	197
19	Nakład globalny :					
20	dni/q	0,39	0,55	0,43	0,36	0,30
21	zł/q	44,4	49,6	46,8	44,8	42,3
22	Nakład finalny:					
23	dni/q	0,47	0,66	0,53	0,45	0,38
24	zł/q	37,4	41,8	38,6	36,6	34,2
25	razem w zł/q ^a	78,5	99,5	84,9	75,9	67,4
26	Koszt produkcji zł/q ^b	78,5	88,3	82,1	77,3	72,8
27	Cena skupu zł/q	102	102	102	102	102
28	Nakłady finalne na 1 ha:					
29	pracy dni	77,8	102,2	87,3	77,8	67,4
30	pieniężne zł	6208	6472	6371	6322	6054
31	Wartość produk. zł/ha	16891	15790	16799	17626	18085
32	Dochód globalny zł/ha	10683	9318	10428	11304	12031
33	zł/q	64,6	60,2	63,4	65,4	67,8
34	zł/dzień	137,3	91,2	119,5	145,3	178,5
35	Wskaźnik opłacalności	129,9	115,5	124,2	132,0	140,1

^a Przy przyjęciu przeciętnej dla Polski wycenie nakładów pracy w wysokości 87,4 zł za dzień.

^b Przy przyjęciu rzeczywistej opłaty pracy w grupach gospodarstw.

Tabela 13

dochodowość i opłacalność produkcji według obszaru ogólnego w 1970 roku

Lp.	Buraki cukrowe					Okopowe pastewne				
	Polska	2-5	5-7	7-10	pow. 10	Polska	2-5	5-7	7-10	pow. 10
1	1896	1819	1892	1961	2008	915	878	904	946	969
2	2072	2353	2092	1999	1789	2072	2353	2092	1999	1789
3	123	144	121	119	113	9	10	10	8	8
4	150	150	150	150	150	450	450	452	449	450
5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	434	422	509	499	424	328	319	385	377	321
7	1898	1694	2223	2389	2428	1475	1329	1738	1859	1886
8	125	123	123	116	115	117	123	123	116	115
9	53	52	52	53	56	-	-	-	-	-
10	949	902	947	938	1127	789	751	788	781	935
11	7700	7659	8109	8224	8210	6155	6213	6491	6535	6473
12	3562	3685	3606	3584	3461	1658	1657	1658	1658	1658
13	4138	3974	4503	4640	4749	4497	4556	4833	4877	4815
14	90,9	119,7	99,5	88,5	75,2	74,4	98,0	81,5	72,4	61,6
15	87,4	70,4	82,0	90,4	101,6	87,4	70,4	82,0	90,4	101,6
16	7946	8429	8162	8000	7642	6504	6899	6681	6549	6255
17	12084	12403	12665	12640	12391	11001	11455	11514	11426	11070
18	318	329	322	320	309	296	296	296	296	296
19	0,29	0,36	0,31	0,28	0,24	0,25	0,33	0,27	0,24	0,21
20	12,7	12,4	13,9	14,2	15,7	15,3	15,5	16,8	16,9	16,1
21	0,31	0,39	0,34	0,31	0,27	0,27	0,36	0,30	0,27	0,23
22	10,9	10,2	11,4	11,5	12,7	13,6	13,4	14,3	14,2	14,0
23	38,0	44,4	41,1	38,6	36,3	37,2	44,9	40,5	37,8	34,1
24	38,0	37,7	39,3	39,5	40,1	37,2	38,7	38,9	38,6	37,4
25	72,7	72,7	72,7	72,7	72,7	-	-	-	-	-
26	98,6	128,3	109,5	99,2	83,4	-	-	-	-	-
27	3466	3371	3686	3672	3918	-	-	-	-	-
28	23119	23918	23409	23264	22464	-	-	-	-	-
29	19653	20547	19723	19592	18546	-	-	-	-	-
30	61,8	62,5	61,3	61,2	60,0	-	-	-	-	-
31	199,3	160,1	180,1	197,5	222,4	-	-	-	-	-
32	191,3	192,8	185,0	184,1	181,3	-	-	-	-	-

Nakłady, koszty jednostkowe w grupach gospodarstw

Lp.	Wyszczególnienie	Siano koniczyny				
		Polska	2-5	5-7	7-10	pow. 10
1	Nawozy mineralne	299	287	295	309	316
2	Obornik	2072	2352	2092	1999	1789
3	Nasiona kupne	341	391	360	333	306
4	Nasiona własne	393	403	394	471	354
5	Utrzymanie maszyn	169	165	199	194	165
6	Utrzymanie budynków	511	793	522	399	291
7	Siła pociągowa	331	297	389	416	427
8	Usługi maszynowe	173	185	183	172	168
9	Nakłady ogólnogospod.	210	202	210	209	239
10	Nakłady mat.-pieniężne brutto	4499	5075	4644	4502	4055
11	Ściernianka	332	345	336	325	308
12	Stanowisko	500	500	500	500	500
13	Nakłady mat.-pieniężne netto	3667	4230	3808	3677	3247
14	Nakłady pracy dni	14,6	19,2	16,0	14,2	12,1
15	Oплата pracy zł/dzień	87,4	70,4	82,0	90,4	101,6
16	Oплата pracy zł/ha	1276	1354	1311	1285	1228
17	Nakłady netto	4943	5584	5119	4962	4475
18	Plon q/ha	71,6	71,6	71,6	71,6	71,6
	Nakład globalny:					
19	dni/q	0,20	0,27	0,22	0,20	0,17
20	zł/q	51,5	59,0	53,5	51,2	45,2
	Nakład finalny:					
21	dni/q	0,26	0,34	0,29	0,27	0,22
22	zł/q	46,3	54,1	47,7	44,9	40,1
23	razem w zł/q ^a	69,0	83,8	73,0	68,5	59,4
24	Koszt produkcji zł/q ^b	69,0	78,0	71,5	69,3	62,5

^a Przy przyjęciu przeciętnej dla Polski wyceny nakładów pracy w wysokości 87,4 zł za dzień.

^b Przy przyjęciu rzeczywistej opłaty pracy w grupach gospodarstw.

Tabela 14

według obszaru ogólnego w 1970 roku

Lp.	Siano łąkowe					Zielonki				
	Polska	2-5	5-7	7-10	pow. 10	Polska	2-5	5-7	7-10	pow. 10
1	445	427	440	456	472	283	272	280	284	300
2	518	588	523	500	447	2072	2353	2092	1999	1789
3	24	27	25	22	21	287	338	309	285	264
4	-	-	-	-	-	713	678	734	726	703
5	161	156	189	185	157	118	115	139	136	116
6	402	625	411	314	230	-	-	-	-	-
7	307	272	359	384	392	234	202	263	287	294
8	57	63	61	55	52	126	133	133	125	123
9	213	205	213	212	243	162	157	164	163	183
10	2127	2363	2221	2128	2014	3995	4248	4114	4005	3772
11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12	-	-	-	-	-	500	500	500	500	500
13	2127	2363	2221	2128	2014	3495	3748	3614	3505	3272
14	14,9	19,6	16,3	14,5	12,3	9,7	12,8	10,7	9,5	8,1
15	87,4	70,4	82,0	90,4	101,6	87,4	70,4	82,0	90,4	101,6
16	1302	1382	1338	1312	1252	851	901	875	857	819
17	3429	3745	3559	3440	3266	4346	4649	4489	4362	4091
18	56,4	56,4	56,4	56,4	56,4	159,2	159,2	159,2	159,2	159,2
19	0,26	0,35	0,29	0,26	0,22	0,06	0,08	0,07	0,06	0,05
20	38,1	41,8	39,3	37,5	35,5	22,1	23,6	22,5	22,0	20,6
21	0,29	0,37	0,32	0,29	0,25	0,09	0,11	0,10	0,09	0,08
22	35,5	40,4	36,9	34,8	32,5	19,4	21,5	20,0	19,3	17,6
23	60,8	72,7	64,9	60,1	54,4	27,3	31,1	28,7	27,2	24,6
24	60,8	66,4	63,1	61,0	57,9	27,3	29,2	28,2	27,4	25,7

Nakłady, koszty jednostkowe w grupach gospodarstw

Lp.	Wyszczególnienie	Na 1 krowę				
		Polska	2-5	5-7	7-10	pow. 10
1	Treściwe	1119	1139	1139	1151	1144
2	Okopowe	1835	1908	2042	1739	1873
3	Siano	1449	1300	1380	1484	1734
4	Zielonki	622	479	641	734	750
5	Pastwisko	265	179	217	313	448
6	Mleko	569	619	585	526	509
7	Inne pasze	116	83	121	151	147
8	Razem pasze	5975	5707	6125	6098	6605
9	Słoma	731	585	706	814	933
10	Utrzymanie budynków	627	720	644	599	538
11	Weterynaria	59	60	57	59	66
12	Siła pociągowa	266	238	311	333	342
13	Ubezpieczenie	163	141	154	165	188
14	Pozostałe nakłady	58	60	60	59	58
15	Nakłady ogólnogospod.	400	378	391	378	458
16	Nakłady mat.-pieniężne brutto	8279	7889	8448	8505	9188
17	Obornik	3353	3053	3286	3522	3802
18	Nakłady mat.-pieniężne netto	4926	4836	5162	4983	5386
19	Nakłady pracy dni	62,8	82,7	68,8	61,1	52,0
20	Oплата pracy zł/dzień	87,4	70,4	82,0	90,4	101,6
21	zł/szt	5488	5822	5637	5526	5278
22	Nakłady netto	10414	10658	10799	10509	10664
23	Produkcja żywca kg	146,8	126,4	153,8	175,1	195,1
24	Produkcja mleka ltr	2347	2265	2316	2408	2455
25	Razem ltr przeliczeniowe	3081	2897	3085	3284	3431
Żywiec - 1 kg						
26	Nakład globalny dni	0,108	0,151	0,118	0,098	0,080
27	zł	7,46	7,77	7,82	7,09	7,42
28	Nakład finalny dni	0,148	0,204	0,165	0,135	0,115
29	zł	3,96	4,04	3,97	3,75	3,87
30	Razem w zł/kg ^a	16,90	21,87	18,39	15,55	13,92
31	Koszt produkcji zł/kg ^b	16,90	18,40	17,50	15,95	15,55
Mleko						
32	Nakład globalny dni/100 ltr	2,15	3,02	2,35	1,96	1,59
33	zł/ltr	1,50	1,55	1,57	1,42	1,49
34	Nakład finalny dni/100 ltr	2,96	4,07	3,30	2,70	2,30
35	zł/ltr	0,79	0,81	0,79	0,75	0,77
36	razem w zł/ltr ^a	3,38	4,37	3,67	3,11	2,78
37	Koszt produkcji zł/ltr ^b	3,38	3,68	3,50	3,19	3,11

^a Przy przyjęciu przeciętnej dla Polski wycenie nakładów pracy w wysokości 87,4 zł za dzień.

^b Przy przyjęciu rzeczywistej opłaty pracy w grupach gospodarstw.

Tabela 15

dochodowość i opłacalność produkcji według obszaru ogólnego w 1970 roku

Lp.	Wyszczególnienie	Polska	2-5	5-7	7-10	pow. 10
Mleko						
1	Nakład finalny dni/100 ltr	2,96	4,07	3,30	2,70	2,30
2	zł/ltr	0,79	0,81	0,79	0,75	0,77
3	Koszt produkcji zł/ltr	3,38	3,68	3,50	3,19	3,11
4	Cena skupu zł/ltr	2,64	2,64	2,64	2,64	2,64
5	Dochód globalny zł/ltr	1,85	1,83	1,85	1,89	1,87
6	Dochód globalny zł/dzień	62,5	45,0	56,1	70,0	81,3
7	Wskaźnik opłacalności	78,1	71,7	75,4	82,8	84,9
Żywiec						
8	Nakład finalny dni/kg	0,148	0,204	0,165	0,135	0,115
9	zł/kg	3,96	4,04	3,77	3,75	3,87
10	Koszt produkcji zł/kg	16,90	18,40	17,50	15,95	15,55
11	Cena skupu zł/kg	15,05	15,06	15,06	15,06	15,06
12	Dochód globalny zł/kg	11,10	11,02	11,29	11,31	11,19
13	zł/dzień	75,0	54,0	68,4	83,8	97,3
14	Wskaźnik opłacalności	89,1	81,8	86,1	94,4	96,8
Razem było w przeliczeniu na 1 krowę						
15	Nakłady pracy dnia ^a	91,6	117,9	101,8	89,1	79,0
16	Nakłady pieniężne zł	12408	2358	2451	2457	2643
17	Koszt produkcji zł	10414	10658	10799	10509	10664
18	Wartość produkcji zł	8407	7883	8430	8994	9419
19	Dochód globalny zł	5999	5525	5979	6537	6776
20	„ czysty zł	-2007	-2775	-2369	-1515	-1245
21	„ globalny zł/dzień	65,5	46,9	58,7	73,4	85,8
22	Wskaźnik opłacalności	80,7	74,0	78,1	85,6	88,3

^a Nakłady pracy na obsługę inwentarza i na produkcję pasz

Nakłady, koszty jednostkowe w grupach gospodarstw

Lp.	Wyszczególnienie	Polska	Na 10 sztuk drobiu			
			2-5	5-7	7-10	pow. 10
1	Treściwe	909	925	925	935	930
2	Okopowe	232	236	241	202	233
3	Siano	21	19	20	21	25
4	Zielonki	16	12	16	19	19
5	Mleko	53	59	52	46	42
6	Inne pasze	1	0	1	1	1
7	Razem pasze	1223	1251	1255	1224	1250
8	Słoma	9	7	9	10	11
9	Utrzymanie budynków	52	67	53	46	38
10	Weterynaria	11	11	10	11	12
11	Zakup kurcząt	69	67	68	75	91
12	Opał	37	39	40	39	41
13	Pozostałe nakłady	12	13	13	13	14
14	Nakłady ogólnogospod.	49	46	48	46	56
15	Nakłady mat.-pieniężne brutto	1462	1501	1496	1464	1513
16	Obornik	125	125	125	125	125
17	Pierze	46	44	44	44	44
18	Nakłady mat.-pieniężne netto	1291	1332	1327	1295	1344
19	Nakłady pracy dni	7,7	10,1	8,4	7,5	6,3
20	Oplata pracy zł/dzień	87,4	70,4	82,0	90,4	101,6
21	zł/szt.	668	709	687	674	643
22	Nakłady netto	1959	2041	2014	1969	1987
23	Produkcja żywca kg	18,7	19,2	19,2	19,2	19,2
24	Produkcja jaj szt.	754	754	754	754	754
	Żywiec - 1 kg					
25	Nakład globalny dni	0,119	0,155	0,129	0,115	0,098
26	zł	20,02	20,57	20,46	19,93	20,63
27	Nakład finalny dni	0,185	0,236	0,206	0,184	0,164
28	zł	14,25	14,87	14,15	13,70	13,93
29	razem w zł/kg ^a	30,42	35,50	32,15	29,78	28,26
30	Koszt produkcji zł/kg ^b	30,42	31,48	31,04	30,33	30,59
	Jaja					
31	Nakład globalny dni/100 szt.	0,73	0,95	0,79	0,70	0,60
32	zł/szt.	1,22	1,26	1,25	1,23	1,26
33	Nakład finalny dni/100 szt.	1,13	1,44	1,26	1,12	1,00
34	zł/szt.	0,87	0,92	0,87	0,85	0,85
35	Razem w zł/szt. ^a	1,86	2,18	1,97	1,83	1,72
36	Koszt produkcji zł/szt. ^b	1,86	1,93	1,90	1,86	1,87

^a Przy przyjęciu przeciętnej dla Polski wycenie nakładów pracy w wysokości 87,4 zł za dzień.

^b Przy przyjęciu rzeczywistej opłaty w grupach gospodarstw.

Tabela 16

dochodowość i opłacalność produkcji według obszaru ogólnego w 1970 roku

Lp.	Wyszczególnienie	Polska	Na 1 owcę			
			2-5	5-7	7-10	pow. 10
1	Treściwe	57	62	59	58	57
2	Okopowe	107	111	121	101	109
3	Siano	139	125	133	143	167
4	Zielonki	58	45	60	69	70
5	Pastwisko	26	18	21	31	45
6	Inne pasze	13	9	13	16	16
7	Razem pasze	400	370	407	418	464
8	Słoma	71	57	69	79	91
9	Utrzymanie budynków	78	101	81	70	57
10	Zakup jagniąt	51	52	53	53	51
11	Pozostałe nakłady	17	14	17	18	19
12	Nakłady ogólnogospod.	33	31	32	31	38
13	Nakłady mat.-pieniężne brutto	650	625	659	669	720
14	Obornik	225	225	225	225	225
15	Mleko	12	12	12	12	12
16	Nakłady mat.-pieniężne netto	413	388	422	432	483
17	Nakłady pracy dni	5,2	6,8	5,7	5,0	4,3
18	Opłata pracy zł/dzień	87,4	70,4	82,0	90,4	101,6
19	zł/szt.	452	479	464	455	434
20	Nakłady netto	865	867	886	887	917
21	Produkcja żywca kg	17,6	17,3	17,6	17,6	17,6
22	Produkcja wełny kg	2,8	2,8	2,8	2,8	2,8
Żywiec - 1 kg						
23	Nakład globalny dni	0,098	0,129	0,107	0,095	0,080
24	zł	7,88	7,38	7,95	8,09	9,11
25	Nakład finalny dni	0,133	0,169	0,144	0,128	0,114
26	zł	4,83	4,56	4,91	5,11	5,66
Wetna - 1 kg						
27	razem w zł/kg ^a	16,45	19,33	17,50	16,30	15,62
28	Koszt produkcji zł/kg ^b	16,45	16,46	16,72	16,68	17,24
29	Nakład globalny dni	1,25	1,63	1,35	1,20	1,02
30	zł	99,0	92,9	100,9	103,0	115,3
31	Nakład finalny dni	1,68	2,13	1,82	1,63	1,45
32	zł	61,5	57,7	62,4	64,1	71,6
33	razem w zł/kg ^a	208,3	243,9	221,5	206,6	198,3
34	Koszt produkcji zł/kg ^b	208,3	207,7	211,6	211,5	218,9

Tabela 17

Nakłady, koszty jednostkowe, dochodowość i opłacalność produkcji w grupach gospodarstw według obszaru ogólnego w 1970 roku

Lp.	Wyszczególnienie	Na 100 kg żywca wieprzowego				
		Polska	2-5	5-7	7-10	pow. 10
1	Treściwe	850	847	847	856	853
2	Okopowe	699	740	756	633	729
3	Zielonki	18	14	19	21	22
4	Mleko	140	153	135	120	107
5	Inne pasze	8	5	8	10	9
6	Razem pasze	1715	1759	1765	1640	1720
7	Słoma	65	52	63	73	83
8	Utrzymanie budynków	76	95	80	71	60
9	Opał	117	117	117	117	117
10	Weterynaria	20	20	19	20	23
11	Ubezpieczenie	10	10	10	10	11
12	Pozostałe nakłady	81	75	79	85	88
13	Nakłady ogólnogospod.	68	65	67	65	78
14	Nakłady mat.-pieniężne brutto	2152	2193	2200	2081	2180
15	Obornik	288	288	288	288	288
16	Nakłady mat.-pieniężne netto	1864	1905	1912	1793	1892
17	Nakłady pracy dni	10,7	14,1	11,8	10,5	8,9
18	Oплата pracy zł/dzień	87,4	70,4	82,0	90,4	101,6
19	zł 100/kg	938	995	963	945	902
20	Nakłady netto	2802	2900	2875	2738	2794
21	Nakład globalny dni/kg	0,107	0,141	0,118	0,105	0,089
22	zł/kg	18,67	19,07	19,07	17,89	18,90
23	Nakład finalny dni/kg	0,180	0,233	0,202	0,176	0,159
24	zł/kg	12,29	12,60	12,19	11,47	11,79
25	razem w zł/kg ^a	28,02	32,96	29,84	26,85	25,69
26	Koszt produkcji zł ^b	28,02	29,00	28,75	27,38	27,94
27	Cena skupu	22,87	22,87	22,87	22,87	22,87
28	Dochód globalny zł/kg	10,58	10,27	10,68	11,40	11,08
29	zł/dzień	58,8	44,1	52,9	64,8	69,7
30	Wskaźnik opłacalności	81,6	78,9	79,5	83,5	89,0

^a Przy przyjęciu przeciętnej dla Polski wycenie nakładów pracy w wysokości 87,4 zł za dzień.

^b Przy przyjęciu rzeczywistej opłaty pracy w grupach gospodarstw.

Tabela 18

Zużycie pasz przez inwentarz żywy w 1970 roku
(mleko w litrach, pozostałe pasze w kwintalach)

Lp.	Wyszczególnienie	Polska	2-5	5-7	7-10	pow. 10
Bydło w przeliczeniu na 1 krowę						
1	Treściwe	3,68	3,47	3,55	3,75	3,88
2	Ziemniaki	18,2	17,0	20,7	18,1	18,2
3	Okopowe pastewne	11,2	10,5	9,4	8,9	14,5
4	Wysłodki	6,3	4,2	6,6	8,5	8,1
5	Siano	21,4	24,7	20,0	22,2	27,6
6	Zielonki	41,5	32,4	41,6	48,0	48,7
7	Pastwisko	31,7	19,6	25,9	37,2	53,9
8	Mleko pełne	162,8	162,6	161,7	159,5	159,5
9	Mleko chude	31,2	34,2	28,9	25,4	21,5
Trzoda na 100 kg żywca						
1	Treściwe	2,79	2,64	2,70	2,85	2,95
2	Ziemniaki	8,9	8,4	9,2	8,2	10,0
3	Zielonki	1,3	1,0	1,3	1,5	1,5
4	Mleko pełne	15,1	15,1	15,0	14,8	14,8
5	Mleko chude	147,9	162,3	137,3	120,7	102,0
Drób na 10 sztuk dorosłych						
1	Treściwe	2,99	2,82	2,89	3,06	3,16
2	Ziemniaki	2,9	2,7	2,9	2,6	3,2
3	Siano	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4
4	Zielonki	1,0	0,8	1,1	1,2	1,2
5	Mleko pełne	7,0	7,0	7,0	6,9	6,9
6	Mleko chude	49,6	54,5	46,1	40,5	34,2
Konie na 1 sztukę efektywną						
1	Treściwe	12,0	9,1	11,3	13,0	15,0
2	Ziemniaki	3,4	3,2	3,9	3,4	3,4
3	Okopowe pastewne	2,1	2,0	1,8	1,7	2,7
4	Siano	15,4	12,8	14,4	16,0	19,9
5	Zielonki	6,3	4,9	6,3	7,3	7,4
6	Pastwisko	11,0	6,8	9,0	12,9	18,6

Oplacalność i dochodowość produkcji finalnej

Lp.	Wyszczególnienie	Pro- dukcja roślinna	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies
1	2	3	4	5	6	7
1	Obszar efektywny	0,811	0,179	0,107	0,036	0,039
2	Obszar reprodukcji wewnętrznej	0,284	0,063	0,037	0,013	0,013
3	Obszar całkowity	1,095	0,242	0,144	0,049	0,052
	Ilość produkcji finalnej*					
4	ogółem w gospodarstwie	13,1	4,2	1,5	0,8	0,8
5	z 1 ha pow. efektywnej	16,2	23,5	14,5	22,5	20,9
6	z 1 ha pow. całkowitej	12,0	17,4	10,4	16,3	15,4
	Na gospodarstwo					
7	nakłady pracy	68,8	7,0	3,7	1,2	1,2
8	„ pieniężne	4644	847	455	153	157
9	koszty własne produkcji	9488	1340	715	237	241
10	wartość produkcji	13190	1674	469	262	238
11	dochód globalny	8546	827	14	109	81
12	„ czysty	3702	334	-246	25	-3
	Na 1 ha pow. całkowitej					
13	nakłady pracy	62,8	28,9	25,7	24,5	23,1
14	„ pieniężne	4241	3500	3160	3122	3019
15	koszty własne produkcji	8662	5535	4969	4847	4645
16	wartość produkcji	12046	6917	3257	5347	4577
17	dochód globalny	7805	3417	97	2225	1558
18	„ czysty	3384	1382	-1712	500	-68
	Na 1 dzień pracy					
19	wartość produkcji	191,7	239,1	126,8	218,3	198,3
20	dochód globalny	124,2	118,1	3,8	90,8	67,5
21	wskaźnik opłacalności	139,0	124,9	65,6	110,5	98,8
	Udział produkcji finalnej w:					
22	powierzchni	32,2	7,1	4,2	1,4	1,5
23	nakładach pracy	19,6	2,0	1,1	0,3	0,3
24	„ pieniężnych	31,0	5,6	3,0	1,0	1,1
25	kosztach własnych produkcji	23,9	3,4	1,8	0,6	0,6
26	wartości produkcji	34,0	4,3	1,2	0,7	0,6
27	dochodzie globalnym	36,0	3,5	0,1	0,5	0,3

Ilość produkcji finalnej w kolumnach 4-12 i 16 w kwintalach, w pozostałych w tys. zł.

Tabela 19

w gospodarstwach od 2 do 5 ha pow. ogólnej w 1970 roku

Lp.	Ziemiaki	Buraki cukrowe	Oleiste	Len	Inne rośliny	Produkcja zwierz.	Bydło	Trzoda	Drób	Ogółem
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	0,116	0,059	0,022	0,011	0,242	1,709	0,957	0,434	0,291	2,520
2	0,040	0,020	0,008	0,005	0,085	0,596	0,334	0,152	0,101	0,880
3	0,156	0,079	0,030	0,016	0,327	2,305	1,291	0,586	0,392	3,400
4	19,9	19,3	0,4	0,5	6,5	25,0	10,8	3,3	5,2	38,6
5	172,0	329,0	16,4	38,4	28,9	14,6	11,3	7,6	17,9	15,3
6	127,6	244,3	13,3	31,3	19,9	10,8	8,4	5,6	13,3	11,4
7	13,2	7,6	0,9	0,7	33,3	283,1	159,8	76,5	41,6	351,9
8	836	196	121	78	1801	10351	3188	4135	2746	14995
9	1765	731	184	127	4149	30281	14438	9521	5675	39769
10	1590	1407	293	165	6041	25303	10819	7553	5229	38738
11	754	1211	172	87	4240	14952	7631	3418	2483	23743
12	-175	676	109	38	1892	-4978	-3619	-1968	-446	-1031
13	84,6	96,1	30,0	43,8	101,8	122,8	123,8	130,5	106,1	103,5
14	5359	2481	4033	4875	5508	4491	2469	7056	7005	4410
15	11315	9241	6145	7959	12675	13136	11185	16243	14474	11696
16	10192	17810	9767	10313	18474	10977	8380	12889	13339	11394
17	4833	15329	5734	5438	12966	6486	5911	5833	6334	6984
18	-1123	8569	3622	2354	5799	-2159	-2805	-3354	-1135	-301
19	120,5	187,6	325,6	235,7	181,4	89,4	67,7	98,7	125,7	110,1
20	57,1	160,0	191,1	124,3	127,3	52,8	47,8	44,7	59,7	67,5
21	90,1	192,8	159,2	129,9	145,7	83,6	74,9	79,3	92,1	97,4
22	4,7	2,3	0,9	0,5	9,6	67,8	38,0	17,2	11,5	100,0
23	3,8	2,2	0,3	0,2	9,4	80,4	45,4	21,7	11,8	100,0
24	5,6	1,3	0,8	0,5	12,1	69,0	21,3	27,6	18,3	100,0
25	4,4	1,8	0,5	0,3	10,5	76,1	36,3	23,9	14,3	100,0
26	4,1	3,6	0,8	0,4	15,6	65,3	27,9	19,5	13,5	100,0
27	3,2	5,1	0,7	0,4	17,9	63,0	32,1	14,4	10,5	100,0

Opłacalność i dochodowość produkcji finalnej

Lp.	Wyszczególnienie	Pro- dukcja roślinna	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies
1	2	3	4	5	6	7
1	Obszar efektywny	1,450	0,303	0,156	0,077	0,080
2	„ reprodukcji wewnętrznej	0,609	0,127	0,065	0,032	0,033
3	„ całkowity	2,059	0,430	0,221	0,109	0,113
	Ilość produkcji finalnej^a					
4	ogółem w gospodarstwie	23,7	7,0	2,3	1,7	1,7
5	z 1 ha pow. efektywnej	16,3	23,2	15,1	22,3	21,7
6	z 1 ha pow. całkowitej	11,5	16,3	10,4	15,6	15,0
	Na gospodarstwo					
7	nakłady pracy	108,4	10,1	4,6	2,3	2,1
8	nakłady pieniężne	8389	1362	624	310	300
9	koszty własne produkcji	17278	2190	1001	499	472
10	wartość produkcji	22861	2793	719	570	496
11	dochód globalny	14472	1431	95	260	196
12	„ czysty	5583	603	-282	71	24
	Na 1 ha pow. całkowitej					
13	nakłady pracy	52,6	23,5	20,8	21,1	18,6
14	„ pieniężne	4074	3167	2824	2844	2655
15	koszty własne produkcji	8387	5094	4530	4574	4180
16	wartość produkcji	11102	6495	3253	5229	4389
17	dochód globalny	7028	3328	429	2385	1734
18	„ czysty	2715	1401	-1277	655	209
	Na 1 dzień pracy					
19	wartość produkcji	210,9	276,5	156,3	247,8	235,9
20	dochód globalny	133,5	141,7	20,7	113,0	93,2
21	wskaźnik opłacalności	132,3	127,5	71,8	114,2	104,8
	Udział produkcji finalnej w:					
22	powierzchni	33,8	7,0	3,6	1,8	1,9
23	nakładach pracy	23,4	2,2	1,0	0,5	0,5
24	nakładach pieniężnych	36,1	5,9	2,7	1,3	1,3
25	kosztach własnych produkcji	28,3	3,6	1,6	0,8	0,8
26	wartości produkcji	37,2	4,5	1,2	0,9	0,8
27	dochodzie globalnym	37,8	3,7	0,2	0,7	0,5

^a Ilość produkcji finalnej w kolumnach 4–12 i 16 w kwintalach, w pozostałych w tys. zł.

Tabela 20

w gospodarstwach od 5 do 7 ha pow. ogólnej w 1970 roku

Lp.	Ziem niaki	buraki cukrowe	Oleiste	Len	Inne rośliny	Pro- dukcja zwierz.	Bydło	Trzoda	Drób	Ogółem
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	0,202	0,140	0,057	0,025	0,410	2,847	1,608	0,771	0,409	4,297
2	0,084	0,058	0,024	0,011	0,175	1,194	0,675	0,324	0,172	1,803
3	0,286	0,198	0,081	0,036	0,585	4,041	2,283	1,095	0,581	6,100
4	36,9	45,0	0,9	1,0	10,9	37,0	16,7	5,1	6,3	61,5
5	183,0	322,0	16,2	38,4	26,6	13,0	10,4	6,6	15,4	14,3
6	129,0	227,3	11,1	27,8	18,6	9,2	7,3	4,7	10,8	10,1
7	19,5	15,4	2,0	1,4	51,0	354,0	198,5	104,0	43,8	462,4
8	1441	509	310	154	3379	14834	4764	6265	3157	23223
9	3040	1772	474	269	7561	43862	21041	14793	6749	61140
10	3108	3281	750	353	10109	37786	16951	12374	6304	61525
11	1667	2772	440	199	6730	22952	12187	6109	3147	38302
12	68	1509	276	84	2548	-6076	-4090	-2419	-445	385
13	68,2	77,8	24,7	38,9	87,2	87,6	86,9	95,0	75,4	75,8
14	5038	2571	3827	4278	5776	3671	2087	5721	5433	3807
15	10630	8951	5852	7468	12926	10854	9113	13511	11616	10023
16	10867	16570	9259	9805	17280	9350	7424	11300	10850	10086
17	5829	13999	5432	5527	11504	5679	5337	5579	5417	6279
18	237	7619	3407	2337	4354	-1504	-1689	-2211	-766	63
19	159,4	213,1	375,0	252,1	198,2	106,7	85,4	119,0	143,9	133,1
20	85,5	180,0	220,0	142,1	132,0	64,8	61,4	58,7	71,8	82,8
21	102,2	185,1	158,2	131,2	133,7	86,1	80,6	83,6	93,4	100,6
22	4,7	3,3	1,3	0,6	9,6	66,2	37,4	18,0	9,5	100,0
23	4,2	3,3	0,4	0,3	11,0	76,6	42,9	22,5	9,5	100,0
24	6,2	2,2	1,3	0,7	14,5	63,9	20,5	27,0	13,6	100,0
25	5,0	2,9	0,8	0,4	12,4	71,7	34,4	24,2	11,0	100,0
26	5,1	5,3	1,2	0,6	16,4	61,4	27,6	20,1	10,2	100,0
27	4,4	7,2	1,1	0,5	17,6	59,9	31,8	15,9	8,2	100,0

Opłacalność i dochodowość produkcji

Lp.	Wyszczególnienie	Pro- dukcja roślinna	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies
1	2	3	4	5	6	7
1	Obszar efektywny	2,099	0,418	0,218	0,133	0,101
2	„ reprodukcji wewnętrznej	0,885	0,177	0,091	0,056	0,043
3	„ całkowity	2,984	0,595	0,309	0,189	0,144
	Ilość produkcji finalnej^a					
4	Ogółem w gospodarstwie	30,2	9,9	3,6	3,0	2,2
5	z 1 ha pow. efektywnej	14,4	23,8	16,5	22,5	21,4
6	z 1 ha pow. całkowitej	10,1	16,7	11,7	15,9	15,3
	Na gospodarstwo					
7	nakłady pracy	127,1	12,6	5,7	3,5	2,4
8	„ pieniężne	11585	1773	818	513	365
9	koszty własne produkcji	23075	2912	1333	829	582
10	wartość produkcji	30282	3963	1106	1021	623
11	dochód globalny	18697	2190	288	508	258
12	„ czysty	7207	1051	-227	192	41
	Na 1 ha pow. całkowitej					
13	nakłady pracy	42,6	21,2	18,4	18,5	16,1
14	nakłady pieniężne	3882	2980	2647	2714	2535
15	koszt własny produkcji	7733	4896	4310	4386	4045
16	wartość produkcji	10148	6661	3579	5402	4326
17	dochód globalny	6266	3681	932	2688	1791
18	„ czysty	2415	1765	-731	1016	281
	Na 1 dzień pracy					
19	wartość produkcji	238,3	314,5	194,0	291,7	259,6
20	dochód globalny	147,1	173,8	50,5	145,1	107,5
21	wskaźnik opłacalności	131,2	136,1	83,0	123,2	107,0
	Udział produkcji finalnej w:					
22	powierzchni	35,5	7,1	3,7	2,2	1,7
23	nakładach pracy	24,8	2,5	1,1	0,7	0,5
24	„ pieniężnych	39,7	6,1	2,8	1,8	1,2
25	kosztach własnych produkcji	30,6	3,9	1,8	1,1	0,8
26	wartości produkcji	38,7	5,1	1,4	1,3	0,8
27	dochodzie globalnym	38,1	4,5	0,6	1,0	0,5

^a Ilość produkcji finalnej w kolumnach 4-12 i 16 w kwintalach, w pozostałych w tys. zł.

Tabela 21

w gospodarstwach od 7 do 10 ha pow. ogólnej w 1970 roku

Lp.	Ziem- niaki	Buraki cukrowe	Oleiste	Len	Inne rośliny	Pro- dukcja zwierz.	Bydło	Trzoda	Drób	Ogółem
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	0,346	0,222	0,104	0,045	0,512	3,811	2,194	1,009	0,508	5,910
2	0,147	0,094	0,044	0,019	0,214	1,605	0,924	0,425	0,214	2,490
3	0,493	0,316	0,148	0,064	0,726	5,416	3,118	1,434	0,722	8,400
4	66,4	71,1	1,7	1,7	10,1	46,8	21,4	6,7	7,4	78,2
5	192,0	320,0	16,4	38,4	19,7	12,3	9,8	6,6	14,6	13,2
6	134,7	225,0	11,5	26,6	13,9	8,6	6,9	4,7	10,2	9,3
7	29,9	22,1	3,3	2,1	45,5	385,3	212,1	117,7	46,0	512,4
8	2425	822	559	266	4044	17580	5519	7650	3605	29165
9	5128	2820	857	456	8157	52411	24693	18290	7763	75486
10	5573	5193	1382	628	10130	46780	21443	15469	7435	78221
11	3148	4371	823	362	6086	29200	15924	7819	3830	49056
12	445	2373	525	172	1973	-5631	-3250	-2821	-328	2735
13	60,6	69,9	22,3	32,8	62,7	71,1	68,0	82,1	63,7	61,0
14	4919	2601	3777	4156	5570	3246	1770	5335	4993	3472
15	10397	8920	5793	7121	11238	9673	7917	12757	10751	8986
16	11304	16433	9338	9813	13953	8637	6877	10787	10298	9312
17	6385	13832	5561	5657	8383	5391	5107	5452	5305	5840
18	907	7513	3545	2692	2715	-1036	-1040	-1970	-453	326
19	186,4	235,0	418,8	299,0	222,6	121,4	101,1	131,4	161,6	152,7
20	105,3	197,8	249,4	172,4	138,8	75,8	75,1	66,4	83,3	93,7
21	108,7	184,1	161,3	137,7	124,2	89,3	86,8	84,6	95,8	103,6
22	5,9	3,8	1,7	0,8	8,6	64,5	37,1	17,1	8,6	100,0
23	5,8	4,3	0,6	0,4	8,9	75,2	41,4	23,0	9,0	100,0
24	8,3	2,8	1,9	0,9	13,9	60,3	18,9	26,2	12,4	100,0
25	6,8	3,7	1,1	0,6	10,8	69,4	32,7	24,2	10,3	100,0
26	7,1	6,6	1,8	0,8	13,0	59,8	27,4	19,8	9,5	100,0
27	6,4	8,9	1,7	0,7	12,4	59,5	32,5	15,9	7,8	100,0

Opłacalność i dochodowość produkcji finalnej

Lp.	Wyszczególnienie	Pro- dukcja roślinna	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies
1	2	3	4	5	6	7
1	Obszar efektywny	3,576	0,721	0,401	0,315	0,221
2	„ reprodukcji wewnętrznej	1,466	0,295	0,165	0,128	0,090
3	„ całkowity	5,042	1,016	0,566	0,443	0,311
	Ilość produkcji finalnej^a					
4	ogółem w gospodarstwie	48,8	16,7	6,7	7,5	4,6
5	z 1 ha pow. efektywnej	13,6	23,1	16,7	23,9	20,7
6	z 1 ha pow. całkowitej	9,7	16,4	11,8	16,9	14,8
	Na gospodarstwo					
7	nakłady pracy	162,0	18,7	9,1	7,1	4,5
8	„ pieniężne	17465	2902	1394	1100	736
9	koszty własne produkcji	33924	4802	2319	1821	1193
10	wartość produkcji	48822	6647	2072	2602	1405
11	dochód globalny	31357	3745	678	1502	669
12	„ czysty	14898	1845	-247	781	212
	Na 1 ha pow. całkowitej					
13	nakłady pracy	32,1	18,4	16,1	16,0	14,5
14	„ pieniężne	3464	2856	2463	2483	2367
15	koszty własne produkcji	6725	4725	4099	4109	3840
16	wartość produkcji	9683	6542	3661	5874	4518
17	dochód globalny	6219	3686	1198	3391	2151
18	„ czysty	2958	1817	-438	1765	678
	Na 1 dzień pracy					
19	wartość produkcji	301,4	355,5	227,7	366,5	312,2
20	dochód globalny	193,6	200,3	74,5	211,5	148,7
21	Wskaźnik opłacalności	143,9	138,4	89,3	142,9	117,8
	Udział produkcji finalnej w:					
22	powierzchni	35,8	7,2	4,0	3,2	2,2
23	nakładach pracy	25,2	2,9	1,4	1,1	0,7
24	„ pieniężnych	40,9	6,8	3,3	2,6	1,7
25	kosztach własnych produkcji	31,4	4,4	2,1	1,7	1,1
26	wartości produkcji	41,9	5,7	1,8	2,2	1,2
27	dochodzie globalnym	42,5	5,1	0,9	2,0	0,9

^a Ilość produkcji finalnej w kolumnach 4-12 i 16 w kwintalach, w pozostałych w tys. zł.

Tabela 22

w gospodarstwach powyżej 10 ha pow. ogólnej w 1970 roku

Lp.	Ziem- niaki	Buraki cukrowe	Oleiste	Len	Inne rośliny	Pro- dukcja zwierz.	Bydło	Trzoda	Drób	Ogółem
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	0,478	0,312	0,235	0,099	0,794	6,424	3,865	1,670	0,623	10,000
2	0,196	0,128	0,096	0,041	0,327	2,634	1,584	0,685	0,255	4,100
3	0,674	0,440	0,331	0,140	1,121	9,058	5,449	2,355	0,878	14,100
4	94,2	96,3	4,1	3,8	15,3	65,8	31,2	9,8	8,0	116,4
5	197,0	309,0	17,3	38,4	19,3	10,2	8,1	5,9	12,8	11,6
6	139,8	218,9	12,4	27,1	13,6	7,3	5,7	4,2	9,1	8,3
7	35,8	26,0	6,4	4,0	50,4	479,6	262,3	155,5	45,0	641,6
8	3262	1201	1215	561	5094	25272	8199	11550	4021	42737
9	6899	3843	1865	967	10214	73999	34849	27349	8593	107923
10	8412	6967	3278	1372	15284	65783	31223	22695	7992	116438
11	5150	5766	2063	811	10190	40511	23024	11145	3971	73701
12	1513	3124	1413	405	5070	-8216	-3626	-4644	-601	8515
13	53,1	59,1	19,3	28,6	45,0	52,9	48,1	66,0	51,3	45,5
14	4840	2730	3671	4007	4544	2790	1505	4904	4580	3031
15	10235	8735	5632	6913	9116	8165	6392	11610	9297	7654
16	12481	15834	9903	9800	13634	7262	5730	9637	9103	8258
17	7641	13104	6232	5793	9090	4472	4225	4733	4523	5227
18	2246	7099	4271	2887	4518	-903	-662	-1973	-689	602
19	235,0	268,0	512,2	343,0	303,3	137,2	119,0	145,9	177,6	181,5
20	143,9	221,8	322,3	202,8	202,2	84,5	87,8	71,7	88,2	114,9
21	121,9	181,3	175,8	141,9	149,6	88,9	89,6	83,0	93,0	107,9
22	4,8	3,1	2,3	1,0	8,0	64,2	38,6	16,7	6,2	100,0
23	5,6	4,1	1,0	0,6	7,8	74,8	40,9	24,2	7,0	100,0
24	7,6	2,8	2,8	1,3	12,0	59,1	19,2	27,0	9,4	100,0
25	6,4	3,6	1,7	0,9	9,5	68,6	32,3	25,3	8,0	100,0
26	7,2	6,0	2,8	1,2	13,1	56,5	26,8	19,5	6,9	100,0
27	7,0	7,8	2,8	1,1	13,8	55,0	31,2	15,1	5,4	100,0

E. JELEŃSKI, Z. J. NAŁĘCZ, A. TOMASIK

KOSZTY PODSTAWOWYCH PRODUKTÓW ROLNYCH W PAŃSTWOWYCH GOSPODARSTWACH ROLNYCH W 1970/71 R.

Opracowanie niniejsze przedstawia wyniki kontynuowanego corocznie obliczania jednostkowych kosztów produkcji podstawowych produktów rolnych wytwarzanych w reprezentacji państwowych gospodarstw pozostających w stałych badaniach Instytutu Ekonomiki Rolnej. Wyniki tych badań publikowane są w Zagadnieniach Ekonomiki Rolnej regularnie od 1961/62 roku.

Rozmieszczenie badanych gospodarstw przedstawia tabela 1. Badane gospodarstwa są rozmieszczone w miarę możliwości równomiernie w stosunku do liczby przedsiębiorstw znajdujących się w poszczególnych rejonach (grupach województw).

Tabela 1

Rozmieszczenie badanych gospodarstw

WZ PGR	Liczba zbadanych gospodarstw			Udział zbadanych gospodarstw w stosunku do ogółu (%)	
	ogółem	tereny północno-zachodnie	tereny środkowo-południowe	przedsiębiorstwa PGR	gospodarstwa PGR
Warszawa, Łódź, Kielce	6	—	6	3,0	2,7
Poznań, Bydgoszcz	10	—	10	4,7	1,1
Gdańsk	5	5	—	2,5	1,9
Wrocław, Opole	10	—	10	2,6	1,6
Lublin, Rzeszów	4	—	4	3,6	2,5
Szczecin, Koszalin, Zielona Góra	15	15	—	2,0	1,3
Olsztyn, Białystok	10	10	—	2,3	1,8
Razem	60	30	30	2,6	1,5

Reprezentatywność badanej populacji w odniesieniu do ogółu WZ PGR przedstawiona jest na tabeli 2 na przykładzie 18 wybranych wskaźników. Z tabeli tej wynika, że zaledwie w trzech wypadkach odchylenie wielkości wskaźników dotyczących badanych gospodarstw w stosunku do odpowiednich wskaźników ogółu PGR przekracza 10% (liczba koni na 100 ha uż. r., produkcja towarowa zbóż na

1 ha uż. r., oraz zakup pasz na 1 ha uż. r.). Średnie odchylenie wszystkich wskaźników łącznie wyniosło w 1970/71 r. 7,8%. W większości wypadków gospodarstwa badane charakteryzują się wyższymi wskaźnikami niż ogół PGR. Ogólnie można stwierdzić, że reprezentatywność badanych gospodarstw jest zadowalająca. Podstawowe wskaźniki charakteryzujące organizację gospodarstw, jak na przykład struktura zasiewów, obsada inwentarzem żywym, liczba pracowników na 100 ha użytków rolnych, plony podstawowych roślin, wydajność krów oraz wielkość produkcji i nakładów na 1 ha użytków rolnych, wykazują dużą zbieżność.

Przed przystąpieniem do szczegółowej charakterystyki badanych grup gospodarstw i omówieniem zachodzących współzależności między wybranymi wskaźnikami, przedstawiamy jednostkowe koszty oraz wydajności i nakłady wyrażone w jednostkach naturalnych dla 12-letniego okresu badanej reprezentacji (tabela 3).

Zestawienie to uwidacznia stały stopniowy wzrost kosztów ponoszonych na 1 ha poszczególnych roślin oraz na utrzymanie 1 sztuki zwierząt. Natomiast koszty przypadające na jednostkę produktów roślinnych utrzymywały się, ogólnie biorąc, na wyrównanym poziomie. Wzrosły nieco koszty 1 q zbóż, a obniżyły się koszty produkcji grochu i roślin okopowych. Zjawisko to jest skutkiem znacznego wzrostu plonów w badanym okresie, który to wzrost niwelował wpływ podwyżki płac robotników oraz cen środków produkcji.

Zestawione na tabeli 4 średnie obliczone dla skrajnych trzechleci obrazują zaistniałe zmiany w zakresie jednostkowych kosztów produkcji. Średni wskaźnik wzrostu kosztów przypadających na 1 ha zbóż wynosi 141%, na 1 ha rzepaku 144%, na 1 ha okopowych 151% i na 1 ha siana łąkowego 133%. Podobnie wskaźniki charakteryzujące zmianę kosztów jednostki produktu obliczone dla skrajnych trzechleci wynoszą: dla zbóż 116%, dla rzepaku 124%, dla okopowych 100% i dla siana 106%.

Wskaźniki wzrostu plonów dla porównywanych skrajnych trzechleci kształtują się następująco: dla zbóż 130%, rzepaku 118%, dla okopowych aż 142% i dla siana 125%.

Jak wynika z podanych liczb, produkcja roślinna poprzez silną dynamikę plonów broni się dość skutecznie przeciw ujemnemu wpływowi wzrostu cen środków produkcji na rentowność gospodarstwa. Gorzej natomiast przedstawia się porównanie średnich kosztów i wydajności produkcji zwierzęcej obliczonych dla skrajnych trzechleci badanego okresu, przy czym szczególnie niekorzystnie wypada chów bydła mlecznego. Koszt 1 litra mleka wzrósł w ostatnim trzechleciu w stosunku do pierwszego trzechlecia prawie o 50%, ponieważ wydajność krów, praktycznie biorąc pozostała na niezmiennym poziomie (101%).

Podane liczby wskazują na bardzo pilną konieczność przedsięwzięcia zdecydowanych kroków dla podniesienia mleczności krów w PGR. Pomimo wyraźnej poprawy w zakresie racjonalności żywienia krów i ich pielęgnacji, mleczność nie wykazuje wzrostu, można więc wnioskować, że konieczne jest znaczne zaostreżenie selekcji krów i ostrzejsze niż dotychczas ich brakowanie, przy odpowiednim zapewnieniu rozwoju hodowli zarodowej dla wymiany pogłowia.

Poprawa w zakresie dziennych przyrostów młodego bydła opasowego i tuczników jest widoczna, jakkolwiek jeszcze niedostateczna, aby przeciwstawić się skutecznie wzrostowi cen pasz i innych środków produkcji. Najwyższy wskaźnik wzrostu wydajności wykazały maciory (128%).

Jednostkowe koszty i ich struktura przedstawione w aneksie niniejszego opracowania ograniczone zostały do układu 2 grup terenowych, których charakterystykę liczbową zawiera tabela 5.

Tabela 2

Reprezentatywność badanych gospodarstw

Wyszczególnienie	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71
Obszar gospodarstwa ha uż. r.												
Gospodarstwa badane	467	476	460	502	512	520	526	535	549	571	570	612
Ogół WZ PGR	445	417	.	.	.	419	434	454	500	511	546	562
Wskaźnik poziomu ¹	105	114	.	.	.	124	121	118	110	112	104	109
Żałoga osób na 100 ha uż. r.												
Gospodarstwa badane	14,8	14,9	13,5	12,4	12,4	12,3	12,8	12,5	13,5	13,5	13,3	13,3
Ogół WZ PGR	12,3	12,4	12,5	12,3	12,2	12,4	12,9	12,8	12,9	13,0	13,8	12,9
Wskaźnik poziomu	120	120	108	101	102	99	99	98	105	104	104	103
Liczba ciągników szt. na 100 ha uż. r.												
Gospodarstwa badane	1,1	1,3	1,3	1,5	1,7	1,8	1,9	2,1	2,3	2,3	2,4	2,4
Ogół WZ PGR	1,1	1,1	1,2	1,5	1,6	1,8	2,0	2,1	2,1	2,2	2,3	2,2
Wskaźnik poziomu	100	118	108	100	106	100	95	100	110	105	104	109
Liczba koni roboczych szt. na 100 ha uż. r.												
Gospodarstwa badane	5,3	5,1	4,6	4,3	4,0	3,6	3,4	3,2	2,8	2,6	2,3	2,1
Ogół WZ PGR	5,7	5,3	4,8	4,2	3,7	3,3	3,1	2,8	2,6	2,7	2,0	1,6
Wskaźnik poziomu	93	96	96	102	108	109	110	114	108	96	115	131
Udział trwałych użytków zielonych w użytkach rolnych %												
Gospodarstwa badane	18,5	18,0	22,0	24,0	19,5	20,0	21,1	21,2	21,5	21,8	22,8	22,5
Ogół WZ PGR	20,5	20,7	21,6	22,3	22,7	22,9	23,0	23,2	23,1	22,0	23,9	23,7
Wskaźnik poziomu	90	87	102	108	86	87	92	91	93	99	95	95
Udział zbóż w powierzchni zasiewów %												
Gospodarstwa badane	46,1	44,8	44,0	43,2	45,8	46,2	43,8	45,3	46,9	49,5	51,2	47,9
Ogół WZ PGR	50,0	48,3	45,7	44,2	45,4	45,2	44,2	45,4	47,1	48,4	50,8	49,9
Wskaźnik poziomu	92	93	96	98	101	102	99	100	100	102	101	96
Udział motylkowych w powierzchni zasiewów %												
Gospodarstwa badane	23,8	20,7	20,5	23,7	22,6	22,8	24,0	25,1	22,7	21,6	21,5	22,2
Ogół WZ PGR	22,1	19,9	21,4	22,7	24,6	24,6	25,9	26,0	24,1	22,4	22,8	22,2
Wskaźnik poziomu	108	104	96	104	92	93	93	97	94	96	94	100

Plon 4 zbóż q/ha

Gospodarstwa badane	18,0	19,0	20,0	18,6	19,1	18,3	22,0	20,3	22,8	24,3	25,2	22,4
Ogół WZ PGR	14,5	15,4	16,3	16,5	16,6	16,5	19,4	18,4	21,2	22,2	22,5	20,3
Wskaźnik poziomu	124	123	123	113	115	111	113	110	108	109	112	110

Plon buraków cukrowych q/ha

Gospodarstwa badane	143	248	230	186	259	268	226	273	345	346	248	288
Ogół WZ PGR	123	236	224	185	245	267	213	285	345	342	232	286
Wskaźnik poziomu	116	105	103	101	106	100	106	96	100	101	107	101

Udział okopowych w powierzchni zasiewów %

Gospodarstwa badane	18,4	18,3	16,7	17,1	15,6	15,7	15,2	14,9	14,5	14,3	13,4	13,9
Ogół WZ PGR	15,4	15,7	14,9	14,8	14,3	14,4	13,9	13,4	13,1	13,0	12,4	13,0
Wskaźnik poziomu	119	117	112	116	109	109	109	111	111	110	108	107

Plon ziemniaków q/ha

Gospodarstwa badane	134	124	133	126	158	160	159	159	178	177	163	180
Ogół WZ PGR	115	113	125	120	148	154	156	166	173	173	145	166
Wskaźnik poziomu	117	110	106	105	107	104	102	96	103	102	112	108

Produkcja towarowa zbóż q/ha

Gospodarstwa badane	3,3	3,3	3,4	3,4	4,8	4,8	5,8	5,6	6,8	7,6	8,2	6,8
Ogół WZ PGR	3,3	3,3	3,4	3,4	3,8	3,9	4,7	4,8	5,9	7,0	7,0	6,0
Wskaźnik poziomu	134	126	107	110	109	110	106	106	102	101	97	95

Inwentarz żywy szt. duże na 100 ha uż. r.

Gospodarstwa badane	48,0	51,1	48,0	50,0	50,7	51,7	51,2	52,2	52,3	53,4	53,0	55,0
Ogół WZ PGR	35,9	40,7	44,9	45,4	46,3	47,1	48,5	49,3	51,2	52,9	54,5	57,6
Wskaźnik poziomu	134	126	107	110	109	110	106	106	102	101	97	95

Mleczność roczna 1 krowy w litrach

Gospodarstwa badane	2738	2795	2829	2527	2525	2594	2833	2747	2846	2896	2815	2872
Ogół WZ PGR	2472	2532	2520	2273	2322	2461	2660	2699	2750	2801	2738	2800
Wskaźnik poziomu	110	110	112	111	109	105	106	102	103	103	103	103

Produkcja końcowa brutto ogółem zł na 1 ha uż. r.

Gospodarstwa badane	6552	7409	7315	6637	7896	8371	9766	9877	10757	12585	12480	13863
Ogół WZ PGR	4885	5729	6332	6000	6960	7800	9024	9388	10820	11865	12140	12984
Wskaźnik poziomu	134	129	116	111	113	107	108	105	99	106	103	107

Tabela 2 c.d.

Wyszczególnienie	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71
Nakłady pieniężne ogółem zł na 1 ha uż. r.												
Gospodarstwa badane	6143	6802	6714	6787	7756	8062	9109	9530	10195	11932	12312	13353
Ogół WZ PGR	5060	5830	6440	6696	7345	8041	9015	9552	10611	11763	12400	13217
Wskaźnik poziomu	121	117	104	101	106	100	101	100	96	101	99	101
Pasze kupne zł na 1 ha uż. r.												
Gospodarstwa badane	571	603	597	641	804	1019	1114	1203	1238	1461	1569	1843
Ogół WZ PGR	455	548	630	703	773	916	1041	1084	1117	1297	1456	1578
Wskaźnik poziomu	125	110	93	91	104	111	107	111	111	113	108	117
Wynik finansowy zł na 1 ha uż. r.												
Gospodarstwa badane	409	607	601	-150	140	309	657	347	562	653	168	510
Ogół WZ PGR	-175	-101	-108	-696	-385	-240	9	-164	209	102	-262	-236

Porównanie kosztów jednostkowych i wydajności oraz wybranych nakładów wyrażonych w jednostkach naturalnych

Wyszczególnienie	Jedn. miary	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71
Produkcja roślinna (pełny cykl na 1 ha)													
Żyto													
Koszt brutto 1 ha	zł	5388	5623	5995	5692	6049	6428	6995	6789	6847	7325	7694	7362
Koszt 1 q	zł	232	254	281	303	306	293	270	309	288	317	320	347
Plon	q/ha	19,1	18,5	18,1	16,0	16,8	18,5	21,9	18,8	20,3	20,0	20,9	18,5
Robotnicy	dni	15,0	15,1	15,8	11,9	10,5	12,0	12,3	9,9	8,6	6,8	6,7	5,6
Konie	dni	5,8	4,9	4,7	4,1	3,2	3,4	3,1	2,5	1,8	1,5	1,4	1,0
Traktory	dni	1,3	1,3	1,3	1,2	1,3	1,4	1,6	1,5	1,6	1,7	1,8	1,7
NPK	kg	80	88	80	91	124	111	108	132	167	200	220	263
Pszenica ozima													
Koszt brutto 1 ha	zł	5561	6310	6646	6767	6746	6934	7436	7455	7569	8365	8519	8002
Koszt 1 q	zł	220	311	264	297	290	287	289	297	279	279	306	332
Plon	q/ha	21,0	17,7	21,4	19,6	19,9	20,6	22,3	21,7	23,4	26,2	24,6	21,2
Robotnicy	dni	13,8	16,0	15,0	13,5	10,5	10,9	11,3	8,9	7,5	6,5	5,8	4,9
Konie	dni	5,8	6,0	5,2	4,6	3,3	3,0	2,9	2,4	1,7	1,4	1,1	0,8
Traktory	dni	1,3	1,4	1,2	1,3	1,3	1,4	1,5	1,6	1,7	1,7	1,7	1,6
NPK	kg	103	115	135	132	139	125	142	158	188	219	252	262
Jęczmień jary													
Koszt brutto 1 ha	zł	4853	5400	5761	6125	6629	6108	6881	6659	7083	7918	8446	7808
Koszt 1 q	zł	245	223	272	261	265	293	276	319	278	272	262	261
Plon	q/ha	17,5	21,1	18,9	20,7	22,1	18,6	22,3	18,8	22,8	26,2	29,1	26,7
Robotnicy	dni	12,3	14,9	12,2	12,0	11,6	10,5	11,7	9,7	9,8	7,9	7,7	5,9
Konie	dni	5,4	5,3	4,6	3,9	3,5	2,9	2,9	2,4	2,0	1,7	1,4	1,0
Traktory	dni	1,1	1,1	1,1	1,2	1,3	1,4	1,5	1,5	1,6	1,6	1,8	1,6
NPK	kg	86	80	97	88	101	90	96	132	130	179	168	185
Owies													
Koszt brutto 1 ha	zł	4637	5486	5895	6169	6146	5718	6942	6640	7263	7612	8243	7634
Koszt 1 q	zł	260	242	255	270	284	325	274	304	281	313	286	290
Plon	q/ha	15,7	19,8	20,3	20,1	19,1	15,8	22,5	19,5	23,0	22,0	26,0	23,5
Robotnicy	dni	11,0	15,4	12,5	12,9	10,7	9,6	11,7	9,6	10,2	8,7	8,2	6,6
Konie	dni	4,7	5,1	4,1	4,1	3,1	2,7	2,7	2,3	1,8	1,6	1,3	0,9
Traktory	dni	1,0	1,1	1,2	1,3	1,3	1,3	1,5	1,5	1,7	1,7	1,9	1,8
NPK	kg	66	80	82	99	96	105	112	128	154	178	204	198

Tabela 3 (c.d.)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71
Rzepak ozimy													
Koszt brutto 1 ha	zł	5842	6662	7250	7472	6762	6834	8609	8181	9063	9409	8801	10147
Koszt 1 q	zł	358	435	422	488	588	574	444	484	414	430	607	470
Płon	q/ha	16,3	15,3	17,2	15,3	11,5	11,9	19,4	16,9	21,9	21,9	14,5	21,6
Robotnicy	dni	18,0	19,7	14,5	16,4	12,6	11,7	15,5	11,7	10,4	8,3	6,5	7,6
Konie	dni	7,4	7,3	5,4	5,6	4,3	3,9	3,5	2,3	2,2	1,4	1,0	1,2
Traktory	dni	1,6	1,7	1,3	1,5	1,4	1,6	1,9	1,8	2,1	1,9	2,0	2,0
NPK	kg	155	174	165	189	230	238	230	275	294	309	404	398
Groch													
Koszt brutto 1 ha	zł	6199	8209	6916	8947	8465	7681	8197	8693	10766	9418	9528	10173
Koszt 1 q	zł	717	537	579	478	609	652	515	514	419	650	442	433
Płon	q/ha	7,5	13,3	10,3	16,1	12,2	10,3	15,9	14,8	22,3	12,2	17,8	19,3
Robotnicy	dni	15,8	22,4	15,9	25,0	18,2	15,4	23,7	16,0	20,3	14,7	15,5	13,5
Konie	dni	7,1	8,3	5,2	7,1	5,1	4,2	4,7	3,0	3,6	2,3	2,2	1,6
Traktory	dni	0,9	1,0	1,1	1,2	1,3	1,2	1,5	1,4	1,7	1,6	2,5	2,2
NPK	kg	90	95	97	83	106	127	123	118	151	213	127	199
Buraki cukrowe													
Koszt brutto 1 ha	zł	9663	10320	12453	12451	14505	14823	14631	16330	18569	20256	18247	19367
Koszt 1 q	zł	64	38	50	63	50	47	55	50	44	47	62	55
Płon	q/ha	143	248	230	186	260	268	226	273	345	346	248	288
Robotnicy	dni	54,5	55,9	53,4	59,8	50,6	46,0	49,5	50,8	48,7	46,2	43,8	49,5
Konie	dni	8,6	7,6	5,3	5,2	4,0	3,8	3,4	2,9	2,4	1,6	1,7	1,5
Traktory	dni	1,6	1,6	1,2	1,3	1,6	1,8	1,8	2,0	2,4	2,5	2,5	2,1
NPK	kg	216	194	245	244	268	278	295	300	338	424	454	395
Buraki pastewne													
Koszt brutto 1 ha	zł	9995	10569	9331	9709	11143	10948	12006	13356	14416	15111	13791	15069
Koszt 1 q	zł	37	28	29	34	27	28	27	23	23	28	33	28
Płon	q/ha	264	368	310	277	402	373	415	488	581	521	401	504
Robotnicy	dni	55,5	55,3	47,1	56,7	49,8	44,9	48,8	51,0	52,3	51,7	47,4	47,4
Konie	dni	12,0	11,5	10,9	8,6	10,6	9,8	7,5	7,5	5,7	6,5	3,7	3,9
Traktory	dni	1,7	1,9	1,5	1,7	1,9	2,2	2,6	2,8	3,6	3,3	3,3	3,7
NPK	kg	163	165	193	176	161	229	261	242	239	274	320	367

Ziemniaki													
Koszt brutto 1 ha	zł	10791	11477	10278	10165	11739	11591	11880	12333	13080	13612	13970	14063
Koszt 1 q	zł	81	93	77	81	74	73	75	78	73	77	86	78
Plon	q/ha	134	124	133	126	158	160	159	159	178	177	163	180
Robotnicy	dni	44,4	44,6	41,5	37,6	37,3	36,2	34,3	32,8	33,5	31,0	29,4	28,1
Konie	dni	15,8	13,1	11,3	9,8	9,2	8,2	6,6	5,5	5,0	4,0	2,8	2,5
Traktory	dni	2,2	2,7	2,2	2,4	3,0	3,3	3,3	3,6	4,2	4,3	4,6	4,5
NPK	kg	100	86	105	129	131	129	143	168	210	219	255	263
Siano łąkowe													
Koszt brutto 1 ha	zł	.	2081	2304	2440	2637	2513	2839	3047	3472	2700	3072	3328
Koszt 1 q	zł	.	56	58	76	80	72	86	76	74	63	70	69
Plon	q/ha	.	37	40	32	33	35	33	40	47	43	44	48
Robotnicy	dni	.	9,4	7,0	8,8	9,7	7,4	9,6	8,4	7,9	5,3	6,0	6,9
Konie	dni	.	4,5	3,9	4,1	4,4	3,2	3,3	2,9	1,9	1,2	1,2	1,2
Traktory	dni	.	0,6	0,5	0,8	1,1	1,0	1,4	1,5	1,8	1,3	1,6	1,8
NPK	kg	.	43	60	68	59	83	82	114	156	157	186	187
Produkcja zwierzęca (na 1 sztukę rocznie)													
Bydło mleczne													
Koszt brutto utrzymania 1 sztuki	zł	8544	8408	9856	9403	9346	9652	10266	10211	10907	12602	12846	13421
Koszt 1 litra mleka	zł	2,28	2,30	2,90	3,01	2,96	2,93	2,90	2,85	3,05	3,57	3,75	3,88
Mleczność	litr	2809	2817	2829	2527	2525	2594	2833	2747	2848	2896	2815	2872
Robotnicy	dni	31,9	30,6	29,4	28,0	26,3	25,7	26,4	26,4	25,9	26,0	26,4	24,9
Pasze treściwe	q	6,3	5,9	4,9	4,7	5,1	4,4	4,8	4,6	4,5	4,4	4,7	4,2
Jalowizna													
Koszt brutto utrzymania 1 sztuki	zł	4998	4885	5182	4906	5240	5289	5813	5725	6497	7291	7331	7573
Wartość przyrostu	zł	2447	2466	2439	2182	2147	2354	2738	2549	3122	2849	2791	2904
Robotnicy	dni	12,9	12,4	11,7	11,3	10,8	10,2	10,5	10,2	9,8	9,4	9,5	8,9
Pasze treściwe	q	3,6	3,3	2,8	2,5	3,1	3,1	3,4	3,5	3,8	4,0	3,8	3,5
Młode bydło opasowe													
Koszt brutto utrzymania 1 sztuki	zł	.	.	4974	5309	5278	5274	5801	6391	6492	6835	8298	9009
Koszt 1 kg przyrostu	zł	.	.	19,2	21,9	24,2	27,1	22,5	20,0	22,5	25,5	28,3	31,4
Przyrost dzienny	kg	.	.	0,568	0,540	0,486	0,432	0,585	0,687	0,648	0,612	0,693	0,687
Robotnicy	dni	.	.	11,1	11,8	10,7	10,7	10,6	11,0	10,6	8,7	9,4	8,3
Pasze treściwe	q	.	.	3,2	4,4	3,8	4,0	4,5	4,3	4,6	4,4	5,5	6,4

Tabela 3 (c.d.)

Wyszczególnienie	Jedn. miary	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71
Maciory													
Koszt brutto utrzymania													
1 sztuki	zł	7222	6346	6765	6249	6599	6494	7823	7780	9222	9090	9655	10887
Koszt 1 prosięcia	zł	578	507	560	598	523	516	556	567	627	593	659	670
Liczba odchowanych													
prosiąt	szt.	11,6	11,4	11,5	9,9	11,8	12,0	13,5	13,4	14,7	14,7	14,1	15,2
Robotnicy	dni	18,5	16,5	16,9	16,3	13,7	12,5	14,0	14,2	14,6	14,0	13,9	12,3
Pasze treściwe	q	9,1	8,8	7,6	8,1	9,1	8,6	9,8	9,1	11,0	10,0	11,3	10,7
Tuczniaki													
Koszt brutto utrzymania													
1 sztuki	zł	2808	2454	2875	3045	2927	2844	3123	3348	3397	3632	3507	2928
Koszt 1 kg przyrostu	zł	20,7	19,0	22,0	23,3	21,7	21,0	22,4	23,1	23,3	24,9	24,9	28,1
Przyrost dzienny													
1 sztuki	kg	0,325	0,305	0,314	0,317	0,325	0,325	0,340	0,357	0,360	0,363	0,347	0,349
Robotnicy ¹	dni	4,3	3,5	3,9	3,7	2,9	2,4	2,3	2,7	2,4	2,4	2,7	2,5
Pasze treściwe ¹	q	4,4	4,0	3,7	4,0	3,9	4,1	3,7	3,8	4,1	4,1	3,8	3,8

¹ Na 100 kg przyrostu

Tabela 4

Średnie skrajnych trzechleci badanego 12 lecia

Wyszczególnienie		Średnia 1959/60–1961/62	Średnia 1968/69–1970/71	Wskaźnik śred. (59)60–61(62) = 100
Żyto ozime				
Koszt brutto 1 ha	zł	5669	7460	131
Koszt 1 q	zł	256	328	128
Plon q/ha		15,3	20,4	133
Pszenica ozima				
Koszt brutto 1 ha	zł	6172	8295	134
Koszt 1 q	zł	265	306	115
Plon q/ha		20,0	24,0	120
Jęczmień jary				
Koszt brutto 1 ha	zł	5338	8057	151
Koszt 1 q	zł	247	265	107
Plon q/ha		19,2	27,1	141
Owies				
Koszt brutto 1 ha	zł	5339	7830	147
Koszt 1 q	zł	252	296	117
Plon q/ha		18,6	23,8	128
Rzepak ozimy				
Koszt brutto 1 ha	zł	6585	9456	144
Koszt 1 q	zł	405	502	124
Plon q/ha		16,3	19,3	118
Groch				
Koszt brutto 1 ha	zł	7108	9706	136
Koszt 1 q	zł	611	508	83
Plon q/ha		10,4	16,4	158
Buraki cukrowe przemysłowe				
Koszt brutto 1 ha	zł	10812	19290	178
Koszt 1 q	zł	51	55	108
Plon q/ha		207	294	142
Buraki pastewne				
Koszt brutto 1 ha	zł	9965	14657	147
Koszt 1 q	zł	31	30	97
Plon q/ha		314	475	151
Ziemniaki				
Koszt brutto 1 ha	zł	10849	13882	128
Koszt 1 q	zł	84	80	95
Plon q/ha		130	173	133
Siano łąkowe				
Koszt brutto 1 ha	zł	2275	3033	133
Koszt 1 q	zł	63	67	106
Plon q/ha		36	45	125
Bydło mleczne				
Koszt brutto utrzymania 1 szt.	zł	8936	12956	146
Koszt 1 litra mleka	zł	2,49	3,73	149
Mleczność ltr/szt.		2818	2861	101

Tabela 4 c.d.

Wyszczególnienie	Średnie 1959/60-1961/62	Średnie 1968/69-1970/71	Wskaźnik
Młode bydło opasowe			
Koszt brutto utrzymania 1 szt.	zł 5187	8047	155
Koszt 1 kg przyrostu	zł 21,8	28,4	130
Przyrost dzienny kg	0,568	0,664	117
Maciory			
Koszt brutto utrzymania 1 szt.	zł 6778	9877	145
Koszt 1 prosięcia	zł 548	641	117
Liczba odchowanych prosiąt/szt.	11,5	14,7	128
Tuczniki			
Koszt brutto utrzymania 1 szt.	zł 2712	3356	123
Koszt 1 kg przyrostu	zł 20,6	26,0	126
Przyrost dzienny kg	zł 0,315	0,353	112

Ogólnie można stwierdzić, że różnice w wyposażeniu, organizacji produkcji i wynikach działalności między gospodarstwami położonymi na terenach północno-zachodnich i gospodarstwami terenów środkowo-południowych, występujące wyraźnie w minionych latach zacierają się coraz bardziej.

Gospodarstwa położone w województwach północno-zachodnich dorównują już pod wielu względami gospodarstwom centralnej Polski. Gospodarstwa te, pomimo że większe obszarowo i o nieco słabszych glebach niż gospodarstwa województw środkowych i południowych, posiadają jednakowy udział okopowych w strukturze zasiewów a nawet nieco większy udział pszenicy. Pod względem plonów roślin okopowych prawie dorównują gospodarstwom centralnym, natomiast ustępują im jeszcze w poziomie plonów zbóż, co wiąże się prawdopodobnie z niższym nawożeniem. Wyrównana jest już prawie zupełnie obsada bydłem w sztukach rzeczywistych z tym, że udział krów w stadzie bydła wyższy jest w gospodarstwach terenów środkowych i południowych.

Charakterystyka zbadanych gospodarstw w 1970/71 r.

Tabela 5

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Tereny północno- zachodnie	Tereny środkowo południowe	Ogółem
Obszar gospodarstwa (użytki rolne)	ha	691	532	612
Wskaźnik bonitacji gleby	—	1,8	1,9	1,9
Udział gleb dobrych	%	45	62	53
Udział zbóż w użytkach rolnych	%	36,2	37,2	36,7
Udział okopowych w użytkach rolnych	%	9,9	11,5	10,6
Udział motylkowych w użytkach rolnych	%	16,0	18,8	17,4
Udział łąk i pastwisk trwałych w użytkach rolnych	%	26,5	17,7	22,5
Udział zbóż w powierzchni zasiewów	%	49,7	46,1	47,9
Udział pszenicy w powierzchni zasiewów	%	20,4	19,6	20,0

Tabela 5 (c.d)

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-kołudniowe	Ogółem
Udział okopowych w powierzchni zasiewów	%	13,8	13,9	13,9
Udział motylkowych w powierzchni zasiewów	%	21,4	22,9	22,2
NPK na 1 ha użytków rolnych	kg	215	251	233
NPK na 1 ha zbóż	kg	214	241	228
Produkcja obornika na 1 ha gruntów ornych	q	58	63	60
Plon 4 zbóż	q/ha	20,1	24,8	22,4
Plon pszenicy ozimej	q/ha	18,4	19,7	18,5
Plon buraków cukrowych	q/ha	284	291	288
Plon ziemniaków	q/ha	177	183	180
Plon przeliczeniowy	q/ha	21,0	24,8	22,9
Inwentarz żywy ogółem na 100 ha użytków rolnych	szt. duże	50,7	59,4	55,0
Inwentarz żywy bez trzody na 100 ha użytków rolnych	szt. duże	45,9	53,4	49,6
Bydło na 100 ha użytków rolnych	szt. duże	40,2	45,5	42,9
Trzoda chlewna na 100 ha uż. r.	szt. duże	4,8	6,0	5,4
Bydło na 100 ha użytków rolnych	szt. rzecz.	66,5	68,4	67,4
Trzoda chlewna na 100 ha uż. r.	szt. rzecz.	35,2	42,2	38,7
Udział powierzchni paszowej w użytkach rolnych	%	54,8	50,8	52,8
Udział powierzchni paszowej podstawowej w użytkach rolnych	%	49,4	41,2	45,3
Powierzchnia paszowa podstawowa na 1 szt. dużą (bez trzody)	ha	1,1	0,8	0,9
Mleczność roczna 1 krowy	ltr	2 902	2 842	2 872
Liczba prosiąt od maciory	sztuki	15,2	15,1	15,2
Produkcja globalna ogółem na 1 ha użytków rolnych	jedn. zbóż	46,0	54,8	50,5
Produkcja globalna roślinna na 1 ha użytków rolnych	jedn. zbóż	28,0	34,7	31,4
Produkcja towarowa zbóż na 1 ha użytków rolnych	q	5,77	7,83	6,80
Produkcja końcowa brutto ogółem na 1 ha użytków rolnych	zł	11 989	15 737	13 863
Udział produkcji roślinnej w produkcji końcowej brutto ogółem	%	30,3	40,0	35,8
Udział produkcji zwierzęcej w produkcji końcowej brutto ogółem	%	48,4	39,0	43,1
Udział przemysłu rolnego w produkcji końcowej brutto ogółem	%	5,2	5,7	5,5
Produkcja końcowa brutto bez przemysłu na 1 ha użytków rolnych	zł	11 360	14 846	13 103
Załoga ogółem na 100 ha uż. r.	osób	11,3	15,3	13,3
Załoga bez przemysłu na 100 ha użytków rolnych	osób	10,6	14,3	12,5
Nakłady robotnikodni na 1 ha uż. r.	dni	27,3	36,6	31,9
Konie na 100 ha użytków rolnych	szt. rzecz.	1,8	2,5	2,1
Ciągniki na 100 ha użytków rolnych	szt.	2,22	2,57	2,40
Wartość brutto środków trwałych ogółem na 1 ha użytków rolnych	zł	43 840	56 635	50 237
Wartość brutto środków trwałych bez przemysłu na 1 ha użytków rolnych	zł	42 529	54 443	48 486

Tabela 5 c.d.

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem
Wartość brutto budynków bez przemysłu na 1 ha użytków rolnych	zł	33 223	41 894	37 558
Wartość brutto inwentarza martwego bez przemysłu na 1 ha użyt. r.	zł	7 801	9 562	8 682
Wartość budynków mieszkalnych na 1 ha użytków rolnych	zł	11 722	15 309	13 516
Wartość brutto budynków mieszkalnych na 1 pracownika	zł	103 735	100 059	101 624
Wartość netto środków trwałych ogółem na 1 ha użytków rolnych	zł	25 230	31 351	28 290
Nakłady pieniężne ogółem na 1 ha użytków rolnych	zł	11 770	14 937	13 353
Nakłady pieniężne bez przemysłu na 1 ha użytków rolnych	zł	11 189	14 038	12 614
Płace i ubezpieczenia ogółem na 1 ha użytków rolnych	zł	3 122	4 093	3 607
Płace i ubezpieczenia bez przemysłu na 1 ha użytków rolnych	zł	2 896	3 763	3 329
Udział płac i ubezpieczeń ogółem w nakładach pieniężnych ogółem	%	26,5	27,4	27,0
Udział płac i ubezpieczeń w nakładach pieniężnych bez przemysłu	%	25,9	26,8	26,4
Pasze kupne na 1 ha użytków rolnych	zł	1 652	2 035	1 843
Wynik finansowy ogółem na 1 ha użytków rolnych	zł	219	800	510
Wynik finansowy bez przemysłu na 1 ha użytków rolnych	zł	146	791	469
Wydajność pracy na 1 pracownika rocznie (bez przemysłu)	zł	126 562	120 228	123 395
Liczba lat bez zmiany dyrektora		6,5	6,0	6,2

Gospodarstwa terenów północnych przodują pod względem poziomu mleczności krów i plenności macior. Charakteryzują się też wyższą wydajnością pracy określoną wielkością produkcji globalnej przypadającej na pracownika, oraz stabilizacją kadry kierowniczej.

W celu zbadania powiązań między poszczególnymi czynnikami i ułatwienia wnioskowania o przyczynach oddziaływujących niejednokrotnie na znaczne zróżnicowanie wyników działalności przedsiębiorstw rolnych, przeprowadzono analizę współzależności przy zastosowaniu metody szeregów rozdzielczych. Jako zmienne niezależne w kolejnych zestawieniach przyjęto: wielkość gospodarstwa, stabilność na stanowisku dyrektora przedsiębiorstwa, wynik finansowy, wydajność pracy, jakość gleby, nawożenie, obsada bydłem i inwestycje. Poza tym wykonano zestawienia dotyczące poszczególnych produktów, gdzie podział gospodarstw na grupy uzależniono od poziomu bezpośredniego jednostkowego kosztu produkcji.

Wielkość gospodarstw (tabela 6) wykazuje silne zróżnicowanie w kolejnych grupach gospodarstw, od 370 ha w pierwszej grupie do 911 ha w grupie trzeciej.

Gospodarstwa duże posiadają wyraźnie mniej liczną załogę na 100 ha użytków rolnych, i mniejsze obciążenie środkami trwałymi. Wraz ze wzrostem obszaru gospodarstwa wzrasta mechanizacja pracy co uwiadcza na wartości maszyn i narzędzi przypadająca na 1 robotnika.

Wielkość gospodarstwa

Tabela 6

Wyszczególnienie	Jedno. miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		20	20	20
Obszar gospodarstwa – użytki rolne	ha	370	554	911
Udział gleb dobrych	%	64	47	52
Udział trwałych zużytków zielonych w użytkach rolnych	%	14,4	28,7	22,4
Robotnicy produkcji roślinnej i usługowej na 100 ha użytków rolnych	osoby	10,1	7,7	6,8
Robotnicy produkcji zwierzęcej na 100 ha użytków rolnych	osoby	3,2	2,6	2,2
Pracownicy umysłowi na 100 ha użytków rolnych (bez stażystów)	osoby	1,6	1,1	0,8
Liczba lat bez zmiany dyrektora	rok	6,4	7,1	5,2
Płace i ubezpieczenia na 1 robotnika	zł	24 950	25 270	25 329
Nagrody na 1 pracownika	zł	4 795	5 479	4 609
Wydajność pracy (prod. globalna na 1 prac.)	zł	117 724	126 073	126 388
Wartość brutto budynków na 1 ha użytków rolnych	zł	46 131	36 316	30 228
Wartość maszyn i narzędzi na 1 ha użytków rolnych	zł	10 051	8 612	7 383
Wartość maszyn i narzędzi na 1 robotnika	zł	77 920	84 043	87 525
Traktory na 100 ha użytków rolnych	szt.	2,73	2,35	2,12
Kombajny na 100 ha użytków rolnych	szt.	0,46	0,40	0,38
Inwentarz żywy na 100 ha uż. r.	szt. duże	63,1	57,2	44,8
w tym: bydło	%	81	72	81
Koszty ogólnogospodarcze na 1 gospodarstwo	tys. zł	1577	1 899	2 422
Koszty ogólnogospodarcze na 1 ha użytków rolnych	zł	4 399	3 454	2 598
Produkcja globalna roślinna na 1 ha uż. r.	jedn. zboż.	36,4	30,1	27,5
Produkcja globalna zwierzęca na 1 ha użytków rolnych	jedn. zboż.	22,0	20,1	15,0
Produkcja towarowa zbóż na 1 ha użytków rolnych	q	8,03	6,23	6,14
Plon 4 zbóż	q/ha	25,7	21,6	19,9
Plon buraków cukrowych	q/ha	289	312	272
Mleczność roczna 1 krowy	litry	2 895	2 909	2 813
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	896	245	265

Wraz ze wzrostem wielkości gospodarstwa zwiększają się roczne zarobki robotników i wzrasta wydajność pracy, a zmniejsza się kapitałochłonność produkcji. Wartość środków trwałych przypadająca na jednostkę zbożową produkcji globalnej wynosi w kolejnych grupach gospodarstw (w zaokrągleniu) 1000 zł, 900 zł i 880 zł. Gospodarstwa duże nie ustępują gospodarstwom mniejszym pod względem poziomu mleczności krow i plonów buraków cukrowych, jakkolwiek ustępują im jeszcze pod względem wielkości produkcji globalnej z hektara, szczególnie w zakresie produkcji zwierzęcej. Dla zwiększenia produktywności gospodarstw dużych potrzebne jest, naszym zdaniem, zwiększenie ich obsady inwentarzem żywym, po uprzednim zapewnieniu potrzebnych dodatkowych stanowisk i zwróceniu uwagi na poprawę wydajności trwałych użytków zielonych, których udział w użytkach rolnych wyższy jest w gospodarstwach o większym obszarze.

Stabilność na stanowisku dyrektora wykazuje zdecydowanie dodatni wpływ na wyniki działalności gospodarstw zarówno produkcyjne jak i finansowe, co wyraźnie wynika z tabeli 7. Gospodarstwa kierowane przez tych samych dyrektorów przynajmniej w okresie czterech lat, wykazują wyższe plony, wyższą mleczność krów i w rezultacie znacznie wyższą rentowność, przy podobnym udziale trwałych użytków zielonych, podobnej jakości gleb i tym samym poziomie nakładów. Gospodarstwa o stabilnym kierownictwie charakteryzują się większą wydajnością pracy, i wyższymi nagrodami przypadającymi na pracownika. Ostatnia pozycja zestawienia określająca udział dyrektorów z wyższym wykształceniem podkreśla tym bardziej decydujące dla uzyskanych efektów znaczenie dobrego poznania gospodarstwa przez dyrektora, niezależnie od posiadanego wykształcenia.

Stabilność na stanowisku dyrektora

Tabela 7

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		20	20	20
Liczba lat bez zmiany dyrektora		1,0	4,2	13,5
Nakłady pieniężne na 1 ha uż. r.	zł	12 411	13 173	12 257
Liczba robotników na 100 ha uż. r.	osoby	10,5	11,3	10,5
w tym: przy produkcji zwierzęcej	osoby	2,4	2,9	2,7
Liczba pracowników umysłowych na 100 ha użytków rolnych	osoby	1,1	1,3	1,2
Produkcja globalna na 1 ha uż. r.	jedn. zboż.	45,4	55,0	50,9
w tym: zwierzęca	jedn. zboż.	17,2	20,8	19,2
Plon 4 zbóż	q/ha	20,7	23,8	22,8
Plon ziemniaków	q/ha	169	182	191
Plon buraków cukrowych	q/ha	253	300	302
Mleczność roczna 1 krowy	litry	2 663	2 906	3 049
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	-591	1 238	758
Obszar gospodarstwa - użytki rolne	ha	638	668	530
Udział gleb dobrych	%	51	56	55
Udział trwałych użytków zielonych w użytkach rolnych	%	23,7	19,7	22,0
Produkcja globalna na 1 pracownika rocznie	zł	116 938	128 359	124 796
Produkcja czysta na 1 robotnikodzień	zł	79	139	125
Nagrody na 1 pracownika rocznie	zł	3 350	5 735	5 630
Udział dyrektorów z wyższym wykształceniem	%	58	45	11

Wynik finansowy gospodarstw przedstawiony na tabeli 8 wykazuje zdecydowany związek z intensywnością gospodarowania, określoną wielkością nakładów na 1 ha użytków rolnych, oraz wielkością produkcji będącą skutkiem poniesionych nakładów. Wzrost intensywności gospodarowania idzie w parze w badaniach gospodarstwach ze wzrostem udziału gleb dobrych oraz zmniejszającym się udziałem trwałych użytków zielonych. Gospodarstwa o wysokiej rentowności charakteryzują się wyższą obsadą bydłem, większym udziałem krów w stadzie bydła, wyższymi wydajnościami z hektara i od sztuki, oraz liczniejszą załogą. Podobnie jak w poprzednim zestawieniu, widoczny jest ścisły prosty związek rentowności gospodarstwa ze stabilnością na stanowisku dyrektora pozornie przeważającą dodatni wpływ posiadanego wykształcenia.

Tabela 8

Wynik finansowy (bez przemysłu rolnego)

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		20	20	20
Wynik finansowy na 1 ha uż. rol.	zł	-1 239	342	2 303
Nakłady pieniężne na 1 ha uż. rol.	zł	11 068	11 768	15 005
Produkcja czysta na 1 ha uż. rol.	zł	1 688	3 334	6 372
Produkcja końcowa netto na 1 ha użytków rolnych	zł	6 335	7 919	12 836
Produkcja towarowa zbóż na 1 ha użytków rolnych	q	5,30	6,11	8,99
Plon 4 zbóż	q/ha	20,0	20,0	27,3
NPK czysty składnik na 1 ha uż. r.	kg	205	233	261
Wielkość gospodarstwa – użytki rolne	ha	655	620	560
Udział trwałych użytków zielonych w użytkach rolnych	%	30,2	19,1	16,1
Udział powierzchni paszowej w użytkach rolnych	%	57,2	54,3	46,9
Udział gleb dobrych	%	48	51	63
Bydło na 100 ha użytków rolnych	szt. duże	39,4	43,3	45,8
w tym: krowy	szt. duże	22,5	25,1	27,3
Udział krów w stadzie	%	57,1	58,0	59,6
Mleczność roczna 1 krowy	litry	2 706	2 820	3 091
Środki trwałe brutto na 1 ha uż. rol.	zł	44 766	41 461	59 231
w tym: maszyny i narzędzia	zł	8 106	7 980	9 960
Liczba robotników na 100 ha uż. rol.	osoby	9,4	9,7	13,2
Liczba lat bez zmiany dyrektora		3,4	7,2	8,1
Udział dyrektorów z wyższym wykształceniem	%	55	32	26

Tabela 9

Wydajność pracy

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		20	20	20
Wydajność pracy (bez przemysłu na 1 pracownika				
Produkcja globalna	zł	104 043	120 214	145 831
Płace i ubezpieczenia na 1 robotnika rocznie	zł	24 278	24 670	26 602
Nagrody na 1 pracownika	zł	3 204	5 213	6 249
Wartość maszyn i narzędzi na 1 rob.	zł	78 054	83 112	87 863
Produkcja końcowa brutto na 1 ha użytków rolnych	zł	12 112	12 329	14 867
w tym: zwierzęca na 1 ha uż. rol.	zł	4 672	5 721	7 516
Produkcja czysta na 1 robotnikodzień	zł	96	110	137
Plon 4 zbóż	q/ha	22,1	21,4	23,8
Mleczność roczna 1 krowy	litry	2 754	2 819	3 043
Przyrost dzienny młodego bydła opasowego	kg	0,632	0,690	0,750
Przyrost dzienny tuczników	kg	0,329	0,354	0,357
Wynik finansowy na 1 ha uż. rol.	zł	9	425	973
Obszar gospodarstwa – użytki rolne	ha	537	698	600
Udział trwałych użytków zielonych w użytkach rolnych	%	25,2	19,4	20,8
Udział gleb dobrych	%	56	45	61

Zjawisko to nasuwa wniosek skierowany pod adresem zwierzchnich władz pgr, że nie należy oceniać kwalifikacji nowomianowanych dyrektorów, choćby posiadali wyższe wykształcenie, już po pierwszym roku ich działalności w nowo-objętym gospodarstwie, a trzeba pozwolić im na dobre poznanie gospodarstwa, załogi i nowych warunków pracy.

Wydajność pracy określona wielkością produkcji globalnej przypadającej na 1 pracownika rocznie wykazuje zdecydowaną współzależność z jednostkowymi wydajnościami produkcji roślinnej i zwierzęcej. Wraz ze wzrostem wydajności pracy wzrastają zarobki robotników i poprawia się rentowność gospodarstw. Wydajność pracy nie uwidacznia natomiast ścisłego związku ani z wielkością gospodarstwa, ani z udziałem trwałych użytków zielonych, ani też z jakością gleb. Można więc wnioskować, że przy racjonalnej gospodarce, a więc dostosowaniu struktury produkcji oraz wyposażenia gospodarstw do konkretnych warunków, przy dobrej organizacji pracy i gospodarności w zakresie stosowania środków produkcji – gospodarstwa mogą osiągnąć zadawalające wyniki działalności.

Dodatni wpływ wzrastającego udziału **gleb dobrych** uwidacznia tabela 10. Z jakością gleb wiąże się udział pszenicy i buraków cukrowych w strukturze zasiewów oraz wielkość obsady bydłem. Wraz z poprawą jakości gleb następuje wyraźny wzrost produktywności i rentowności gospodarstw.

Jakość gleb

Tabela 10

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		20	20	20
Udział gleb dobrych	%	26	55	82
NPK czysty składnik na 1 ha gruntów ornych	kg	218	252	262
Produkcja obornika na 1 ha gruntów ornych	q	56	58	62
NPK cz. skł. nawozów mineralnych i organicznych łącznie na 1 ha gruntów ornych	kg	280	316	330
Udział gruntów wymagających melioracji	%	14	19	8
Plon 4 zbóż	q/ha	19,3	23,3	24,6
Produkcja globalna roślinna na 1 ha użytków rolnych	jedn. zboż.	27,3	30,7	36,1
Produkcja towarowa zbóż kwalifikowanych na 1 ha użytków rolnych	q	1,96	2,25	2,14
Udział pszenicy w strukturze zasiewów	%	11,6	20,8	27,6
Udział buraków cukrowych w strukturze zasiewów	%	0,9	2,7	4,7
Obsada bydłem na 100 ha uż. r.	szt. duże	39,8	41,3	47,4
Liczba lat bez zmiany dyrektora		4,6	8,0	6,1
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	-63	588	881

Niezmiennosc na stanowisku dyrektora nie ma, jak wynika z podanego zestawienia, zdecydowanego związku z jakością gleby, co świadczy, że przy zapewnieniu dobrych warunków pracy możliwe jest utrzymanie we wszystkich gospodarstwach państwowych ustabilizowanej kadry kierowniczej, stanowiącej – jak wynika z poprzednio podanych współzależności – jeden z podstawowych warunków dynamicznego rozwoju pgr.

Nawożenie mineralne jako zmienną niezależną przedstawiono przy zastosowaniu podziału badanych gospodarstw na dwie grupy według jakości gleb (tabela 11). Na podanym zestawieniu widoczny jest zdecydowany związek poprawy wyników produkcyjnych i finansowych wraz ze wzrostem nawożenia na glebach mocniejszych, czego nie widać w gospodarstwach położonych na glebach słabych. Przy zwiększaniu dawki nawozów mineralnych na glebach słabych ponad 200 kg NPK na 1 ha użytków rolnych nie następuje wzrost plonów, a wyniki finansowe ulegają pogorszeniu. Zestawienie to nasuwa wniosek, że nie należy uważać wysokiego nawożenia mineralnego jako niezawodny środek podniesienia plonów w każdym warunkach i że stosowanie wysokich dawek nawozów mineralnych w gospodarstwach nieprzygotowanych do efektywnego ich wykorzystania jest marnotrawstwem odbijającym się ujemnie na rentowności gospodarstw.

Tabela 11

Nawożenie							
Wyszczególnienie	Jedn. miary	Gospodarstwa do 50% gleb dobrych			Gospodarstwa powyżej 50% gleb dobrych		
		I	II	III	I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie Nawożenie mineralne NPK cz. skł. na 1 ha gruntów ornych 1969/70		8	8	9	10	11	11
Produkcja obornika na 1 ha gruntów ornych 1969/70	kg	158	206	285	171	241	290
Nawożenie mineralne i organiczne łącznie w kg cz. skł. NPK na 1 ha gruntów ornych 1969/70	q	53	52	60	60	59	62
Plon 4 zbóż	kg	216	263	351	238	306	358
Produkcja globalna roślinna na 1 ha użytków rolnych	q/ha	17,2	20,3	20,7	21,1	25,4	26,6
Udział gleb dobrych	jedn. zboż.	25,5	27,6	27,4	30,2	34,2	37,3
Obsada bydłem na 100 ha użytków rolnych	%	26	34	30	65	72	80
Liczba lat bez zmiany dyrek. Wynik finansowy na 1 ha użytków rolnych	szt. duże	37,3	38,9	41,1	45,2	43,8	47,4
	zł	7,6	5,9	2,6	5,1	6,0	9,5
		-104	115	-286	63	788	1669

Efektywność nawożenia

Poziom nawożenia kg NPK na 1 ha uż. r.	Przyrost plonów 4 zbóż na 1 kg przy- rostu NPK kg	Przyrost produkcji globalnej roślinnej na 1 kg przyrostu NPK jedn. zbożowe	Przyrost wyniku finan- sowego na 1 ha uż. r. na 1 kg przyrostu NPK zł
158-206	6,5	Gleby słabsze 0,040	4,56
207-285	0,5	-0,003	-5,07
171-241	6,1	Gleby mocniejsze 0,057	10,35
242-290	2,4	0,063	18,00

Różnice w efektywności zwiększanych dawek nawozów mineralnych na glebach różnej jakości (żywności, kultury, stosunków wodnych itp.) wyrażonej przy-

rostem plonów i wyników finansowych przypadającymi na 1 kg NPK zwiększonego nawożenia mineralnego ilustruje zestawienie zamieszczone pod tabelą 11.

Obsada gospodarstwa bydłem przedstawiona jest jako zmienna niezależna na tabeli 12, skąd wynika, że wzrost obsady bydłem na 100 ha użytków rolnych idzie w parze ze wzrostem produkcji roślinnej i poprawą rentowności gospodarstw. Zachodzi tu, podobnie zresztą jak i w wielu innych wypadkach przeprowadzonego badania współzależność czynników kształtujących wyniki działalności gospodarstwa, zwrotne powiązanie przyczyn i skutków. Zwiększenie obsady bydłem potrzebne jest dla stworzenia warunków dla wzrostu plonów (żywność gleby, dobre stanowiska po roślinach pastewnych), zaś wysokie plony roślin uprawnych warunkują możliwość utrzymania silnej obsady bydłem. Do równoczesnej wysokiej produkcji towarowej roślinnej i zwierzęcej dochodzi gospodarstwo zazwyczaj zwiększając dość silnie w pierwszym etapie udział roślin pastewnych w strukturze zasiewów, aby móc zwiększyć pogłowie bydła i w ten sposób stworzyć dobre warunki dla podnoszenia plonów wszystkich roślin.

Obsada bydłem

Tabela 12

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		20	20	20
Bydło na 100 ha użytków rolnych	szt. duże	30,9	40,6	57,1
w tym: krowy	szt. duże	17,9	24,4	32,6
Udział krów w stadzie	%	57,9	60,1	57,1
Mleczność roczna 1 krowy	litry	2 867	2 798	2 952
Trzoda chlewna za 100 ha uż. r.	szt. duże	3,4	5,6	7,2
Produkcja globalna zwierzęca na 1 ha użytków rolnych	jedn. zboż.	14,4	17,5	25,2
Produkcja globalna roślinna na 1 ha użytków rolnych	jedn. zboż.	27,5	29,2	37,4
Plon 4 zbóż	q/ha	20,8	21,1	25,3
Plon buraków cukrowych	q/ha	274	313	286
Plon ziemniaków	q/ha	182	166	196
Obszar gospodarstwa – użytki rolne	ha	693	656	485
Udział trwałych użytków zielonych w użytkach rolnych	%	24,7	23,8	16,9
Udział gleb dobrych	%	47	48	67
Budynki gospodarcze za 1 ha uż. r.	zł	18 046	23 577	30 462
Budynki gospodarcze na 1 sztukę dużą	zł	52 612	51 032	47 375
Liczba lat bez zmiany dyrektora		6,9	6,7	5,1
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	181	519	705

Malejąca wartość budynków gospodarczych przypadających na 1 sztukę dużą wraz ze wzrostem wielkości obsady bydłem, wskazuje na lepsze wykorzystanie środków trwałych, co, jak wiadomo, wpływa dodatnio na rentowność gospodarstwa. Tabela 13 przedstawia powiązania występujące w badanych gospodarstwach między rocznym zużyciem środków na **inwestycje i kapitalne remonty** i niektórymi wskaźnikami charakteryzującymi wyposażenie oraz wyniki produkcyjne gospodarstw. Z zestawienia wynika, że w roku 1970/71 skierowano inwestycje przede wszystkim na gospodarstwa o dużym potencjale produkcyjnym i posiadające kierownictwo o wysokich kwalifikacjach (trzecia grupa gospodarstw), o czym świadczy wysoka

Tabela 13

Inwestycje				
Wyszczególnienie	Jednostka miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		20	20	20
Inwestycje na 1 ha użytków rolnych	zł	978	2 486	7 330
w tym: budynki mieszkalne	zł	—	395	1 518
maszyny i narzędzia	zł	846	1 551	1 301
melioracje	zł	—	1	425
budynki inwentarskie i inne	zł	132	539	4 086
Inwestycje na 100 zł środków trwałych				
brutto	zł	2	5	15
netto	zł	4	10	25
Remonty kapitalne na 1 ha uż. r.	zł	937	1 213	1 446
w tym: budynki mieszkalne	zł	130	206	213
maszyny i narzędzia	zł	492	431	462
melioracje	zł	14	75	49
budynki inwentarskie i inne	zł	301	501	722
Remonty bieżące na 1 ha uż. r.	zł	597	672	660
Środki trwałe brutto na 1 ha uż. r.	zł	45 309	50 789	49 360
w tym: budynki mieszkalne	zł	12 935	13 671	13 941
Obsada inwentarzem żywym na 100 ha użytków rolnych	szt. duże	48,0	59,5	49,3
Załoga na 100 ha użytków rolnych	osoby	11,7	13,0	12,3
Produkcja końcowa brutto na 1 ha użytków rolnych	zł	11 712	13 380	14 216
Obszar gospodarstwa — użytki rolne	ha	533	683	619
Udział gleb dobrych	%	46	60	57
Grunty wymagające melioracji	%	16	14	12
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	281	143	981

rentowność gospodarstw. Gospodarstwa te posiadają dobre gleby i najlepiej uregulowane stosunki wodne, natomiast niedostatecznie były wyposażone w budynki potrzebne dla zwiększenia obsady inwentarzem żywym.

Taki kierunek inwestowania należy uznać za słuszny, bowiem w pierwszym rzędzie powinny być uruchomione wszelkie inne czynniki warunkujące rentowną gospodarkę (kultura gleby, terminowość i staranność zabiegów produkcyjnych, a przede wszystkim fachowe kierownictwo), aby kosztowne środki inwestycyjne były jak najefektywniej eksploatowane.

Mówiąc o inwestycjach w PGR warto podkreślić słuszność wysuwanej niejednokrotnie w dyskusjach tezy, że najważniejszą i najefektywniejszą inwestycją jest inwestycja na rzecz zapewnienia dobrych kadr kierowniczych. Chodzi tu o jak najstarsze wykształcenie przyszłych kierowników gospodarstw, zapewnienie im odpowiednich praktyk zagranicznych, staranne dobranie gospodarstw dla praktyk krajowych i dobre zorganizowanie tych praktyk. Bardzo pożyteczną drogą doksztalcania kierowników jest organizowanie pokazów i wycieczek dla lustracji dobrze zorganizowanych gospodarstw.

Kolejne tabele (14–19) obrazują współzależności zachodzące między jednostkowymi kosztami wybranych ziemiopłodów, poszczególnymi elementami nakładów oraz wynikami produkcyjnymi i finansowymi gospodarstw. Gospodarstwa zostały ustawione w szeregach rozdzielczych w kolejności według wzrastających kosztów bezpośrednich przypadających na 1 q, a zatem w pierwszej grupie każdego zestawienia znajdują się gospodarstwa najlepsze pod względem efektywności danej

gałęzi. Ogólnie można stwierdzić decydujący wpływ poziomu plonu na kształtowanie się wysokości kosztu jednostki produktu. O poziomie uzyskiwanych plonów decyduje, jak wynika z przedstawionych zestawień, przede wszystkim racjonalność stosowania nakładów, uwarunkowana kwalifikacjami kierownictwa i możliwościami gospodarstwa pod względem terminowego, zmechanizowanego wykonania zabiegów produkcyjnych, oraz odpowiednie warunki siedliskowe roślin.

Wnioski te wynikają z porównania poszczególnych grup gospodarstw pod względem takich wskaźników jak nakłady pracy na 1 ha, liczba robotników na 100 ha, wyposażenie w maszyny, udział zbóż sprzątniętych kombajnami i wreszcie suma nakładów bezpośrednich przypadająca na 1 ha, która w większości wypadków najniższa jest w pierwszej grupie gospodarstw, wykazujących najwyższe plony.

O nieracjonalności stosowania nakładów w części gospodarstw świadczy wzrastające zużycie nawozów mineralnych na 1 ha, a tym bardziej na 1 q, przy równocześnie niższych plonach, a także większe zużycie pracy na 1 ha mimo niższych plonów.

Pszenica ozima

Tabela 14

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		19	19	20
Koszt bezpośredni 1 q	zł	185	242	362
Koszt bezpośredni 1 ha	zł	5107	4917	5277
Koszt pełny 1 q	zł	276	330	456
Koszt pełny brutto 1 ha	zł	8801	7729	7502
Plon pszenicy ozimej	q/ha	28,4	20,3	15,4
Nakłady pracy na 1 ha pszenicy	robotniko-dni	4,9	5,1	4,8
Nakłady pracy na 1 q pszenicy	robotniko-godzin	1,6	2,3	2,8
Nakłady mechanicznej siły pociągowej na 1 ha pszenicy	traktoro-dni	1,6	1,6	1,7
Sprzęt zbóż kombajnem	%	91	75	89
Nawozy mineralne na 1 ha pszenicy ozimej	zł	1141	1026	1317
NPK na 1 ha użytków rolnych	kg	267	213	227
Produkcja obornika na 1 ha gruntów ornych	q	58	59	62
Udział gleb dobrych	%	60	60	46
Udział zbóż w strukturze zasiewów	%	47,0	46,9	50,6
Robotnicy gospodarstwa rolnego na 100 ha użytków rolnych	osoby	11,4	11,2	9,9
Wartość maszyn i narzędzi na 1 ha użytków rolnych	zł	9107	8677	8382
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	1167	647	-265

Na zakończenie analizy kształtowania się kosztów produkcji roślinnej podajemy współzależności występujące między kosztem produkcji całego działu produkcji roślinnej wyrażonej w jednostkach zbożowych i wskaźnikami charakteryzującymi wyposażenie i wyniki działalności gospodarstwa (tabela 20). Z podanego zestawienia wynika ścisły związek wysokości kosztu jednostki zbożowej produkcji roślinnej z wydajnością z hektara oraz finansowym wynikiem całości gospodarstwa. Na podstawie zamieszczonych wskaźników można wnioskować, że obok korzyst-

Jęczmień jary

Tabela 15

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		17	17	16
Koszt bezpośredni 1 q	zł	123	170	247
Koszt bezpośredni 1 ha	zł	3961	4531	4843
Koszt pełny 1 q	zł	212	263	351
Koszt pełny brutto 1 ha	zł	7762	7953	7702
Plon jęczmienia jarego	q/ha	32,9	26,8	20,0
Nakłady pracy na 1 ha jęczmienia jarego	robotnikodni	3,8	6,9	7,1
Nakłady pracy na 1 q jęczmienia jarego	robotniko-godzin	1,0	2,3	3,2
Nakłady mechanicznej siły pociągowej na 1 ha jęczmienia jarego	traktoro-dni	1,5	1,8	1,7
Sprzęt zbóż kombajnem	%	100	81	66
Nawozy mineralne na 1 ha jęczmienia	zł	641	720	830
NPK na 1 ha użytków rolnych	kg	276	219	212
Produkcja obornika na 1 ha gruntów ornych	q	55	57	64
Udział gleb dobrych	%	60	54	44
Udział zbóż w strukturze zasiewów	%	49,5	46,8	46,4
Robotnicy gospodarstwa rolnego na 100 ha użytków rolnych	osoby	10,6	11,9	10,3
Wartość maszyn i narzędzi na 1 ha użytków rolnych	zł	8816	9066	8216
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	1240	135	310

Rzepak ozimy

Tabela 16

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		17	17	17
Koszt bezpośredni 1 q	zł	202	260	371
Koszt bezpośredni 1 ha	zł	4 950	5 874	6009
Koszt pełny 1 q	zł	413	457	598
Koszt pełny brutto 1 ha	zł	10 153	10 394	9924
Plon rzepaku ozimego	q/ha	24,7	22,6	17,4
Nakłady pracy na 1 ha rzepaku oz.	robotnikodni	6,4	7,6	8,7
Nakłady pracy na 1 q rzepaku oz.	robotniko-godzin	2,3	3,0	4,5
Nakłady mechanicznej siły pociągowej na 1 ha rzepaku ozimego	traktorodni	1,9	2,1	1,9
Nawozy mineralne na 1 ha rzepaku	zł	1 516	2 135	1961
NPK na 1 ha użytków rolnych	kg	229	248	243
Produkcja obornika na 1 ha gruntów ornych	q	57	52	65
Udział gleb dobrych	%	62	58	54
Udział rzepaku w strukturze zasiewów	%	7,0	6,7	6,2
Robotnicy gospodarstwa rolnego na 100 ha użytków rolnych	osoby	11,3	10,3	10,4
Wartość maszyn i narzędzi na 1 ha użytków rolnych	zł	9 357	8 150	9 072
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	533	432	670

Tabela 17

Buraki cukrowe

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		12	12	13
Koszt bezpośredni 1 q	zł	28	38	49
Koszt bezpośredni 1 ha	zł	9 906	10 831	11 006
Koszt pełny 1 q	zł	48	57	66
Koszt pełny brutto 1 ha	zł	20 917	19 507	17 806
Plon buraków cukrowych	q/ha	353	283	233
Nakłady pracy na 1 ha buraków cukrowych	robotnikodni	46,5	47,4	54,4
Nakłady pracy na 1 q buraków cukrowych	robotniko-godzin	1,2	1,5	2,1
Nakłady mechanicznej siły pociągowej na 1 ha buraków cukrowych	traktorodni	1,7	2,0	2,4
Nawozy mineralne na 1 ha buraków cukrowych	zł	1 557	2 387	1 918
NPK na 1 ha użytków rolnych	kg	280	231	230
Produkcja obornika na 1 ha gruntów ornych	q	61	60	57
Udział gleb dobrych	%	64	66	56
Udział buraków cukrowych w strukturze zasiewów	%	5,5	4,3	3,8
Robotnicy gospodarstwa rolnego na 100 ha użytków rolnych	osoby	12,1	11,6	10,5
Wartość maszyn i narzędzi na 1 ha użytków rolnych	zł	9 979	9 030	8 365
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	1 590	935	137

Tabela 18

Ziemniaki

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		16	16	17
Koszt bezpośredni 1 q	zł	43	53	82
Koszt bezpośredni 1 ha	zł	9 118	10 196	10 488
Koszt pełny 1 q	zł	66	76	104
Koszt pełny brutto 1 ha	zł	14 056	14 658	13 510
Plon ziemniaków	q/ha	214	194	135
Nakłady pracy na 1 ha ziemniaków	robotnikodni	26,7	26,1	31,2
Nakłady pracy na 1 q ziemniaków	robotniko-godzin	1,1	1,2	2,1
Nakłady mechanicznej siły pociągowej na 1 ha ziemniaków	traktorodni	4,1	4,7	4,6
Nawozy mineralne na 1 ha ziemniaków	zł	952	1 203	1 177
NPK na 1 ha użytków rolnych	kg	205	245	235
Produkcja obornika na 1 ha gruntów ornych	q	56	60	55
Udział gleb dobrych	%	47	50	49
Udział ziemniaków w strukturze zasiewów	%	8,3	8,2	6,0
Robotnicy gospodarstwa rolnego na 100 ha użytków rolnych	osoby	10,9	10,4	10,2
Wartość maszyn i narzędzi na 1 ha użytków rolnych	zł	8 461	8 857	8 268
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	591	265	453

Tabela 19

Siano łąkowe

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		18	18	19
Koszt bezpośredni 1 q	zł	29	42	58
Koszt bezpośredni 1 ha	zł	1463	1877	2865
Koszt pełny 1 q	zł	54	69	84
Koszt pełny brutto 1 ha	zł	2654	3074	4207
Plon siana łąkowego	q/ha	50	45	51
Nakłady pracy na 1 ha siana	robotniko-dni	5,3	6,2	8,9
Nakłady pracy na 1 q siana	robotniko-godzin	0,106	0,138	0,174
Nakłady mechanicznej siły pociągowej na 1 ha siana	traktorodni	1,6	1,7	2,2
Nawozy mineralne na 1 ha łąk	zł	527	805	1297
NPK na 1 ha użytków rolnych	kg	212	248	239
NPK na 1 ha użytków zielonych	kg	154	203	252
Udział gleb dobrych	%	51	53	56
Udział łąk w użytkach rolnych	%	13,7	11,4	11,6
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	451	602	628

Tabela 20

Koszt produkcji jednostki zbożowej podstawowej produkcji roślinnej

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		20	20	20
Koszt jednostki zbożowej produkcji roślinnej	zł	195	224	266
Produkcja globalna na 1 ha uż. r. roślinna	j. zboż.	34,5	29,4	30,1
zwierzęca	j. zboż.	18,2	16,5	22,4
Liczba robotników na 100 ha uż. r. w tym: przy produkcji roślinnej i usługowej	osoby	9,9	10,1	12,3
	osoby	7,2	7,7	9,4
Wartość maszyn i narzędzi na 1 robotnika produkcji roślinnej i usługowej	zł	82 407	84 472	82 630
NPK w czystym składniku na 1 ha użytków rolnych 1969/70	kg	228	232	226
Obotnik na 1 ha gruntów ornych 1969/70	q	57	55	62
Udział zbóż w strukturze zasiewów	%	48,5	48,7	46,6
Udział gleb dobrych	%	60	54	48
Udział trwałych użytków zielonych w użytkach rolnych	%	24,8	21,3	19,4
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	1 099	294	22

nego wpływu wyższej jakości gleb, na kształtowanie się wyników działalności, decydujący wpływ wywiera fachowość i zdolności organizacyjne kierownika gospodarstwa. Świadczą o tym niższe nakłady pracy przy produkcji roślinnej, przy wyrównanym wyposażeniu robotników w środki produkcji i wyrównanym poziomie nawożenia mineralnego w grupach gospodarstw wykazujących wyższą produkcję roślinną z hektara i niższe koszty.

Podobne wnioski nasuwają się przy analizie współzależności wskaźników z zakresu produkcji zwierzęcej. Widoczny jest w tym wypadku ścisły związek jednostkowego kosztu produkcji i jednostkowych wydajności zwierząt. Na podstawie liczb zamieszczonych w tabeli 21, gdzie gospodarstwa zostały pogrupowane według wzrastającego kosztu 1 litra mleka, można wnioskować o decydującym dla osiągniętych wyników znaczeniu jakości krów oraz racjonalnego żywienia i starannej pielęgnacji co zazwyczaj ściśle jest związane z dobrą organizacją pracy. W gospodarstwach o najniższych kosztach produkcji mleka a najwyższej wydajności krów, nakłady pracy na 1 krowę rocznie są najmniejsze, jak również najniższy jest roczny bezpośredni koszt utrzymania krowy.

Koszt produkcji mleka nie wykazuje związku z wielkością gospodarstwa, ani wyraźnej zależności od wielkości stada. Wynik finansowy gospodarstwa wzrasta zdecydowanie wraz z poprawą rentowności produkcji mleka, ze względu na stosunkowo znaczny udział wpływów za sprzedane mleko w ogólnych przychodach gospodarstwa.

Szczególnie wyraźnie widoczne jest znaczenie racjonalnego żywienia i staranności obsługi na zestawieniu obrazującym koszty produkcji młodego bydła opasowego. Najniższy koszt produkcji 1 kg przyrostu, związany z najwyższym dziennym przyrostem na sztuce, występuje w pierwszej grupie gospodarstw, gdzie jednocześnie najniższy jest koszt utrzymania i najbardziej ekonomiczne zużycie pasz w przeliczeniu na 1 sztukę rocznie. Stosunkowo duży udział trwałych użytków zielonych w tej grupie gospodarstw zwraca uwagę na dodatni ekonomiczny wpływ wypasu przy produkcji żywca bydlęcego. Nie daje się zaobserwować w podanym

Mleko

Tabela 21

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		20	20	20
Koszt bezpośredni 1 litra mleka	zł	3,19	3,91	4,59
Mleczność roczna 1 krowy	litry	3 161	2 833	2 623
Koszt bezpośredni utrzymania 1 krowy rocznie	zł	10 008	11 079	11 975
Nakłady pracy na obsługę 1 krowy rocznie	robotnikodni	22,8	25,0	26,9
Pasze treściwe na 1 krowę rocznie	q	4,2	4,6	4,0
Pasze okopowe na 1 krowę rocznie	q	12,5	10,8	13,6
Jednostki pokarmowe na 1 litr mleka	j. ows.	1,18	1,34	1,58
Utrzymanie środków trwałych na 1 krowę	zł	545	543	636
Wielkość stada krów	szt. rzecz.	165	126	137
Obszar gospodarstwa – użytki rolne	ha	656	541	638
Udział pastwisk w strukturze użytków rolnych	%	15,3	8,2	14,6
Udział gleb dobrych	%	56	59	48
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	804	852	-250

zestawieniu (tabeli 22) wpływu wielkości stada, ani ciężaru sztuki sprzedanej na wysokość jednostkowego kosztu produkcji.

Tabela 22

Młode bydło opasowe

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		12	12	12
Koszt 1 kg przyrostu	zł	24,2	30,0	40,0
Przyrost dzienny na 1 sztuce	kg	0,766	0,706	0,591
Koszt bezpośredni utrzymania 1 sztuki rocznie	zł	6447	7465	8715
Pasze treściwe na 1 sztukę rocznie	q	5,3	6,7	7,1
Pasze okopowe na 1 sztukę rocznie	q	8,8	8,8	10,2
Jednostki pokarmowe na 1 kg przyrostu	j. ows.	8,6	10,2	14,3
Waga 1 sztuki wstawionej	kg	168	168	181
Waga 1 sztuki sprzedanej	kg	316	310	323
Wielkość stada młodego bydła opasowego	szt. rzecz.	72	107	83
Obszar gospodarstwa – użytki rolne	ha	590	619	703
Udział pastwisk w strukturze użytków rolnych	%	19,8	10,7	10,7
Udział gleb dobrych	%	53	48	63
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	673	686	836

Analiza kosztu produkcji trzody chlewnej nasuwa podobne ogólne wnioski o decydującym znaczeniu dobrej organizacji pracy i racjonalnego żywienia na efektywność tej gałęzi produkcji.

Najniższy koszt produkcji prosiąt, przy najwyższej plenności macior występuje w grupie gospodarstw, gdzie roczny koszt utrzymania maciory jest najniższy i najniższe zużycie pasz na 1 sztukę. Wyższe zużycie pasz i większe nakłady pracy w dalszych grupach gospodarstw nie są więc powodowane potrzebami zwierząt, a wynikają z nieumiejętności czy niestaranności pracowników obsługujących maciory (tabela 23). Rentowność produkcji prosiąt wykazuje prosty związek ze wzrostem liczebności stada macior. Ze względu na stosunkowo mały udział wartości produkcji chlewni macior w produkcji całości gospodarstwa, nie występuje powiązanie tej gałęzi produkcji z wynikiem finansowym gospodarstwa, które natomiast widoczne jest wyraźnie w wypadku tuczu trzody chlewnej (tabela 24).

Wzrost opłacalności tuczu trzody chlewnej następuje wraz ze wzrostem dziennych przyrostów na sztuce. Niższe koszty produkcji 1 kg wykazują też tuczniaki o wadze przekraczającej 100 kg, gdyż wiąże się to z wyższymi przyrostami dziennymi tuczniaków niż warchlaków. Stąd też, między innymi, uzasadniona jest wyższa cena płacona za sztuki w wadze bekonowej 85–90 kg. Liczby zamieszczone w tabeli 24 dotyczące I i II grupy gospodarstw rentownych, czyli prowadzonych racjonalnie, sugerują różnicę w koszcie 1 kg żywej wagi około 5 zł, a więc większą niż to zostało uwzględnione w ustalonych cenach.

Tabele nakładów i kosztów jednostkowych zestawione w aneksie przedstawionego opracowania obrazują szczegółową strukturę nakładów ustaloną dla produkcji roślinnej na 1 ha poszczególnych roślin, a dla produkcji zwierzęcej na 1 sztuce.

Tabela 23

Maciory

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		7	7	8
Koszt produkcji 1 prosięcia	zł	516	653	835
Liczba prosiąt rocznie od 1 maciory	szt.	16,5	15,5	14,7
Koszt utrzymania 1 maciory rocznie:				
bezpośredni	zł	8263	9 593	11 819
pełny	zł	9199	10 523	12 918
Pasze treściwe na 1 sztukę rocznie	q	8,7	10,0	13,1
Pasze okopowe na 1 sztukę rocznie	q	19,2	14,3	14,2
Koszt mleka pełnego i chudego na 1 maciorę rocznie	zł	953	1 440	1 564
Nakłady pracy na 1 maciorę	robotnikodni	11,6	12,2	12,8
Nakłady pracy na 1 prosię	robotnikodni	0,6	0,7	0,8
Koszt produkcji 1 kg przyrostu tuczników	zł	28,7	26,9	27,0
Koszt produkcji 1 kg żywca tuczników	zł	26,6	28,7	29,5
Wielkość stada macior	szt. rzecz.	50	44	38
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	504	-176	1634

Tabela 24

Tucz trzody chlewnej

Wyszczególnienie	Jednostka miary	Grupy gospodarstw		
		I	II	III
Liczba gospodarstw w grupie		10	10	11
Koszt produkcji 1 kg przyrostu	zł	22,0	26,8	33,8
Koszt produkcji 1 kg żywca	zł	24,9	30,0	32,7
Przyrost dzienny na 1 sztuce ogółem	kg	0,414	0,355	0,296
w tym: przyrost dzienny warchlaków				
użytkowych	kg	0,336	0,325	0,282
przyrost dzienny tuczników	kg	0,560	0,457	0,382
Pasze treściwe na 100 kg przyrostu	q	3,1	3,6	4,5
Pasze okopowe na 100 kg przyrostu	q	3,5	4,6	5,8
Jednostki pokarmowe na 100 kg przyrostu	j. ows.	4,9	6,1	7,5
Nakłady pracy na 100 kg przyrostu	robotnikodni	1,8	2,4	3,0
Waga sztuki wstawionej	kg	19	15	22
Waga sztuki sprzedanej	kg	118	95	85
Wielkość stada	szt. rzecz.	273	225	301
w tym: tuczniki	szt. rzecz.	105,0	78,0	145,4
Wynik finansowy na 1 ha uż. r.	zł	998	1391	-128

kę rzeczywistą średniego stanu rocznego. Jedynie dla tuczu trzody chlewnej struktura nakładów przedstawiona jest w przeliczeniu na 100 kg przyrostu.

Podane są na kolejnych tabelach wydajności z hektara i od sztuki oraz udział poszczególnych składników kosztów w ujęciu procentowym.

Powyższe dane przedstawione są łącznie dla całej badanej reprezentacji oraz dla każdej z dwóch grup gospodarstw ustalonych przy uwzględnianiu podziału terytorialnego.

Ze względu na brak miejsca, nie będziemy omawiali szczegółowo układu przedstawionych wielkości jednostkowych kosztów ani ich struktury. Ogólnie chcemy jedynie stwierdzić, o czym wspomnieliśmy już omawiając charakterystykę badanych gospodarstw, że coraz bardziej zacierają się różnice efektywności gospodarowania PGR położonych w województwach północno-zachodnich i środkowo-południowych. Odnośnie produkcji szeregu artykułów, gospodarstwa terenów północno-zachodnich wykazują lepsze wyniki produkcyjne i ekonomiczne.

Tabele nakładów i kosztów jednostkowych

Tabela 25

Nakłady na produkcję żyta i pszenicy ozimej zebranych w 1970 r

Wyszczególnienie	Tereny północno- zachodnie	Tereny środkowo- połud- niowe	Ogółem	Tereny północno- zachodnie	Tereny środkowo- połud- niowe	Ogółem
Żyto			Pszenica ozima			
W zł na 1 ha						
Robotnicy	429	610	518	401	508	454
Konie	21	71	46	29	49	39
Traktory	395	462	427	408	424	416
Kombajn	303	304	304	286	313	299
Młocarnia	17	53	34	16	35	26
Nasiona	595	604	599	947	834	891
Środki ochrony roślin	20	14	17	52	86	69
Nawozy mineralne	993	1304	1145	1187	1142	1164
Nawożenie organiczne	1590	1720	1654	1684	1783	1734
Sznurek	6	18	12	5	18	11
Razem koszty bezpośrednie	4369	5160	4756	5015	5192	5103
Koszty ogólnoprodukcyjne	606	673	639	635	800	717
Koszty ogólnogospodarcze	1346	1771	1555	1399	2110	1755
Koszt stanowiska	361	466	412	398	455	427
Razem koszty brutto	6682	8070	7362	7447	8557	8002
Wartość słomy	883	1022	951	865	1067	966
Koszt produkcji ziarna	5799	7048	6411	6582	7490	7036
Plon q/ha	17,3	19,7	18,5	18,4	24,1	21,2
Koszt 1 q ziarna	335	358	347	358	311	332
W procentach						
Robotnicy	6,4	7,6	7,0	5,4	5,9	5,7
Konie	0,3	0,9	0,6	0,4	0,6	0,5
Traktory	5,9	5,7	5,8	5,5	5,0	5,2
Kombajn	4,5	3,8	4,1	3,9	3,7	3,8
Młocarnia	0,3	0,6	0,5	0,2	0,4	0,3
Nasiona	8,9	7,5	8,1	12,7	9,8	11,1
Środki ochrony roślin	0,3	0,2	0,2	0,7	1,0	0,9
Nawozy mineralne	14,9	16,1	15,6	15,9	13,3	14,5
Nawożenie organiczne	23,8	21,3	22,5	22,6	20,8	21,7
Sznurek	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,1
Razem koszty bezpośrednie	65,4	63,9	64,6	67,4	60,7	63,8
Koszty pośrednie	29,2	30,3	29,8	27,3	34,0	30,9
Koszt stanowiska	5,4	5,8	5,6	5,3	5,3	5,3
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 26

Nakłady na produkcję jęczmienia jarego i owsa zebranych w 1970 r.

Wyszczególnienie	Tereny północno- zachodnie	Tereny środkowo- połud- niowe	Ogółem	Tereny północno- zachodnie	Tereny środkowo- połud- niowe	Ogółem
Jęczmień jary			Owies			
W zł na 1 ha						
Robotnicy	457	586	532	615	594	604
Konie	44	44	44	35	42	38
Traktory	383	443	418	458	467	463
Kombajn	258	337	304	186	244	215
Młocarnia	55	48	51	127	91	109
Nasiona	579	570	574	615	592	603
Środki ochrony roślin	63	39	49	78	59	69
Nawozy mineralne	688	757	728	810	871	841
Nawożenie organiczne	1624	1782	1715	1602	1758	1680
Sznurek	20	23	22	33	30	31
Razem koszty bezpośrednie	4171	4629	4437	4559	4748	4653
Koszty ogólnoprodukcyjne	741	935	853	762	749	755
Koszty ogólnogospodarcze	1578	2437	2077	1646	1960	1803
Koszt stanowiska	422	456	441	405	440	423
Razem koszty brutto	6912	8457	7808	7372	7897	7634
Wartość słomy	747	903	838	819	814	817
Koszt produkcji ziarna	6165	7554	6970	6553	7083	6817
Plon q/ha	22,5	29,7	26,7	23,2	23,8	23,5
Koszt 1 q ziarna	274	254	261	282	298	290
W procentach						
Robotnicy	6,6	6,9	6,8	8,3	7,5	7,9
Konie	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Traktory	5,5	5,2	5,3	6,2	5,9	6,1
Kombajn	3,7	4,0	3,9	2,5	3,1	2,8
Młocarnia	0,8	0,6	0,7	1,7	1,2	1,4
Nasiona	8,4	6,7	7,4	8,4	7,5	7,9
Środki ochrony roślin	0,9	0,5	0,6	1,1	0,7	0,9
Nawozy mineralne	10,0	8,9	9,3	11,0	11,0	11,0
Nawożenie organiczne	23,5	21,1	22,0	21,7	22,3	22,0
Sznurek	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4
Razem koszty bezpośrednie	60,3	54,7	56,8	61,8	60,1	60,9
Koszty pośrednie	33,6	39,9	37,5	32,7	34,3	33,5
Koszt stanowiska	6,1	5,4	5,7	5,5	5,6	5,6
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 27

Nakłady na produkcję grochu i strączkowych pastewnych na ziarno zebranych w 1970 r.

Wyszczególnienie	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem
Groch			Strączkowe pastewne na ziarno			
W zł na 1 ha						
Robotnicy	823	1364	1228	590	519	555
Konie	70	80	78	33	39	35
Traktory	469	596	565	466	402	434
Kombajn	309	310	310	217	259	238
Młocarnia	—	136	102	57	56	57
Nasiona	2100	2267	2225	1001	947	974
Środki ochrony roślin	175	224	212	89	55	72
Nawozy mineralne	948	682	748	451	712	582
Nawożenie organiczne	1579	1843	1777	1726	1751	1738
Sznurek	—	—	—	—	—	—
Razem koszty bezpośrednie	6473	7502	7245	4630	4740	4685
Koszty ogólnoprodukcyjne	430	1012	867	470	469	469
Koszty ogólnogospodarcze	1138	2369	2061	1012	1190	1101
Razem koszty brutto	8041	10883	10173	6112	6399	6255
Wartość słomy i stanowiska	1493	1918	1812	1248	1301	1274
Koszt produkcji ziarna	6548	8965	8361	4864	5098	4981
Plon q/ha	12,5	21,6	19,3	11,5	12,3	11,9
Koszt 1 q ziarna	524	415	433	423	414	419
W procentach						
Robotnicy	10,2	12,5	12,1	9,7	8,1	8,9
Konie	0,9	0,7	0,8	0,5	0,6	0,5
Traktory	5,8	5,5	5,5	7,6	6,3	6,9
Kombajn	3,9	2,9	3,0	3,6	4,0	3,8
Młocarnia	—	1,2	1,0	0,9	0,9	0,9
Nasiona	26,1	20,8	21,9	16,4	14,8	15,6
Środki ochrony roślin	2,2	2,1	2,1	1,5	0,9	1,2
Nawozy mineralne	11,8	6,3	7,3	7,4	11,1	9,3
Nawożenie organiczne	19,6	16,9	17,5	28,2	27,4	27,8
Sznurek	—	—	—	—	—	—
Razem koszty bezpośrednie	80,5	68,9	71,2	75,8	74,1	74,9
Koszty pośrednie	19,5	31,1	28,8	24,2	25,9	25,1
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 28

Nakłady na produkcję rzepaku ozimego i ziemniaków zebranych w 1970 r.

Wyszczególnienie	Tereny północno- zachodnie	Tereny środkowo- połud- niowe	Ogółem	Tereny północno- zachodnie	Tereny środkowo- połud- niowe	Ogółem
	Rzepak ozimy		Ziemniaki			
			W zł na 1 ha			
Robotnicy	583	812	704	2660	2555	2611
Konie	39	66	54	107	134	120
Traktory	492	531	513	1105	1188	1144
Kombajn – maszyny spec.	393	431	413	298	422	356
Młocarnia	1	25	13	–	–	–
Nasiona – sadzeniaki	125	97	110	2624	2574	2601
Środki ochrony roślin	205	192	199	313	371	340
Nawozy mineralne	2015	1743	1871	1008	1230	1112
Nawożenie organiczne	1636	1803	1724	1597	1735	1661
Sznurek	12	8	10	–	–	–
Razem koszty bezpośrednie	5501	5708	5611	9712	10209	9945
Koszty ogólnoprodukcyjne	1139	1274	1210	1246	1262	1254
Koszty ogólnogospodarcze	2520	3213	2887	2619	3141	2864
Koszt stanowiska	431	465	449	–	–	–
Razem koszty brutto	9591	10660	10157	13577	14612	14063
Plon q/ha	20,5	22,5	21,6	177	183	180
Koszt 1 q	468	474	470	77	80	78
	W procentach					
Robotnicy	6,1	7,6	6,9	19,6	17,5	18,6
Konie	0,4	0,6	0,5	0,8	0,9	0,9
Traktory	5,1	5,0	5,1	8,1	8,2	8,1
Kombajn – maszyny spec.	4,1	4,0	4,1	2,2	2,9	2,5
Młocarnia	0,0	0,2	0,1	–	–	–
Nasiona – sadzeniaki	1,3	0,9	1,1	19,3	17,6	18,5
Środki ochrony roślin	2,1	1,8	2,0	2,3	2,5	2,4
Nawozy mineralne	21,0	16,4	18,4	7,4	8,4	7,9
Nawożenie organiczne	17,1	16,9	17,0	11,8	11,9	11,8
Sznurek	0,1	0,1	0,1	–	–	–
Razem koszty bezpośrednie	57,3	53,5	55,3	71,5	69,9	70,7
Koszty pośrednie	38,2	42,1	40,3	28,5	30,1	29,3
Koszt stanowiska	4,5	4,4	4,4	–	–	–
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Nakłady na produkcję buraków cukrowych i buraków pastewnych zebranych w 1970 r.

Wyszczególnienie	Tereny północno- zachodnie	Tereny środkowo- połud- niowe	Ogółem	Tereny północno- zachodnie	Tereny środkowo- połud- niowe	Ogółem
Buraki cukrowe			Buraki pastewne			
W zł na 1 ha						
Robotnicy	5982	4796	5277	5166	4505	4791
Konie	58	76	69	147	200	177
Traktory	475	570	531	976	884	924
Kombajn buraczany	51	277	185	—	—	—
Nasiona	375	362	367	404	347	371
Środki ochrony roślin	410	505	466	80	163	127
Nawozy mineralne	1774	2078	1955	1598	1799	1712
Nawożenie organiczne	1676	1786	1742	1637	1748	1700
Razem koszty bezpośrednie	10801	10450	10592	10008	9646	9802
Koszty ogólnoprodukcyjne	2391	2553	2487	1625	1514	1562
Koszty ogólnogospodarcze	6133	6393	6288	3509	3853	3705
Razem koszty brutto	19325	19396	19367	15142	15013	15069
Wartość liści	3400	3496	3457	771	744	756
Koszt produkcji korzeni	15925	15900	15910	14371	14269	14313
Plon q/ha	283	291	288	514	496	504
Koszt 1 q korzeni	56	55	55	28	29	28
W procentach						
Robotnicy	31,0	24,7	27,2	34,1	30,0	31,8
Konie	0,3	0,4	0,4	1,0	1,3	1,2
Traktory	2,4	3,0	2,7	6,4	5,9	6,1
Kombajn buraczany	0,3	1,4	1,0	—	—	—
Nasiona	1,9	1,9	1,9	2,7	2,3	2,4
Środki ochrony roślin	2,1	2,6	2,4	0,5	1,1	0,8
Nawożenie mineralne	9,2	10,7	10,1	10,6	12,0	11,4
Nawożenie organiczne	8,7	9,2	9,0	10,8	11,7	11,3
Razem koszty bezpośrednie	55,9	53,9	54,7	66,1	64,3	65,0
Koszty pośrednie	44,1	46,1	45,3	33,9	35,7	35,0
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 30

Nakłady na produkcję zielonek w plonie głównym i siana motylkowych
zebranych w 1970 r.

Wyszczególnienie	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem
Zielonki w plonie głównym			Siano z roślin motylkowych			
W zł na 1 ha						
Robotnicy	409	430	420	514	741	637
Konie	23	32	27	35	68	53
Traktory	540	541	541	460	611	542
Nasiona	756	618	687	713	686	698
Środki ochrony roślin	50	83	66	3	2	2
Nawozy mineralne	589	827	708	408	516	467
Nawożenie organiczne	1663	1775	1719	1559	1787	1682
Razem koszty bezpośrednie	4030	4306	4168	3692	4411	4081
Koszty ogólnoprodukcyjne	1033	1107	1070	710	835	778
Koszty ogólnogospodarcze	2277	2855	2566	1506	2211	1888
Razem koszty brutto	7340	8268	7804	5908	7457	6747
Wartość stanowiska	874	633	754	1000	1000	1000
Koszt produkcji zielonki	6466	7635	7050	—	—	—
Koszt produkcji siana	—	—	—	4908	6457	5747
Plon q/ha	273	297	285	50	62	57
Koszt 1 q	24	26	25	98	104	101
W procentach						
Robotnicy	5,6	5,2	5,4	8,7	9,9	9,5
Konie	0,3	0,4	0,3	0,6	0,9	0,8
Traktory	7,4	6,5	6,9	7,8	8,2	8,0
Nasiona	10,3	7,5	8,9	12,1	9,2	10,4
Środki ochrony roślin	0,7	1,0	0,8	0,0	0,0	0,0
Nawozy mineralne	8,0	10,0	9,1	6,9	6,9	6,9
Nawożenie organiczne	22,6	21,5	22,0	26,4	24,0	24,9
Razem koszty bezpośrednie	54,9	52,1	53,4	62,5	59,1	60,5
Koszty pośrednie	45,1	47,9	46,6	37,5	40,9	39,5
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 31

Nakłady na produkcję siana łąkowego i zielonki z pastwiska zebranych w 1970 r.

Wyszczególnienie	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem
	Siano łąkowe		W zł na 1 ha			
				Pastwisko		
Robotnicy	518	748	635	64	75	69
Konie	42	63	53	3	5	4
Traktory	443	497	470	78	86	82
Nasiona	—	—	—	19	1	10
Środki ochrony roślin	—	—	—	—	—	—
Nawozy mineralne	766	998	884	827	1019	919
Nawożenie organiczne	—	79	41	387	351	370
Razem koszty bezpośrednie	1769	2385	2083	1378	1537	1454
Koszty ogólnoprodukcyjne	548	531	539	727	809	767
Koszty ogólnogospodarcze	586	821	706	590	783	683
Razem koszty brutto	2903	3737	3328	2695	3129	2904
Wartość stanowiska	—	—	—	22	—	12
Koszt produkcji siana	2903	3737	3328	—	—	—
Koszt produkcji zielonki	—	—	—	2673	3129	2892
Plon q/ha	48	49	48	193	236	214
Koszt 1 q	60	76	69	14	13	14
	W procentach					
Robotnicy	17,8	20,0	19,1	2,4	2,4	2,4
Konie	1,4	1,7	1,6	0,1	0,2	0,1
Traktory	15,3	13,3	14,1	2,9	2,7	2,8
Nasiona	—	—	—	0,7	0,0	0,4
Środki ochrony roślin	—	—	—	—	—	—
Nawozy mineralne	26,4	26,7	26,6	30,7	32,6	31,7
Nawożenie organiczne	—	2,1	1,2	14,3	11,2	12,7
Razem koszty bezpośrednie	60,9	63,8	62,6	51,1	49,1	50,1
Koszty pośrednie	39,1	36,2	37,4	48,9	50,9	49,9
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 32

Nakłady na 1 ha w jednostkach naturalnych

Wyszczególnienie	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem
Żyto				Pszenica ozima		
Robotnikodni	4,6	6,7	5,6	4,3	5,5	4,9
Koniodni	0,5	1,7	1,0	0,6	1,1	0,8
Traktorodni	1,6	1,8	1,7	1,6	1,6	1,6
Kombajnodni	0,26	0,22	0,24	0,24	0,23	0,23
Nawozy azotowe kg N	69	88	78	87	74	81
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	50	77	64	60	68	64
Nawozy potasowe kg K ₂ O	104	138	121	110	124	117
Jęczmień jary				Owies		
Robotnikodni	5,1	6,5	5,9	6,6	6,6	6,6
Koniodni	0,9	1,0	1,0	0,7	1,0	0,9
Traktorodni	1,5	1,7	1,6	1,8	1,8	1,8
Kombajnodni	0,22	0,24	0,24	0,16	0,18	0,17
Nawozy azotowe kg N	44	35	39	50	49	50
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	45	62	55	46	60	53
Nawozy potasowe kg K ₂ O	68	108	91	81	110	95
Groch				Strączkowe pastewne		
Robotnikodni	9,7	14,7	13,5	6,1	5,6	5,8
Koniodni	1,6	1,6	1,6	0,7	0,9	0,8
Traktorodni	1,8	2,4	2,2	1,8	1,5	1,6
Kombajnodni	0,26	0,22	0,24	0,18	0,19	0,19
Nawozy azotowe kg N	48	17	25	14	32	23
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	65	66	66	31	52	41
Nawozy potasowe kg K ₂ O	119	104	108	84	103	94
Rzepak ozimy				Ziemiaki		
Robotnikodni	6,1	8,8	7,6	28,5	27,6	28,1
Koniodni	0,8	1,5	1,2	2,2	3,0	2,5
Traktorodni	1,9	2,1	2,0	4,2	4,7	4,5
Kombajnodni	0,33	0,31	0,32	—	—	—
Nawozy azotowe kg N	148	142	145	67	81	74
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	104	75	88	60	67	63
Nawozy potasowe kg K ₂ O	189	143	165	121	133	126
Buraki cukrowe				Buraki pastewne		
Robotnikodni	55,6	45,4	49,5	51,1	44,6	47,4
Koniodni	1,2	1,7	1,5	3,1	4,5	3,9
Traktorodni	1,9	2,2	2,1	3,8	3,6	3,7
Nawozy azotowe kg N	143	163	154	143	152	148
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	61	85	75	52	76	65
Nawozy potasowe kg K ₂ O	189	150	166	139	166	154
Zielonki w plonie głównym				Siano motylkowych		
Robotnikodni	4,4	4,7	4,5	5,5	8,0	6,8
Koniodni	0,5	0,7	0,6	0,8	1,5	1,2
Traktorodni	2,1	2,1	2,1	1,8	2,4	2,1
Nawozy azotowe kg N	46	58	52	34	27	30
Nawozy fosforowe kg P ₂ O ₅	24	41	33	14	33	25
Nawozy potasowe kg K ₂ O	53	88	71	30	63	48

Nakłady na 1 ha w jednostkach naturalnych (c.d.)

Tabela 32 c.d.

Wyszczególnienie	Tereny północno- zachodnie	Tereny środkowo- połud- niowe	Ogółem	Tereny północno- zachodnie	Tereny środkowo- połud- niowe	Ogółem
	Siano łąkowe			Pastwisko		
Robotnikodni	5 6	8,1	6,9	0,7	0,8	0,7
Koniodni	0,9	1,5	1,2	0,1	0,1	0,1
Traktorodni	1,7	1,9	1,8	0,3	0,3	0,3
Nawozy azotowe kg N	71	77	75	71	90	80
Nawozy fosforowe kg P_2O_5	26	43	35	27	34	30
Nawozy potasowe kg K_2O	79	76	77	57	69	63

Tabela 33

Nakłady na bydło mleczne i jałowiznę w 1970/71 r.

Wyszczególnienie	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem	Tereny północno-zachodnie	Tereny środkowo-południowe	Ogółem
	Bydło mleczne			Jałowizna		
	W zł na 1 krowę rocznie			W zł na 1 sztukę rocznie		
Pasze ogółem	7056	7403	7230	4607	5151	4884
w tym: treściwe	1303	1363	1333	1097	1160	1129
okopowe	463	394	428	328	395	362
Ściółka	337	352	345	230	229	229
Utrzymanie buhaja (lub inseminacja)	126	114	120	—	—	—
Robotnicy	2022	1949	1985	669	746	709
Siła pociągowa	517	542	529	303	327	315
Koszty weterynaryjno-hodowlane	250	224	237	149	147	148
Utrzymanie budynków	611	539	575	301	313	307
Razem koszty bezpośrednie	10919	11123	11021	6259	6913	6592
Koszty pośrednie	2249	2551	2400	967	994	981
Razem koszty brutto	13168	13674	13421	7226	7907	7573
Wartość obornika	2300	2300	2300	1260	1260	1260
Razem koszty netto	10868	11374	11121	5966	6647	6313
Przyrost (ubytek) wartości	-69	-5	-37	3097	2718	2904
Koszt produkcji mleka	10937	11379	11158	—	—	—
Mleczność roczna ltr	2902	2842	2872	—	—	—
Koszt 1 litra mleka	3,77	4,00	3,88	—	—	—
	W procentach					
Pasze	53,6	54,1	53,9	63,8	65,1	64,5
Ściółka	2,6	2,6	2,6	3,2	2,9	3,0
Utrzymanie buhaja	0,9	0,8	0,9	—	—	—
Robotnicy	15,4	14,3	14,8	9,2	9,4	9,4
Siła pociągowa	3,9	4,0	3,9	4,2	4,1	4,1
Koszty weterynaryjno-hodowlane	1,9	1,6	1,7	2,1	1,9	1,9
Utrzymanie budynków	4,6	3,9	4,3	4,1	4,0	4,1
Razem koszty bezpośrednie	82,9	81,3	82,1	86,6	87,4	87,0
Koszty pośrednie	17,1	18,7	17,9	13,4	12,6	13,0
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Nakłady na cielęta i młode bydło opasowe w 1970/71 r.

Wyszczególnienie	Tereny północno- zachodnie	Tereny środkowo- połud- niowe	Ogółem	Tereny północno- zachodnie	Tereny środkowo- połud- niowe	Ogółem
Cielęta						
Młode bydło opasowe						
W zł na 1 sztukę rocznie						
Pasze ogółem	4896	5236	5073	4984	6718	5898
w tym: treściwe	1264	1427	1349	1672	2465	2090
okopowe	—	—	—	336	591	471
mleko	2743	2969	2860	—	—	—
Ściółka	115	117	116	233	225	229
Robotnicy	649	632	640	700	840	774
Siła pociągowa	73	77	75	262	272	267
Koszty weterynaryjno-hodow- lane	35	34	35	135	107	121
Utrzymanie budynków	199	153	175	263	245	254
Opał	44	19	31	—	—	—
Razem koszty bezpośrednie	6011	6268	6145	6577	8407	7543
Koszty pośrednie	893	1034	966	1226	1682	1466
Razem koszty brutto	6904	7302	7111	7803	10089	9009
Watrość obornika	230	230	230	1150	1150	1150
Koszt przyrostu	6674	7072	6881	6653	8939	7859
Przyrost roczny 1 sztuki kg	220	222	221	226	274	251
Koszt 1 kg przyrostu	30,3	31,9	31,1	29,4	32,6	31,3
Waga sztuki z urodzenia kg	33	33	33	—	—	—
Waga sztuki wstawionej kg	—	—	—	172	172	172
Waga sztuki odchowanej kg	160	157	159	—	—	—
Waga sztuki sprzedanej kg	—	—	—	303	328	316
Koszt sztuki z urodzenia	650	650	650	—	—	—
Koszt sztuki wstawionej	—	—	—	4498	4606	4569
Koszt sztuki odchowanej	4498	4606	4569	—	—	—
Koszt sztuki sprzedanej	—	—	—	8514	9906	9227
Przyrost dzienny 1 sztuki kg	0,602	0,608	0,605	0,618	0,750	0,687
Koszt 1 kg żywca	28,1	29,3	28,7	28,1	30,2	29,2
W procentach						
Pasze	70,9	71,7	71,3	63,9	66,6	65,5
Ściółka	1,7	1,6	1,6	3,0	2,2	2,5
Robotnicy	9,4	8,6	9,0	9,0	8,3	8,6
Siła pociągowa	1,1	1,0	1,1	3,3	2,7	3,0
Koszty weterynaryjno-hodow- lane	0,5	0,5	0,5	1,7	1,1	1,3
Utrzymanie budynków	2,9	2,1	2,5	3,4	2,4	2,8
Opał	0,6	0,3	0,4	—	—	—
Razem koszty bezpośrednie	87,1	85,8	86,4	84,3	83,3	83,7
Koszty pośrednie	12,9	14,2	13,6	15,7	16,7	16,3
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 35

Nakłady na chlewnię macior i tucz trzody chlewnej w 1970/71 r.

Wyszczególnienie	Tereny północno- zachodnie	Tereny środkowo- połud- niowe	Ogółem	Tereny północno- zachodnie	Tereny środkowo- połud- niowe	Ogółem
Chlewnia macior			Tucz trzody chlewnej			
	W zł na 1 sztukę rocznie		W zł na 100 kg przyrostu			
Pasze ogółem	6165	8303	6979	2045	2005	2028
w tym: treściwe	3424	4662	3896	1288	1365	1322
okopowe	1071	855	989	449	211	342
mleko pełne	574	324	479	—	—	—
mleko chude	701	1008	818	161	124	145
Ściółka	120	108	115	48	47	47
Opał	100	71	89	29	20	25
Utrzymanie knura	567	803	657	—	—	—
Robotnicy	1131	1267	1183	238	216	228
Siła pociągowa	178	233	199	60	62	61
Koszty weterynaryjno-hodow- lane	235	230	233	78	68	73
Utrzymanie budynków	397	550	456	85	64	75
Razem koszty bezpośrednie	8893	11565	9911	2583	2482	2537
Koszty pośrednie	880	1132	976	361	427	391
Razem koszty brutto	9773	12697	10887	2944	2909	2928
Wartość obornika	690	690	690	155	131	143
Razem koszty netto	9083	12007	10197	2789	2778	2785
Przyrost (ubytek) wartości macior	7	27	15	—	—	—
Koszt produkcji prosiąt	9076	11980	10182	—	—	—
Liczba odchowanych prosiąt	15,2	15,1	15,2	—	—	—
Koszt 1 prosięcia	597	793	670	—	—	—
Koszt 1 kg przyrostu	—	—	—	27,9	27,8	27,9
Waga sztuki wstawionej kg	—	—	—	17	21	19
Waga sztuki sprzedanej kg	—	—	—	87	124	102
Koszt sztuki wstawionej	—	—	—	597	793	670
Koszt sztuki sprzedanej	—	—	—	2436	3683	2958
Przyrost dzienny 1 sztuki						
ogółem kg	—	—	—	0,321	0,384	0,349
w tym: tuczniki	—	—	—	0,447	0,500	0,473
warchlaki	—	—	—	0,292	0,329	0,311
Koszt 1 kg żywca	—	—	—	28,0	29,7	29,0
W procentach						
Pasze	63,1	65,4	64,1	69,5	68,9	69,3
Ściółka	1,2	0,9	1,1	1,6	1,6	1,6
Opał	1,0	0,6	0,8	1,0	0,7	0,8
Utrzymanie knura	5,8	6,3	6,0	—	—	—
Robotnicy	11,6	10,0	10,9	8,1	7,4	7,8
Siła pociągowa	1,8	1,8	1,8	2,0	2,1	2,1
Koszty weterynaryjno-hodow- lane	2,4	1,8	2,1	2,6	2,4	2,5
Utrzymanie budynków	4,1	4,3	4,2	2,9	2,2	2,5
Razem koszty bezpośrednie	91,0	91,1	91,0	87,7	85,3	86,6
Koszty pośrednie	9,0	8,9	9,0	12,3	14,7	13,4
Razem koszty brutto	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 36

Nakłady na utrzymanie inwentarza żywego w jednostkach naturalnych

Wyszczególnienie	Tereny północno- zachodnie	Tereny środkowo- połud- niowe	Ogółem	Tereny północno- zachodnie	Tereny środkowo- połud- niowe	Ogółem
	Bydło mleczne na 1 krowę rocznie			Jałowizna na 1 sztukę rocznie		
Robotnikodni	24,3	25,5	24,9	8,6	9,2	8,9
Pasze: treściwe q	4,1	4,3	4,2	3,4	3,6	3,5
okopowe q	12,7	11,8	12,3	7,2	11,1	9,2
	Cielęta na 1 sztukę rocznie			Młode bydło opasowe na 1 sztukę rocznie		
Robotnikodni	8,9	8,9	8,9	8,3	8,2	8,3
Pasze: treściwe q	3,7	4,2	4,0	5,1	7,5	6,4
okopowe q	—	—	—	7,1	11,2	9,3
mleko ltr	1605	1444	1521	—	—	—
	Chlewnia macior na 1 maciorę rocznie			Tucz trzody chlewnej na 100 kg przyrostu		
Robotnikodni	12,3	12,3	12,3	2,6	2,3	2,5
Pasze: treściwe q	9,2	13,1	10,7	3,7	3,9	3,8
okopowe q	17,0	13,5	15,6	6,2	2,9	4,7

Wyjaśnienie zastosowanej metody i techniki obliczania jednostkowych kosztów produkcji

Obliczanie jednostkowych kosztów produkcji polega, jak wiadomo, na rozdzieleniu bez reszty wszystkich poniesionych w gospodarstwie nakładów między produkowane artykuły i usługi świadczone przez gospodarstwo dla osób trzecich. Część nakładów przydzielana jest bezpośrednio poszczególnym artykułom, część zaś przechodzi przedtem przez rachunki tzw. rozdzielcze. Niektóre rachunki rozdzielcze dzielone są wyłącznie między rachunki główne, tzn. rachunki poszczególnych artykułów, niektóre zaś, zanim obciążą rachunki główne, przechodzą poprzednio przez inne rachunki rozdzielcze.

Jednostkowe koszty poszczególnych produktów obliczone zostały pozaksięgowo, w oparciu o obowiązującą w PGR sprawozdawczość finansową i księgi gospodarcze. Nakłady pracy ludzi oraz nakłady siły pociągowej żywej i mechanicznej w jednostkach naturalnych, poniesione na produkcję poszczególnych artykułów oraz prace przygotowawcze i pomocnicze, ustalono na podstawie rozkontowania codziennych zapisów prowadzonych w dzienniku gospodarczym.

Konstrukcja niektórych rachunków rozdzielczych oraz sposób ich podziału są następujące:

Koszt pracy robotników obejmuje wynagrodzenie pieniężne brutto, ubezpieczenie społeczne w wysokości 10% płac oraz różnice między kosztem świadczeń gospodarstwa na rzecz robotników i opłatą za świadczenia.

Koszt pracy robotników na poszczególnych rachunkach (oprócz produkcji zwierzęcej) jest iloczynem ilości zużytych dni pracy i przeciętnego kosztu 1 dnia pracy. Płace stałej obsługi w produkcji zwierzęcej są ustalone na podstawie kart pracy dla każdej grupy zwierząt oddzielnie.

Koszt utrzymania środków trwałych obejmuje koszt rocznego umorzenia, obliczonego od pełnej wartości środków trwałych oraz koszt remontów bieżących wykonanych systemem zleconym i systemem gospodarczym (koszt pracy i materiałów). Koszty remontów rozdzielane są między grupy środków trwałych proporcjonalnie do wysokości rocznego umorzenia. Jedynie koszty remontów dużych maszyn wykonane systemem zleconym zaliczane są bezpośrednio na rachunki kosztu eksploatacji odpowiednich maszyn (traktory, kombajny, samochody).

Koszty utrzymania maszyn i narzędzi służących produkcji roślinnej, urządzeń melioracyjnych oraz budynków przeznaczonych dla składowania ziemioplodów i nawozów mineralnych, zaliczane są na rachunek kosztów wspólnych roślinnych.

Koszt sprzężaju obejmuje koszt paszy i ściółki, koszt obsługi przy żywieniu i pielęgnacji koni roboczych, koszt utrzymania stajni i wozów oraz roczną amortyzację koni (10% wartości). Koszt pracy robotników pracujących końmi nie jest wliczany do kosztu utrzymania koni, a podany jest łącznie z kosztem pracy innych robotników na rachunkach rozdzielczych i głównych.

Koszt sprzężaju wykazany na poszczególnych rachunkach głównych i rozdzielczych jest iloczynem ilości zużytych koniodni i średniego kosztu 1 dnia pracy koni. Dla obliczenia kosztu 1 koniodnia roczne koszty utrzymania koni zmniejszono o wartość uzyskanego obornika i przychówka.

Koszt eksploatacji traktorów obejmuje koszt paliwa i smarów, koszt utrzymania traktorów (umorzenie roczne i remonty bieżące) oraz koszt pracy traktorzystów zatrudnionych przy konserwacji. Koszt pracy traktorzystów prowadzących traktor w czasie pracy nie jest wliczany do kosztu eksploatacji traktora, a podawany jest łącznie z kosztem pracy innych robotników na rachunkach rozdzielczych i głównych.

Ze względu na brak odpowiedniej ewidencji godzin pracy traktorów w dziennikach gospodarczych, jako nośnik kosztu eksploatacji traktora przyjęto nie godzinę, a dzień pracy.

Koszt eksploatacji kombajnów zbożowych obejmuje te same rodzaje składników jak koszt eksploatacji traktorów. Nośnikiem kosztu eksploatacji kombajnu jest w tym opracowaniu również dzień pracy.

Koszt młocki obejmuje koszt utrzymania młócarń i silnika użytego przy młocce (umorzenie roczne i remonty bieżące) oraz koszt energii elektrycznej, względnie paliwa i smarów.

Koszt nawożenia organicznego obejmuje wartość obornika wywiezionego na grunty orne w okresie roku, koszt nasion nawozów zielonych, koszt pracy robotników i siły pociągowej zużytej przy wywożeniu i roztrząsaniu obornika oraz przy uprawie nawozów zielonych i ugorów. Dolicza się również w tym rachunku wartość wapna zużytego na grunty orne w okresie roku oraz koszt pracy poniesionej na wapnowanie.

Koszty nawożenia organicznego rozdzielane są między poszczególne rośliny proporcjonalnie do wielkości zajmowanej przez nie powierzchni.

Koszty tzw. pośrednie czyli koszty ogólnogospodarcze oraz koszty wspólne produkcji roślinnej, obejmują takie koszty, których nie można bezpośrednio przydzielić poszczególnym produktom wytwarzanym w gospodarstwie.

W kosztach ogólnogospodarczych koszt pracy stanowi około 25% (wynagrodzenie administracji oraz praca o charakterze ogólnogospodarczym, jak stróżowanie, porządki w podwórzu, zaopatrzenie itp.). Nieco ponad 40% kosztów ogólnogospodarczych stanowią koszty utrzymania mieszkań pracowników oraz innych budynków i pozostałych środków trwałych o charakterze ogólnym. Resztę stanowią koszty siły pociągowej, bhp, wydatki biurowe, odsetki bankowe, delegacje służbowe itp.

Rachunek kosztów wspólnych produkcji roślinnej obejmuje koszty umorzenia i konserwacji urządzeń melioracyjnych, koszty utrzymania budynków i narzędzi służących produkcji roślinnej oraz koszt pracy zużytej na porządki w polu.

Koszty ogólnogospodarcze rozdzielane są między wszystkie produkty oraz usługi świadczone dla osób trzecich, zaś koszty wspólne roślinne między wszystkimi ziemiopłodami wytwarzane w gospodarstwie, proporcjonalnie do wartości produkcji globalnej wyrażonej w jednostkach zbożowych. Koszty wspólne zwierzęce nie są zestawiane w tym opracowaniu na oddzielnym rachunku, gdyż zarówno koszty utrzymania pomieszczeń dla zwierząt, jak koszty przygotowania pasz oraz koszty leczenia i hodowli wchodzi w skład bezpośrednich kosztów poszczególnych grup inwentarza żywego.

Koszt stanowiska po roślinach motylkowych. Wartość stanowiska po roślinach motylkowych jest wyceniona szacunkowo na 1000 zł, co odpowiada w przybliżeniu wartości nakładów ponoszonych na uprawę 1 ha ugoru czarnego.

Wartość stanowiska odejmowana jest od kosztów produkcji roślin motylkowych, a dodawana do kosztów produkcji zbóż i rzepaku, przy uwzględnieniu udziału jednego i drugich roślin w strukturze zasiewów.

Stosowanie metody obciążenia zbóż i rzepaku wartością stanowiska po motylkowych jest uzasadnione w wypadku spotykanej najczęściej struktury zasiewów. W wypadku gospodarstwa wyspecjalizowanego, np. o niewielkim udziale zbóż przy znacznym udziale roślin motylkowych w strukturze zasiewów, nie jest słuszne wyłączenie obciążenia zbóż kosztem stanowiska pozostawionego przez rośliny mo-

tylkowe. W tym wypadku należałoby obciążyć kosztem stanowiska również inne rośliny uprawiane po motylkowych.

Koszty składowania i dostawy produktów (tzw. koszty realizacji), obejmujące nakłady pracy oraz siły pociągowej żywej i mechanicznej przy przechowywaniu, ładowaniu i odstawie, nie są doliczane do przedstawionych w niniejszym opracowaniu jednostkowych kosztów produkcji, będących kosztami produkcji loco gospodarstwo. Koszty realizacji są doliczane do kosztu produkcji towarowej proporcjonalnie do wartości produktów.

Wycena produktów w obrocie wewnętrznym oraz wycena produktów ubocznych

Pasze własne zużywane w gospodarstwie w obrocie wewnętrznym wycenione zostały według kosztów ich produkcji. W odniesieniu do produktów ubocznych, jak obornik, słoma, liście, nie mających na ogół ustalonych cen rynkowych, zastosowane zostały ceny szacunkowe, obliczone w oparciu o metodę wyceny porównawczej, przetwórczej, bądź na podstawie średnich kosztów poniesionych.

Obornik – wyceniony jest metodą przetwórczą w wysokości 23 zł za 1 q w oparciu o cenę ziemniaków.

Kompost – wyceniono na podstawie kosztu pracy, siły pociągowej i zużytych na jego sporządzenie nawozów mineralnych. Koszty te doliczane są do kosztu nawożenia organicznego (w wypadku stosowania kompostu na grunty orne), bądź do kosztów trwałych użytków zielonych, względnie plantacji wieloletnich.

Słoma – wyceniona jest na 25 zł za 1 q, przy utrzymaniu jednakowej ceny dla słomy ściółkowej i pastewnej.

Liście buraków – wyceniono w wysokości 15 zł za 1 q, z doliczeniem kosztów robocizny i siły pociągowej poniesionych na zwózkę z pola.

ВОПРОСЫ ЭКОНОМИКИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

Себестоимость и рентабельность сельскохозяйственной продукции в Польше

СОДЕРЖАНИЕ

Здзислав Гроховски — Себестоимость, рентабельность и доходность продукции в единоличных хозяйствах в 1970 и 1971 гг.	3
Розалия Баханьска при сотрудничестве Леха Горая и Барбары Куявы — Себестоимость, рентабельность и доходность, продукции в единоличных хозяйствах (итоговые таблицы)	28
Эдвард Еленьски, Зофия Наленч, Анна Томасик — Себестоимость основных сельскохозяйственных продуктов в Государственных сельскохозяйственных предприятиях в хозяйственном году 1970/71.	72

PROBLEMS OF AGRICULTURAL ECONOMICS

CONTENTS

Zdzisław Grochowski — Costs, Profitableness and Income in Individual Farming in 1970 and 1971	3
Rozalia Bachańska (in coop. of Lech Goraj and Barbara Kujawa) — Costs, Profitableness and Income in Individual Farming (Tables and Final Results)	28
Edward Jeleński, Zofia Nałęcz and Anna Tomasiak — Costs of Primary Agricultural Products in the State Farms in 1970/71	72

ZAGADNIENIA EKONOMIKI ROLNEJ

TREŚĆ

Zdzisław Grochowski — Koszty, opłacalność i dochodowość produkcji w gospodarce indywidualnej w 1970 i 1971 roku	3
Rozalia Bachańska, — przy współudziale Lecha Goraja i Barbary Kujawy — Koszty, opłacalność i dochodowość produkcji w gospodarce indywidualnej (tabele wynikowe)	28
Edward Jeleński, Zofia Nałęcz, Anna Tomasiak — Koszty podstawowych produktów rolnych w Państwowych Gospodarstwach Rolnych w 1970/71 roku	72